

Mithridates... De differentiis
linguarum tum veterum tum
quae hodie apud diversas
nationes in toto orbe terraru
in usu [...]

Gesner, Conrad. Mithridates... De differentiis linguarum tum veterum tum quae hodie apud diversas nationes in toto orbe terraru in usu sunt ([Reprod.]) Conradi Gesneri,.... 1544.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

- La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.
- La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

[CLIQUER ICI POUR ACCÉDER AUX TARIFS ET À LA LICENCE](#)

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

- des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.
- des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisationcommerciale@bnf.fr.

RR 1402

MITHRIDATES
DE DIFFE
RENTIIS LINGVA

RVM TVM VETERVM
tum quæ hodie apud diuersas natio-
nes in toto orbe terrarū in usu sunt,

CONRADI GESNERI
Tigurini Obser-
uationes.

A N N O

M D LV

TIGVRI EXCVDEBAT
FROSCHOVERVS.

CL. V. D. IOANNI B A.
L AEO ANGL O, EPISCOPO
Ossorienſi in Hibernia, Conradus
Gefnerus S. D. P.

MULTIPLEX ſane linguarū ac dia-
lectorum; quibus animi ſenſa inter ſe elo-
quuntur et interpretantur homines, uarie-
tas extat. Videtur autem non tam curioſa
quā liberalis hac cognitio, ut quæ inter
ſi cognata ſint lingue plus minus, quæ omnino diſſent, intel-
ligamus. Nam cum ſolus homo rationis iuxta orationisq;
compos ſit animal; orationis atq; linguarum differentiæ
noſe, ad hominis erudiſi ac philoſophi ſtadium attinere iu-
dico. Quamobrē quæ ego hoc in genere quoquo modo obſer-
uaui, non tanquam aliquid perfectum et ut oportebat elā-
boratum, ſed quantum ego in præſentia præſtare potui ue-
luti ſymbolum, in lucem ædo: unde excitati et forte etiam
aduſi poſt me alij, diligentius abſolutiusq; rem omnem per-
tractent. Hoc uerō quicquid eſt, optime et doctiſſime
B A L A E E, cum in nomen tuū inſcribere, tum iudicio ſub-
mittere tuo uolui. Hoc doctrina tua meretur, hoc liberali-
tas poſtulat: quæ me non ſolum amore iam pridem, ſed etiā
beneficijs proſequi dignatus. Nam et Bibliotheca neſtra au-
ctarium non mediocriter per te acceſſit: et quo polyglottum
hunc Miſthridatem noſtrum ornarem, ueteris Britanniæ lin-
guæ ſpecimen, quæ orationem Dominicam interpretatur,
nobis à te miſſum eſt. Viſum eſt autem in hac præcipuè ora-
tione uarijs reddenda linguis, ſingularum differentiam,
quantum eius fieri potuit, demonſtrare: ut et facilius eſ-
ſet conferre inter ſe linguas quæ orationem exprimerent
eandem: et in breuiſſimo ſanctiſſimoq; argumento id fie-
ret. Deo quidem optimo max. ingentes etiam hoc nomine

gratis debentur, quod ut uniuersam religionem sinceram nostris temporibus innotescere, ac uarijs illustrari linguis sacram scripturam largitus est: ita orationes quoq; sacras & psalmos, & quaecunq; ad uera pietatis professionem cultumq; pertinent, diuersa nationes hodie (nostra memoria) priuatim publiceq; in templis, inuito Antichristo, sua quaq; uernacula lingua proferre incæperint. Si quidem in nostra utcunq; angusta ciuitate, Latine, Græce, Hebraice, Germanice, Italice, Gallice, Anglice, & alijs quibusdam linguis sacra litera in Dei gloriam leguntur, addiscuntur, celebrantur. Superest honorandæ mi B A L A E sicut pro eximio candore tuo ac eruditione de rogem, siquid in hoc libello nostro quouis modo mutandum uidebitur, id libere ut mutes atq; emendes. Neq; enim quantum par erat in eo conscribendo tempus posui: neq; si posuissem, multo amplius instituto satisfacere potuissem. Hoc uero maxime peto, ut si qua alia Britannici regni lingua est (nam & Hibernia & Mo-na insulis suas esse audio) de illis quoq; specimen aliquod, præsertim in oratione Dominica, maturè ad nos transmittas. Vale. Tiguri. Calendis Augusti.

Anno salutis M. D. LV.

Conradi

CONRADI GESNERI

DE DIFFERENTIIS LIN-
guarum Observationes, & pri-
mum in genere.

LINGVARVM CON-
fusionis causa atq; historia in
sacris libris tradita, non est
quod hic à nobis reperatur.
Quemadmodum autem ma-
gna infelicitatis humanę pars
fuit sermonis confusio: ita nostris temporibus
donum uere diuinum & præclarę felicitatis lo-
co iudicare debemus, totum ferè orbem terra-
rum tribus illis in cruce consecratis linguis,
quas passim homines studiosi exercent, de-
nuò coniungi: atq; harum cognitione non ea
modo quæ ad hominum commercia, quęq; ad
sapientiam humanam pertinent, sed pietatem et
Deum innotescere. Quis enim nescit per uniuersam
Europam Latinæ ac Gręcæ linguarũ usum
esse: Hebraicæ uerò, siue potius Arabicę, in Afri-
ca Asiaq; totis ferè, Gręcę etiam in parte earun-
dem? Europa sanè tanto ceteris existimanda
est felicior, quòd cum alibi sapientię studiosi sin-
gulas tantum linguas addiscant, in ipsa tres illæ
quas dixi excolantur. Quamobrem etiam cru-
cifixi Domini nostri Iesu Christi Euangelium

in Europa nostris temporibus primū, unā cum linguis illis renascentibus renouari cœpit, & inde per easdem linguas tum libris tum uia uoce, in reliquas quoq; nationes breui (ut speramus) dispergeretur: ita ut Christo per uniuersum mundum prædicato (quod magna celeritate, nostra memoria, per omnem propè Europam iam factum uidemus) extremum huius mundi diem & secundum Domini nostri aduentum instare ac imminere iudicandum sit.

Multarum quidem linguarum homines in unū etiam Troianum bellum confluisse prodit Homerus Iliad. quarto: 437

Οὐ γὰρ πάντων ἤνθρωποι θεῶν, οὐδ' ἴα γέροντες:

Ἀπὸ γὰρ πολλῶν ἱμῆταις, πολὺν ἄλλοι. (ex multis locis conuocati) ἴσαρ αὐδης.

Linguae
quæ.

Euphorus & alij multi historicorum, gentes & linguas septuaginta quinque esse dicunt, inde nimirum impulsi quod Moyses scripsit: Animæ ex Iacob in uniuersum erant septuaginta quinque, quæ in Aegyptum descenderunt. Et sanè uidentur reuera dialecti (linguæ potius) communes duæ & septuaginta, ut in nostrorum etiam monumentis proditum reperitur. Reliquæ uerò multæ sub unum genus commune, quod duas aut tres pluresue dialectos contineat, referendæ sunt. Est autem dialectus dictio peculiarem aliquis loci notam seu characterem præ se ferens: uel dictio quæ propriam communemue generis characterem ostendit. Græci quidē dialecto-

Dialectus.

rum

rum suę linguę differētiās quinq; annotant, Atticam, Ionicam, Doricā, Aeolicam, & quinram communem. Porro uoces barbaras (quę scilicet à Græcis usurpantur) cum sint incomprehensibiles, non etiam dialectos, sed glossas uocari aiunt, Clemens Alexandrinus libro 1. Stromateon. Nos dialectum aliās simpliciter sermonem siue orationem articulatam significare obseruauimus, uel ipsum in pluribus uerbis colloquium: aliās (apud gramaticos præsertim) linguę alicuius siue in singulis siue in pluribus uerbis proprietatem, qua à cōmuni uel reliquis similibus aut cognatis differt. Galenus glossas Hippocratis, id est prisca & obsoleta in eius libris uocabula, proprio libro interpretatus est.

Colchorum urbs Dioscurias, nunc deserta, quondā adeo clara fuit, ut Timosthenes in eam CCC nationes, quę dissimilibus linguis uterentur, descendere prodiderit. Et postea à nostris centum triginta interpretibus negotia ibi gesta, Plinius 6. 5.

Mithridatem Pontis regem solum mortalium uiginti duabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus ullum hominē per interpretem appellatum ab eo annis quinquaginta sex quibus regnauit, Idem.

Iambolus quidam mercator, cum conseruo captus ab Aethiopibus maritimis, nauim ingredi iussus est, et uersus meridiem nauigādo pergere donec ad insulam quandam Felicem

peruenisset. hic enim Aethiopibus mos erat antiquissimus, ut duos alienigenas expiationis gratia illuc mitteret. Post quatuor igitur menses ad insulam appulerunt, & in ea homines inueniunt benignos, corpore agili et robusto, ossibus instar neruorum flexibilibus, &c. Lingua etiam (inquit) a nobis differunt. Diuisam enim hanc eis natura dedit, quae scinditur in inferiori parte, ut ab radice duplex esse uideatur. Sic autem uaria utuntur loquela, ut non solum uoce hominum loquantur, sed auium diuersarum imitentur cantus: Et quod admirabilius est, una cum duobus hominibus perfecte simul respondendo & disputando loquantur. Vna enim linguae pars uni loquitur, reliqua alteri, Diodorus Siculus libro 3. de fabulosis antiquorum gestis.

Troglodytae Aethiopes serpentibus & laceratis uescuntur, et uoce strident (*τῆ διαλέκτῳ τρυγυασι*) tanquam uespertilioes, Herodotus.

In remotissimis quibusdam ad Septentrionem regionibus mercatores rerum commutationes nutibus & gestibus facere legimus, non quod loquendi facultate omni careant tanquam muti, sed quod linguis plane diuersis utantur.

Linguae mixtae & corruptae omnes praeter Hebraicam.

Ex linguis Hebraica, ut prima & antiquissima omnium est, ita sola uidetur pura et sincera: reliquae mixtae sunt pleraque omnes, nulla enim est quae non ab Hebraica deriuata quaedam & corrupta uocabula habeat. Et insuper ipsae inter se sunt mixtae: uel necessario, ut cum rebus peregrinis

peregrinis & inuistatis nomina quoque peregrina sunt relicta, quemadmodum aromatum & aliarum rerum quæ aliunde apportantur, in plerisque linguis. Vel sponte, ut ratione studiorum in diuersis artibus & scientiis. Sic Latini innumera non solum artium uocabula à Græcis, sed etiam rerum mutuati sunt, quæ in libris ipsorum repererant. Vel propter imperia. ferè enim uicti paulatim uictorum moribus & linguis se accommodant. Sic à Gothis Latina lingua in Italia, Gallia & Hispania corrupta est. Vel ex eo quod gentes diuersæ in unam regionem migrauerunt. Anglica omnium maximè mixta hodie corruptaque uidetur. Primum enim uetus Britannica lingua imperio Saxonum partim abolita, partim corrupta est: deinde Gallica etiam uocabula plurima assumpsit, siue propter multitudinem mercatorum ex Gallia uicina, uel aliorum hominum ex eadem profectorum ut inhabitarent. Lingue etiam quarum in foro & in templis usus est aut fuit, non parum mutationis attulisse uidentur. Olim enim in Romanorum prouincijs causæ omnes forenses agebantur Latine, & eadem lingua conscribebantur instrumenta omnia. Diuersi etiam populi cultus sacros in templis Latine tantum peragunt, ita ut à plebe non intelligantur. Et multis in locis orationes sacræ, præsertim Dominica (ut apud nos quoque patrum memoria) Latino tantum sermonem etiam à plebe proferuntur. Barbarica lingua

præter Græcam & Latinam dicuntur omnes. Nos etiam Hebraicam excipimus, quæ ea cū antiquissima ac instar parentis aliarum, tum sacra et diuina sit lingua: qua scilicet uetus Testamentum, Lex & Prophetæ, & totum salutis humanæ negotiū comprehenditur. Sed ut à Iudæis tanquā indignis Deus opt. m. gratiā suam merito abstulit, & externis gentibus comunem fecit: ita etiā nouum Testamentum nō Hebraica lingua, sed potius Græca, ceu apud cæteras gentes clarissima doctissimaque, conscribi uoluit. De barbaris linguis plura referemus infra ex Strabone, in Caricæ lingue mentione.

Porro primæ & generales dialecti, etsi barbaræ sunt, nomina tamen ex ipsa rerum natura habent deprompta. Quamobrem etiam preces sacras efficaciores esse putant homines, si nominibus barbaris consent: & Plato in Cratylō, uocabulum pyr barbaricæ originis facit, quod Phryges etiam modicè deflexa uoce (ut & Germani fūr) sic appellent, Clemens Alex. In omnibus sanè linguis uocabula quædā natura sunt facta, ut quæcunq; ad soni imitationem & per onomatopœiam composita dicuntur, ut non modo uocabula ea quæ aliquem sonum significant, murmur, bombus, sibilus, crepitus, strepitus, stridor, ouare, mugire, rudere, et reliquæ animalium uoces in diuersis linguis: ipsa etiā animalium nomina, aut uetus quidam grammaticus scribit, ad uocis suæ imitationē ferè sunt expressa. Alia arbitrio

arbitrio hominū imposita, ut syncategorematum omnium, & uerborū magna ex parte. Nominum uerō illa quoq; siue simpliciā & deriuata, siue composita, quæ etymologiam aliquam & significationem, ad ostendendum aliquam rebus insitam uim aut naturam continent, non immeritō aliquis naturalia dixerit.

Plato etiam dicit dialectum quandam attribuit, coniectura ex somnijs & oraculis facta: & insuper ex dæmoniis, ut qui non sua, sed dæmonum inhabitantium dialecto loquantur.

Quin & brutorum suam esse dialectum censet, quam eiusdem generis animantes intelligant. Nam cum elephas in cœnum illapsus clamaret, alius qui aderat hoc uiso abiit, & mox cum grege elephantum reuersus periclitantem seruauit. In Libya quoq; aiunt scorpionem si hominem ut feriat contingere non possit, abire & cum pluribus reuerti, atq; ita catenatim coherentibus & demissis illis, hominē cui insidiatur ferire. Unde conicimus, bruta non aliquo nutu obscurius, neq; aliquo corporis motu gestuue, sed sua potius dialecto, quæ uoluerint inter se significando communicare. Fertur præterea de piscibus, si quis fortē linea attractus ea rupta euaserit, nullū deinceps eo in loco per illum diem eiusdem generis piscem apparere, Clemens Alex. De brutorum inter se colloquio multa etiam Porphyrius tradit in libris de abstinendo ab animalis. Sed absurdum uidetur quod scri-

Dialectus
deorum.Dialectus
brutorum.

hic Clemens de brutis in genere, tanq̄ omnia dialecto quadam inter se utantur, scorp̄i quoq̄ & pisces: quibus cum ipsa uox negata sit, multo magis etiam dialectum negatam fateamur oportet.

DE LINGVIS DIVERSIS singillatim ordine literarum.

A B A S I N O R V M lingua, uide Aethiopum lingua.

A B G A Z A R I uel Abgazelli, lege Gazari.

DE AEGYPTIACA lingua.

AEGYPTI incolæ apostolos sua dialecto loquentes audiunt Hierosolymis in die Pentecostes, & admirantur. Lingua Colchis eadem quæ Aegyptijs est, ut Eustathius scribit Dionysium Afrum enarrans. Mensium anni xij. Aegyptiaca nomina hæc reperio, quæ omnia oxytona sunt: Tybi, Mechir, Phamenoth, Pharmuthi, Pachon, Pauni, Epiphi, Mefori, Thoth, Paophi, Athyr, Chæac. Nicolaus Myrepsus Alexandrinus Antidoto 371. eadē mensium nomina explicans (dicit autem Alexandrina esse) cætera quidem similia habet, pro Ianuario aut tymbæ, pro Iunio payni, pro Septembri thod, pro Octobri phaophi, pro Decembri chyac.

DE LINGVVS AM

thyac. ¶ Baieth, *Bairò*, Aegyptijs tum accipitrē tum animam significat. Aelianus tñ accipitrem etiam thaustum ab eis dici scribit. Accipitris genus sparuerio minus baydach nominant, Tardius. Baris lingua Aegyptia dicitur cymba quę uectat cadauera Aegyptica ad sepulchra: nostri pheretrum bar appellant. Hercules uox Aegyptia est, non Græca, M. Porcius Catō. Canem anubin uocant, Felem bubastum. Cupha in Hieroglyphicis Ori, auis nomē Aegyptiacū mihi uidetur. Kiranides upupam interpretatur. ¶ Quum Aegyptij literis urantur proprijs, has quidem uulgò discunt omnes: illas uerò quas sacras appellant, soli sacerdotes norunt, à parentibus eorum priuatim acceptas. Apud Aethiopes iisdem omnes figuris utuntur, Diodorus Siculus libro quarto de fabulosis antiquorū gestis. Et mox, Sed de Aethiopum literis, quas Aegyptij sacras uocant, dicendum. Sunt Aegyptiorum literæ uarijs animantibus, extremitatibusq; hominum atq; instrumentis, sed præcipuè artificum, persimiles. Nō enim syllabarum compositione aut literis, uerba eorum exprimuntur, sed imaginum forma, earum significatione usu memoriæ hominum tradita. Scribunt (Pingunt) quidem accipitrē, crocodilū, serpentem, hominis oculum, manus, faciem, & cætera eiusmodi. Accipiter rem denotat citò factam, quoniā hæc aliarum ferme omnium auis sit uelocissima. Transfertur hæc no

tatio ad domesticas res quæ uelociter fiât. Crocodilus malū significat. Oculus iustitiæ seruator, & totius corporis interpretatur custos, &c.

De hieroglyphicis quidem literis, siue picturis potius, Ori Apollinis cuiusdam libri duo extant: & alia quædam ab alijs, ut à Plutarcho in commentario de Iside & Ofyride, obiter scripta. De iisdem mentionem facit etiam Ammianus Marcellinus libro 22. ¶ Ammonij Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni sunt, & linguam inter utrosque usurpant, Herodotus lib. 2. ¶ Gordiano sepulchrum milites fecerunt in finibus Persidis, titulum addentes & Græcis & Latinis & Persicis, & Iudaicis & Aegyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur, Iul. Capitolinus. ¶ Aegyptia lingua eadem est quæ Alexandrina, de qua Ixion Demetrius librum scripsit Athenæo teste.

DE AEOLICA LINGVA.

AEOLICA lingua, dialectus est Græcæ cōmunis, in qua scriptum nihil, quod sciam, extat: nisi apud poëtas. Hac utitur Homerus aliquando, authore Plutarcho, in compositis syncopen faciens, ut ἰβάνδῃ pro ἰσθβάνδῃ. & in tertia personâ præteriti imperfecti *u*. pro *u* *po* nens, ut ἰφίην, ἰφίην: & δίδῃ, δίδῃ. Item *o*. aliquando mutans in *o*. ut cum profert ὀδὸν & ἰδὸν. Et literis interdum abundans, ut ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ, ἀκκῶ. Et secundæ personæ

nz

næ uerborū apponens *ba*, ut *ipnda, ānnda*. Porro duplicationem consonantium alij Doricæ, alij Aeolicæ dialecto attribuunt, ut *ἄναβαρ, ἄναβαρ*. Pro *ἄναβαρ* Aeoles dicūt *ἄναβαρ*, *ἄναβαρ* pro *ἄναβαρ*, *ἄναβαρ* pro *ἄναβαρ*, &c. Plura Io. Ammonius in libello de dialectis. Aeolicè scripsit Alcæus, cuius apud authores præsertim Athenæum, uersus quidam citantur.

ABSTVI Illyricè loquuntur.

DE AETHIOPICA
lingua.

AMMONII Aegyptiorum atq; Aethiopum coloni sunt, & linguam inter utrosq; usurpāt, Herodotus libro 2. ¶ Aethiopicè *na-bis* camelopardalin sonat. ¶ De Aethiopum literis lege supra in sacris Aegyptiorū literis.

ORATIO DOMINI IESU
lingua Aethiopica transcripta ex nouo
Testamento Romæ impresso.

ABVNA zaba schamaiaih, ithkadascha
schmacha. thomtza mangosthcha. ichun fakda-
cha bachama baschamai uabamdurni. schifcha-
iana zalala olathana habana iom. hodog lana
abafchana, chama nohlnana nohdog laza aba
schalana. uaithbana uschtha manschuth. ala ad-
ochnana uabalhana omchulu ochui. oscha-
ma ziacha iothi mangosth hail uaschobhhath
lailama ilam. Amen.

SYMBOLVM ET CONFES-
sio Symeonis Iusti in Aethiopica lingua.

Aethiop.	Ioze toshoro	lagaborcha	ogozio	bacham
Lat.	Nūc dimittis	scrūtū-tuū	domine	secundum
Aethiop.	azazocha	bašalam	afama	roia
Lat.	uerbum-tuū	in-pace	quia	piderunt
Aethiop.	aoinotoia	ahnotocha	zaastadalochā	kodom
Lat.	oculi-mei	salutare-tuū	quod parasti	ante (han
Aethiop.	chulu	hozobocha,	cham	tochasto bor-
Lat.	omnes	populos,	lumen	in reuelationē
Aethiop.	laahozbo	uachobra	lahozabocha	Ošrael
Lat.	gentium,	&-gloriam	populi-tui	Israēl.

Hinc apparet Aethiopicam linguam in multis congruere cum Hebraica.

DE AETHIOPICA LINGVA
ex Grammatica Chaldaica Seba-
stiani Munsteri.

E V V L G A T V M est ante paucos an-
nos opera et diligētia Ioannis Potken Agrippi-
nensis Psalterium quoddam, incognitis quidē
& antehac nō uisis scriptum characteribus, in-
certatq; lingua, quam quidā Indianam putant,
alii Chaldaicam uocant: ipse autē ueram Chal-
daicam asserit, nec ulli secus sentire permittit,
praesertim Iudæorum auscultatoribus. Deinde
postquā alphabetum huius linguae, & dictiones ali-
quot proposuit, subdit: Has literas & syllabas
Bernhardus Breitenbachius in suo Itinerario,
ubi de Abasini siue Indianis scribit, confuso or-
dine posuit, figura minimē à nostris discrepan-
tes characteribus. Vbi obiter est notādum, du-
plicem

plicem esse Indiam : unam orientalem, quæ sci- ^{India du-}
 licet in Asia extremū occupat locum, cuius lin- ^{plex.}
 guam & literas omnino ignoramus. Alia est
 India meridionalis, in Aphrica scilicet sita, quæ
 ad Orientem habet mare rubrum, Arabiæ felici
 cotermina, nisi q̄ Arabicus interfuit sinus. Por
 rō ad Septentrionem iungitur Aegypto, & ad
 occidentem Aethiopiæ. Et est regio latissima,
 cuius populi quondam uocabantur Troglo- ^{Troglo-}
 dyæ: hodie autem Abasini & Indiani appella- ^{dyæ.}
 tur, uiuentes sub potentissimo rege, quem uul-
 gō presbyterum Iohannem uocant, aut, quod
 magis crediderim, presbyterum Cohan, quod
 tam Hebraicè q̄ Chaldaicè sacerdotē sonat. Ad
 hos itaq; homines dictā spectare linguam, non
 modō Bernhardus Breitenbachius, uerū &
 Io. Potken testatur, quorum ille Hierosolymis,
 hic Romæ homines Indianos cōuenisse, & al-
 phabeti eorum literas descripsisse fatentur. *Des-*
inde ut ostendat quantū hæc lingua à Chaldaica dif-
ferat, ex Psalmo 86. ut Hebræi numerant, hunc uers-
um adscribit : Misere mei Domine, quoniam
ad te clamaui tota die: iustificam animam serui tui:
Cuius Indiana interpretatio hæc est: Tafahala-
ni ogozio osma habecha ozarha chulo amira:
Vuaastafasoha lanasscha gabrocha. Chaldaica
uerō sic habet: Hus alai Iehoua ærum koda-
mach æzalle kalioma : æhade naphscha deab-
dach. Hoc est, Misere super me Domine, quo-
niam coram te orabo tota die: iustificam animam

serui tui. In hoc uersu duas tantum uoces reperies Indianæ linguæ cum Chaldaicis congruentes, nempe chulo & lanasscha. Sed ut clarius harum linguarum affinitas tibi pateat & diuersitas, apponam ex utraq; uocabula quædam cum rerum interpretatione.

Indica.	Chaldaica.	Latina.
Loboi	Libbi	Cor meum.
Zadoc	Zadica	Iustus.
Anta	Ante	Tu.
Modorna	Arana	Terra nostra.
Bafom	Besom	In nomine.
Boofi	Gabra	Vir.
Amolacha	Elaha	Deus.
Dabra	Thura	Mons.
Saboo	Enasa	Homo.
Oholo	Lachma	Panis.
Ion	Chamra	Vinum.
Beta	Beta	Domus.
Gabarcha	Ehadra	Fecisti.
Sabartha	Tebarta	Fregisti.

Hinc facile est iudicare linguã quam Indianam uocant, non esse Chaldaicam: nisi contra clarã scripturã sentire uelis, Danielẽ, Onkelon, Jonathan, & reliquos orientales interpretes, non Chaldaicè, sed fortasse Callicuticè scripsisse. Est igitur lingua propria, & suæ genti peculiaris, nunc quidem cum Chaldaismo, nunc uerò cum Hebraismo nonnihil habens affinitatis,

tatis, sed plus cum utroque diuersitatis. Proinde mihi uidetur, si in sensu meo abundare permittor, eam Aethiopum esse linguam, sicut & Abasini ipsi non admodum ab Aethiopicis differre dicuntur: quam non nesciam ipsos Iudaeos in suo Haruch eam uocare: linguam Imaeliticam, id quod dictiones nonnullae indicant, quas ex hac lingua in Haruch ipsum retulerunt, Hucusque Munsterus.

DE LINGVA AFRICANA,
uel Libyca. nam Punicam eandem Arabicam faciunt eruditi.

PUNICA lingua apud Afros mures quidam zegeries uocantur, quod in Graeca uellet idem quod *βουβοί*, (id est colles,) Herodorus libro 4. ¶ Accipiter Libycè uocatur barbax, Hesychius. ¶ Libyes bantos appellant reges, Scholiastes Pindari.

VOCABVLA QVAEDAM QUIBUS utuntur Mauri nigri, id est Africani qui ad mare mediterraneum habitant circa Tripolim arcem quam Rhodienses obtinent, nam alia lingua, ut audio, apud Mauros albos est.

Carnes, ganny. Genta, Thracice. Cyathus, got. Des, alha.
Femina, matrona, fantro. Fur, barbo. Furari, barbonia.
Lectus, bonia uel embechi. Mēta, ortho. Nihil, bacco.
Nobilis, credy. Ornare, turchem. Paus, brit.
Papyrus, cart. Vinum, syrap.

¶ Vide etiam inferius de Punica lingua.

ALEXANDRINA LINGVA,
eadem est quæ Aegyptia.

AMMONII Aegyptiorum atque Aethiopum coloni sunt, & linguam inter utroscq; usurpant, Herodotus libro 2.

DE ANGLICA LINGVA.

Oratio Dominica Anglicè conscripta.

O V R 'father & whiche arte in heauen, halowed be thy name. Thy kyngdome come. Thy & will be done in earthe, as it is in heauen. Geue us thys day our dagly bread. And forgeue us our trespasses, as & we forgeue our trespassers. And leade us not in to temptacion. But deliuer us from euyll. Amen. Sunt autem uocabula Germanica uel Saxonica omnia, sed aliquo modo detorta, uel immutata, præter substantiuum uerbum arte & be: & but, id est sed coniunctionem: et nomen heauen, id est cœli, et Gallica uocabula trespasses & deliuer. Audio ante annos aliquot, & patrum memoria multò pauciora Gallica & Latina uocabula in hac lingua fuisse, quæ nunc eis abundant. nã & incolis ea multi affectant, & in scriptis præcipue intermiscunt ueluti flosculos ac pigmenta, ita ut uulgus nisi adhibita interpretatione non intelligat. Maxima tamen pars adhuc Saxonica est. Libri quidem ante ducentos aut trecentos annos in Anglia scripti, toti ferè Saxonica lingua

gua constant. Quædam etiam propria habent, ex ueteri forte Britannica lingua. ¶ Scotica parum ab Anglica differt, sed pauciora Gallica uocabula habet: utpote ad Septentrionem remotior. Nam & ipsi Angli Septentrionales, magis quam Australes ad Germanicam linguam accedunt.

Anglica lingua, (inquit Seb. Munsterus) mixta est ex multis linguis, præsertim Germanica & Gallica. Olim uerò merè fuit Germanica, id quod anima iuere licet ex Beda, qui ex Anglia oriundus fuit. Is enim in libro De temporibus sic scribit: Veteres Anglicani populi numerauerunt menses suos secundum cursum Lunæ, appellantq; Lunam monam, & mensem monath: Decembrem uocant Haleg monath, (id est sacrum mensem:) & Aprilem Eoster monath (id est paschalem mensem,) idq; à dea quadam cui Teutonici populi in paganismo sacrificia fecerunt tempore mensis Aprilis, quæ Eostre est appellata. Maium appellauerunt Thrimelci (id est tres mulctræ) q; eo mense pecora ter die mulgerent. Hic locus in impressis codicibus non facile inuenitur: ego uerò inueni in libro manuscripto, quem Glareanus ex Nigrasylua anno 1545. huc Basileam misit, Hæc Munsterus. Sunt autē uocabula illa, quæ Beda Anglica facit, Germanica omnia, Angli hodie nō nihil uariant. nam Lunam uocant mone: mensem, moneth: pascha, easter: mulctram uas,

mylkyng payle: ipsum lac mulctum, meale.
 ¶ De Britannica ueteri, quæ adhuc in Angliæ
 parte retinetur, Vuallica dicta, dicitur inferius.

A Q V I T A N I C A lingua quæ olim
 fuerit, non constat. Vide in Gallica.

D E A R A B I C A L I N G V A.

A R A B I C A uel Punica lingua est, qua
 omnes Muhamedicæ religionis cultores in græ-
 maticis utuntur, affinis Hebræicæ. Tantum au-
 tem Muhamedis religio patet, ut uix tertia pars
 orbis terrarum reliqua sit, Gail. Postello teste.

Dominica oratio Arabicis uerbis, Latinis autē
 literis descripta, ut pronunciant, qui
 euphoniæ sunt studio.

A B A N A illadhi phi 'f schemaua, thika-
 duschu ischmeche, thathi mälchurheche. the-
 chunu mäfcheitheche chema phi 'f schamäi uca-
 la älarg. hlobzna chäphaphna ahtana phi lia-
 um. uealphiar lana maiughibu alana, chema
 uenahlina alpharna leman alhra iläna. uela
 thadhulna thheghiaribu lächine neghina
 min älschäri. Leine lecha 'm meluchu ueälka-
 uathu ueäl mäghedu ila äleb di. Amin.

Turcica & Arabica lingua diuersæ sunt, sed
 characteribus iisdem utuntur, Bellonius.

A R A M A E A lingua, eadem Chaldaicæ
 est.

Arbenfes

A R B E N S E S Illyrice loquuntur.
¶ Arabes sua dialecto loquentes apostolos. Hierosolymis in Pentecoste admirantur.

D E A R M E N I C A L I N G V A
uulgari, quæ eadem Turchica est
& Tartarica.

Oratio Dominica in lingua Armenica.

C H A I R mer ur hierchins, des srboi eziss
anoncho : ekeffe archaiotaicho. ezissin chank-
cho, urbis hierkins, ie etchri, Zachaz mer hana-
ba gford tour mez. ais auroie touz mer zaabar-
tis mer, urbis ie mech tossumc merus barba-
nas. ie mi tanir zame zprtzo tai. ail phirkai za-
mer izare. Zucho e archaiotai ie zariotai ie pas-
ouch auiteaus. Amen.

Araxa, id est *μικράρδω* Armeniorum lingua,
Plutarchus in libro de fluuijs. Axalla Arme-
njs calidum significat, Io. Stobæus. ¶ Georgia-
norum lingua uulgari Tartaricæ et Armenicæ
media est, G. Postellus.

A R M E N I C A Q V A E-
dam uocabula.

H A B E T Armenica lingua uoces mul-
tas Ebraicas, ut eam originem & parentem sa-
tis referat, cuiusmodi sunt,

Armenicæ.	Ebraicæ.
Ael, Deus.	El.
	B 4

Aeli, Deus meus.	Eli,
Rabbi & Rabuni, magister.	Rabbi.
Lezu, lingua.	Laschon.
Zamanach, tempus.	Zeman.
Chahanaim, sacerdotes.	Chohen,
Hhartz, crux.	Etz uel hetz.
Ail, sed.	Alla.
Vfan, signum.	Nes.
Cho, tu.	Cha.
Chum, tuus.	Cha.

Quaedam cum alijs linguis habet
communia: ut sunt,

Episcoputhi, episcopatus. Za præpositiuū
articulum cum Aethiopica habet communem.
Du, tu. Von, ab. Ail, alij, *ἀνοί*. Em, *ἐμ*, sum.
Mefch, *μῆσφ*, medium. Ab Armenis acceperunt
Germani, Carle, Carol. dicunt enim Armeni
car, potuit: carol, potens.

PLVRA DE ARMENICA
lingua, ex Beroso & Xenophontis
æquiucis.

ARMENI (Scythæ Armeni) ipsum
Noa, tanquam uirum sapientissimum & diuinę
naturę participem, Olybama & Arsa, idest cœ-
lum & solem, cognominauerunt; & illi plures
ciuitates dedicauerunt. Nam & ad hæc tempo-
ra Scythæ Armeni urbes habent Olybama &
Arsa Ratha, & eiuscemodi, Berosus. Incolæ
in

in Armenia Saga ipsum Noa omnium deorum patrem uocant: & primum dixerunt Ogygian Sagam, id est illustrem sacrorum pontificem Noam Dysir. (M. Porcius Cato etiam Sagos primos Thuscis, interpretatur pontifices & sacros expiatores.) Thyteam uero (al' Tideam, nimirum eius uxorem) Aretiam dixerunt, id est terram, & Estam, id est ignem, (esch ignis est Hebraeis) post mortem cognominauerunt. Quia ipsa regina sacrorum fuerat, & puellas docuerat sempiternum ignem sacrorum seruare. Vino etiam inuento Noa cognominatus est Ianus, quod Aramæis (iain Hebraeis uinum est. Plinius scribit Scythas, uocatos esse Sacas a Persis, & lingua Persica Arameos) sonat uitifer, & uinifer, Idem.

Exiccata post diluuium humo, Noa de monte Armeniae Gordyæo descendit in subiacentem planiciem plenam cadauerum, quam usque ad hanc ætatem appellant Myri Adam, id est cuiusce ratorum hominum. Filium Chem infamia & impudentia insignem Chemescenua cognominauit, id est Chem infamem & impudicum, incubum, propagatorem. Est enim Esen apud Scythas Aramæos infamis & impudicus. Enua uero tum impudicus tum propagator, Idem.

Ianus (Noa) in Italiam ueniens omnes colonos a Camescenuo filio suo corruptos, montana trans Ianiculum amnem colere iubet, illisque filiam suam Cranam Helernam, id est suffragio ab his electam & exaltatam reginam cum

septo dat. Namq; duos filios suos nouissimos
 Cranum & Cranam Ianus cum Comero (Gal
 lo Italorum rege) miserat, coaluerantq; in gen-
 tem atq; posteritatem maximam, quam nostra
 æta: Ianigeneam uocant: cognominant autem
 Razenuam, id est sacram propagatricem incu-
 bamq; cōtra impietatem Camesenui. Cranum
 etiam Razenum cognominauit Ianus. Colo-
 nias à se (in Thuscia) positas uocauit Aryn Ia-
 nas, id est à Iano exaltatas, Berofus, qui et Arme-
 niam Sagam uocat, quam Scythicam inter-
 pretor.

Sub Aralio septimo rege Babyloniorum, cō-
 flagrauit Italia in tribus locis, circa Istros, Cy-
 meos, & Vesuuios: & uocata sunt à Ianigenis
 illa loca Palensana, id est regio conflagrata, Idē.

Sagæ (apud quos Ogyges atauus Nini, quē
 Babylonij Gallum cognomināt, in diluuiō sal-
 uatus est nauigio) ratem uocant gallerim, quod
 ab undis saluet, Xenophon in æquiucis. hinc
 fortē uulgare Germanis & Gallis nomen ga-
 lēa. Sicanus rex apud Ianigenas sub Arma-
 trite nono rege Babyloniorum, deificauit Are-
 tiam, & nominauit eam lingua Ianigena Hor-
 chiam. Kytim regem Celtiberorum Ianige-
 næ ob mentis excellentiam sua lingua uocauer-
 runt Italum, Atalaa.

A S I A regiones ac linguas multas diuer-
 sasq; habet: quare nō satis clarum est quod Athe-
 nœus scribit Σπαρδης uocabulum uideri ἀσπιδες,
 id est

id est Asiaticum. Gentilium terminationem in enus (ut à Marsya urbe Phœniciaë Marsycenus) Stephanus grammaticus alibi Asiaticam simpliciter uocat, alibi illorum propriam esse dicit qui habitant iuxta Euphratem & ad Orientem. Est ubi Arabes tum hac, tum alta in tres terminatione ut scribit. Cappadoces quoque in enus formant gentilia, ut à Mazaca, Mazacenus. ¶ Asiæ incolæ apostolos sua lingua loquentes Hierosolymis in festo Pentecostes audiunt. ¶ Asiaticum dicendi genus p fuso copiosoque legere memini.

A S S Y R I O R V M lingua, uide Chaldaica.

DE ATTICA LINGVA.

A T T I C A lingua, dialectus est Græcæ communis, & hac præ cæteris Homerus utitur. Hæc λῆδς dicit pro λᾶδς. duas syllabas in unā collidit, ut ἴπῳ pro ἴπῳ. ex optatiuis quibusdam κ aufert, δολκῆς pro δολκῆς. Hæc etiam profert βακίς pro βακίονς. et accusatiuos huiusmodi, ἕς, ἴδς, non diuidit. In tertâ plurali ἰούνοισι & ὄμοισι dicit. Vocales breues interdum omittit, οἶμαι, λῆται: pro οἶμαι, λῆται. Epsilon augmentis uocalium præponit, ἰάρω, ἰαυησάμελω. Iota omittit alicubi, ut in uocabulis ἠῶνς, Νηρηῖδες, σφῶι. & in datiuis in iota purū exeuntibus, ut γῆρα pro γῆραι. ἰτῆσων, ἰτῆσων. Optatiuis utitur, p indicatiuis præteritis. Nominibus fœmininis, articulos uel participia uel adiectiua generis masculini adiungit, ut

B.
τὸ γὰρ, τὸ γυνῶντι, & apud Platonem ἡ σοφὸς γυνή,
Plutarchus. Pro σω, ζω & pro duplici sigma,
duplex τω ponit, &c. uide Io. Ammonij de dia-
lectis libellum. Inter authores qui Atticè scri-
pserunt Aristophanes comicus & Demosthe-
nes Rhetor celebrantur. Iadem siue Ionicam
dialectum eandem esse utri Atticę, Eustathius
Dionysii periegeten enarrans prodidit. Athe-
nienſes Cręſi tempore inter Iones excelluerūt,
Herodotus.

B A B Y L O N I O R V M lingua Chal-
laica est.

B E L G I C A lingua, uide in Gallica.

B E S S I, hodie Bosnenses uel Bosnascien-
ſes, Illyricę loquuntur.

D E B I T H Y N I C A

Lingua.

B I T H Y N O S etiam Gręcę loquutos
eſſe ex menſium nominibus conſicio, quę uſi-
tata eis fuerunt hæc: Ἡρῆ, Ἐρμι, Μαρτί, Διο-
σῶσι, Ἡρακλῆ, Διός, Βυθιά, Στρατεί, Ἄρ, Περ-
σί, Ἀφροδίσι, Διμήτρι.

B O H E M I & Boruſij Illyricę loquūtur.

B O S N E N S E S uel Bosnascienſes, ui-
de Beſſi.

D E B R I T A N N I C A

lingua uetere.

V V A L L I C A lingua hodie apud An-
glos

glos uocatur, uetus scilicet Britannica, in tota (ut conijcimus) insula usitata, antequam Saxones ea deuicta linguam quoque suam intulissent, quæ in maxima parte nunc obtinet, Britannica uetere in regionem non magnam contracta. Vuallos (uulgo *Walch*) Germani uocant, quasi Gallos, peregrino & incognito eis sermone loquentes homines, ut Græci ac Latini barbaros. hinc ab Anglosaxonibus etiam Vualliam regionem, & eius incolas Vuallos appellatos puto. Eandem esse arbitror Britonum in Gallia, quos Tonantes cognominant à pronuntiationis absurditate, quam scilicet Britanni Armorica parte Gallia occupata, cum Saxonum intrusioni cecidissent, secum inuexerunt. Plura leges in Cosmographia Munsteri libro secundo, ubi de rebus Gallicis scribit. ¶ Veteres Prussi, quorum è numero sunt Sudini, Curi, atque alij, utuntur sua lingua, quam Cornelius Tacitus Britannica præcipuè esse dicit. immixta ei sunt multa Græcorum uoces: quas tamen ita rustice proterunt, ut eas, nisi quis diligenter animû aduertat, intelligere non possit, Gc. Agricola. ¶ Lingua uetus Prusica tunc eadem est quæ Curorum, Liuentum et Lubarorum, ut audio. dialectus variant, & nihil habent commune neque cum Germanica, neque cum Sarmatica uel Illyrica. Sunt tamen qui Curos Illyricè loqui dicant.

Oratio Dominica in lingua Vuallica seu Britannica uetere.

E Y N taad rhwŷt yn y nefoedd, fan-
teiddier yr hen wtau. Deued y dyrnas dau. Gw-
neler dyŷwolllys, ar y ddayar megis ag yn y nifi.
E yn bara beunyddawl dyro inni heddiw. A
maddeu ynny eyn deledion : megis ag i mad-
deuŷn in deledwyr ninau. Ag na ihowys ni
brofedigaeth. namyn gwared ni rhag drwg.
Amen. Hoc est,

N O S T R pater qui es in ipsis cœlis,
sanctificetur illud nomen tuum, adueniat illud
regnum tuum, fiat tua uoluntas super illam ter-
ram sicut & in illo cœlo, nostrum panem quo-
tidianum da nobis hodie, et remitte nobis no-
stra debita sicut etiam remittimus debitoribus
nostris. Et ne inducas nos in tentationem, sed
libera nos a malo. Amen.

B V L G A R I, uide Rascij.

D E C A P P A D O C V M
lingua.

C A P P A D O C V M linguã barbaram
esse conijcio uel ex mensium nominibus
duodecim, quæ sunt, *Τίρις, Μακρα, Εραυθυρί, Μίδρι, Α-
πομυαμά, Αρβρά, Τυβυρία, Οαμόνια, Σένδρα, Αρτανία, Αρλα-
ντίρ, Αραιοτάλα.* ¶ Cappadoces mirantur apostolos
sua lingua loquētes Hierosolymis in Pētecoste.

D E C A R I C A L I N G U A,
dēq; barbaris & barbarismo in uniuersis
sum, è Strabonis libro 14.

Hom

H O M E R V S in Catalogo Cates pri-
 uatim *βαρβαροφωνος* appellauit. non quia Cariae
 lingua breuissima fit, quod nō est. nam ea per-
 multa Græca nomina admixta habet, ut Philip-
 pus testatur Caricarum rerum conscriptor. Sed
 ego arbitror ab initio cōfictō nomine, eos bar-
 baros appellatos, qui difficulter, asperē ac duri-
 riter loquerentur, ut blæfos balbosq; dicimus. Barbar.
 Sumus enim ad cōfingenda rebus cognata no-
 mina ingeniosi, qualia apud nos permulta sunt,
 ut *λαρπίσην, λαγνή, ψόσθ, βόη, κρόσθ*. id est, mur-
 mur, clangor, strepitus, clamor, strepitus: quo-
 rum plurima iam propriē proferuntur. Cum
 igitur omnes qui crasse loquuntur, barbari di-
 cerentur, tales præcipuē uisæ sunt nationes cæ-
 teræ præter Græcos. Quare illos propriē barba-
 ros appellauimus. ac in initio quidem per con-
 uicium, quasi duriloquos & crassilingues: po-
 stea uerō eo nomine abusi sumus tanquā com-
 muni ac gentili, distinguentes eos à Græcis. Cū
 enim iam multa consuetudo & commercium
 esset cum barbaris, non amplius ex crassitudine
 linguæ, & quadam uocalium instrumentorum
 ineptitudine, sed ex dialectorum proprietate
 (proprio quodam uitio) talis pronuntiatio,
 prouenire uidebatur. Porro alia quædam &
 quasi barbara loquendi prauitas; in lingua no-
 stra uidetur, si quis nō perfectē Græca pronun-
 ciet: sed ita nomina proferat, quemadmodum
 barbari solent, qui ad Græcam dictionem ina-

rodukti, expedire linguam nō possunt, quem
admodum nec nos illorum orationem, quod
apprime Caribus contingit. Nam alij non mul-
tum cum Græcis diuersabantur, nec Græcè ui-
uere, nec eorum dictionem ediscere pertenta-
bant, nisi perrari admodum ac fortuito uir ui-
ro congregantes. Nam Cares per totam Græ-
ciam errauerunt stipendia merentes. quare bar-
bari ex illo sunt appellati, ex quo in Græcia mi-
litarunt. at posteaquam apud insulas habitauit,
id multum in eis eminuit. Inde in Asiam profe-
cti, nec ibi sine Græcis uiuere potuerunt. Nam
Iones cum eis ac Dores traicere. Ab eadem
quoq; causa barbarismus dictus est. eum enim
in his dicere cōsueuimus, qui malè Græciffant:
non autem in ijs qui Caricè loquuntur. Sic etiā
barbariloquos & barbari sermonis homines,
eos accipere debemus, qui malè Græca pronun-
ciant. Carico autem more barbarismū ad Græ-
cæ orationis artem transfulerunt, & Solæcis-
mum: siue id nomē à Solis ductum sit, siue alio
modo, Hæc omnia Strabo. Græca uerba circa
finē sic sonant: *Από δὲ τῶν καρρίδων, καὶ τῶ (forte τῶ) ἑρ-
βαρίδων, μάλιστα καὶ εἰς τὰς περὶ Ἰωνίαν καὶ τὴν Ἰωνικὴν
ἴδω, εἴτ' ἀπὸ Σόλων, εἴτ' ἄλλως ἢ ὀνόματι τῶν περὶ τὰς ἰσθμῶν.*

C A R N I, C A R N I O L A N I, &
C A R I N T H I I usq; ad Drauum, Illyri-
cè loquuntur.

C A S V B I, aliàs Cassubitæ, Illyricè lo-
quuntur.

C E L

C E L T I C A lingua, uide Gallica.

D E C H A L D A I C A L I N G U A ;
qua & Aramæa, & Syrorum & Assyriorū,
& Babyloniorum uocatur.

C H A L D A I C A lingua hodie eru-
ditiores in Aegypto & Aethiopia utuntur, ut
audio. Hebraicæ confinis est, nec fortè multò
amplius differt quàm Dorica à Græca cōmuni.

Oratio Dominica in lingua Syriaca uel Chal-
dæa ex Euangelio Matthæi, Vien-
næ impresso.

A B V N dbischmaia uithkadasch schmochi
thithe malchuthoch. uehue tzebionoch eicha-
na dbischmaia aph bearaa. heblan lahhma dsun
kanan iomna. Vafschbuk lan hhoboin eichana
deaph hhanun schabakan lehhiaboin. Vela tha-
alan lenifaiona. ela phetzan min bischa. Methil
ddiloch hi malchutha, uehhaila, uehaschbuhh-
tha lealam, almin.

Hac lingua utuntur hodie in sacris, & gram-
maticis (alioqui uulgaris sermo Arabicus his est)
quā plurimi Christiani, q in tota Syria habitant,
sed p̄cipuè circa montē Libanū, ad quatuor mil-
lia hoium, uulgò Christianos de Zona dicūt.
Chaldaicos in ripa repertos characteres a tran-
situ fluminis uocant. ¶ Chaldaicam eandē esse
Babylonicam certò nouimus, Munsterus. Vide
etiā supra in Aethiopū lingua. Philo Iudæus

C

Hebraicā uocat ut audio, & contra. Falconis sacri genus primū secundū Babylonios & Assyrios uocatur seph: alterum genus dicitur semy: tertium hynaire, & peregrinus, ab Aegyptijs ac Assyrijs, Tardius.

C I R C A S I Quinquemontani circa Pontum, aliās Ciercasi circa mare Caspium, Illyricè loquuntur. Hi, ut audio, in Africa aliquandiu imperarunt, Mamaluchi etiam dicti.

Circasi uersus mare Hyrcanum, gens bellicosissima, quæ longo tempore Aegypto cum Syria sub seruorū (forte quia serui dicuntur sclauis) nomine imperauit, ex Sclauorum gente originem sumpsere, linguaq; utuntur Sclauonica, ac Christi fidem secundum ritum Græcum sequuntur, Bilibaldus Pirckeymerus.

C O L C H I S lingua eadem est quæ Aegyptijs, Eustathius in Dionysium.

C O R A L I Illyricè loquuntur.

C R E S T O N I A T A R V M lingua, lege in Pelasgica ex Herodoto. Est autem Creston urbs Thraciæ.

C R E T E N S E S Græco sermone utuntur. hi apostolos Hierosolymis in Pētecoste sua dialecto loquētes audiuerunt & admirati sunt.

C R O A T I, aliās **C H R O A T I**, & **C V L M I I** lingua Illyrica loquuntur.

C V R O R V M lingua, uide supra in Britannica uetere.

C Y P R V S hodie Venetorum imperio paret.

paret. Insulani Græcè loquuntur etiamnum, sed corruptè. Antiqua mensum nomina usitata eis hæc fuerunt: Ἀφροδίσι, Ἐπρωϊκός, αἰνιδός, Ἴωνι, Ἰασιόσαρ, σαρσός, αὐτομαρτικός, δὴμυρξάται, πηλοῦτα, ἀρξίριος, ἰοδι, ῥομῶ.

CYRNIORVM (qui Cynum, id est Corficam incolunt) lingua exules seu profugi dicuntur βελῆρι, Pausanias.

DACORVM et Getarum sermo idem est, Strabo lib. 7.

Tibiscus Fl. Ptolemæo limes est ueteris Dacia, cuius cultissima pars est Transsylvania, provincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas: & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, (qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem a quibusdam uocantur Ceculi) incolunt: ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem uicos et pagos habent. Potiuntur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: coque fit, ut Transsylvani quoque Hungarorum nomine censeantur. Est uero planè mirabilis diuersarum, nec unius linguæ per uniuersam Hungariam gentium mixtura, quemadmodum à me dicitur prolixius ea in commentatione, qua res Hungariæ, & populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare, Georgius Vuernerus in Hypomnematio de admirandis Hungariæ aquis.

¶ Dacicas aliquot stripium nomēclaturas lege-
re memini inter illas quæ Dioscoridi attribuun-
tur, ex quibus tamen qualis hæc lingua sit, uel
qua cum ei conueniat, conijcere non possum:
ut Cotiata, gramen: Cerceraphron, anagal-
lis purpurea: Caropithla, catanance: Aniasse-
xe, onobrychis.

D A L M A T I C A lingua, uide infra
in Illyrica.

D E O R V M L I N G V A.

H O M E R V S nomina quædã humana,
alia diuina facit: diuina nimirũ illa uocans, quæ
quàm rectissimè seu uerissimè facta sunt. ut flu-
uij quæ deos Xanthũ uocare ait, hoies uerò Sca-
mandrum: & auis quam dij Chalcidẽ, homines
cymindin, & urbis quã tum Baticam tum My-
rinẽ appellari canit. Idem filium Hectoris Sca-
mãdrium à mulieribus, à uiris (rectius nimirũ)
Astyanactẽ uocatum ait, Plato in Cratylo.

¶ De lingua deorum plura quære apud Home-
rum, & Scholiastẽ Odysseæ κ. & supra ubi de
linguis in genere scripsimus, ex Clemente.

D I B R I O R V M sermo Illyricus est.

D O R I C A L I N G V A.

H O M E R V S ut alijs Græcæ linguæ
dialectis (inquit Plutarchus) ita etiam Dorica
usus est: ut cum dixit consueta Doribus ellipfi,
δῶ pro δῶμα: & ὄ pro ὄτι: & ἀψ pro ὀπίσω: & ἀπο
pro ἀποτι. Item per syncopen ἔπρας, pro ὀμότηρας:
&

& οὐκίαι pro οὐκίαις : & ἀπάρσιο pro ἀποπάρσιο : & πρῆρ pro πρῆρμ : et τίω pro τίω. Solent etiā Dôres literas transponere, ut λέρσι pro λέρσι, Hæc ille. Dôres etiam τ. aliquando pro κ. scribūt, ut τῶ pro τῶ : aliquando econtra. Et futura circa nesciunt, ἀξῶ, ἀξῶ. & in secundis personis iota omittunt, τῶνδ, pro τῶνδ. Alpha quidē pro λ. ponere eis frequentissimum. ¶ Qui Doricē scripserunt nonnulli extant, ut Theocritus poëta, Timæus Locrus de natura. Lacedæmoniq̄ inter Dôres excelluerunt Cræsi tempore. Herodotus. De Laconica lingua leges inferius in elemento L. Dôres præcipuè, ut platystomi, in cessuntur à Græcis, q̄ iusto frequentius in dictionibus a. literā ingerant. unde apud Theocritum garrulæ mulierculæ coarguuntur πλάτιστα δὲ πλάτιστα, ut quæ Syracusiæ forent, Cælius Rhodiginus.

ELAMITAE Arabia gens apostolos Domini Hierosolymis in Pentecoste sua lingua loquentes admirabunda audiuit.

EPIROTARVM lingua Illyrica est.

GALATAE qui super Phrygiam incolunt, coccum fruticē lingua uernacula hys nominant, Pausanias in Phocicis. Est autē is frutex eiusdem generis cum ilice aquifolia, quam Galli Europæi hodieq̄ hous uel hus appellant. quare hoc etiam argumento Galata-

rum in Asia eandem esse aut fuisse linguã, quã in Europa Gallorum est aut fuit, euincetur. Vide plura mox in Gallica lingua uetere. ¶ Trocini (*Germaniæ populi*) à lacessendo dicti: ita tolitobogi à ferendis arcibus cognominati: focij Brenni & Thessaloni, in Asia sedes posuerunt, dicti Galatæ, ad quos d. Paulus scripsit, 10. Auentinus.

D E G A L L I C A L I N G V A,
uetere primum, deinde recentiore.

D E Lingua qua Heluetij & Galli Iulij Cæsaris tempore usi sunt, duæ sunt coniecturæ. Quidam enim putant (ut Beatus Rhenanus) Gallicam linguam tunc neque cum Germanica, neque cum Francica, qua hodie Galli utuntur, communicasse, sed propriam extitisse linguam. Alij uerò (ut Aegidius Schudus & Henricus Glareanus) Gallos tunc usos putant lingua Germanica, potissimum ea qua adhuc Heluetij utuntur: habenturq; utrinq; probabiles rationes, Seb. Munsterus. ¶ Inter nomenclaturas stirpiũ Dioscoridi attributas, Gallicæ etiã pauca leguntur: ut bacchar, id est asarum: beliocandas, id est millefolium: corona, id est artemone: ducone, id est ebulus. In Marcelli empirici etiam libris Gallica quædam nomina herbarum inuenio, ut sunt, ratis, id est filix: briscumus, id est artemisia: baditis, id est nymphæa. & ignotæ, uerneus, bluthagio. itẽ uisumarus,
id

id est trifolium: gilarus, id est serpillum. Viderur autem terminatio in aris frequens fuisse ueteri Gallicæ linguæ. nam & uirorum nomina propria in maris aliquot legimus, ut sunt ueterum Germaniæ regum, Visomarus, Vadomarius, Chonodomarius, Richomarus, Theodomarus, Viduarius, Suomarius, Hortarius, Rumarus, Arabarius, Nodomarius, Viridomarus, & Gelimeris Vandalorum rex. Item quæ hodieq; in usu sunt, Otmarus uel Ottomarus, Detmarus, Hincmarus, Dancmarus, Druumarus. Et forte hæc nomina pleraq; composita sunt, ex duobus, priore in plerisq; obscuro: posteriore uero maro uel marco, id est equo. nam & Græci multis nominibus proprijs equum addiderunt, tanq; nobilitatis notam, (Aristophane in Nubibus teste) ut Philippo, Ctesippo, Speusippo, &c. Auentinus tñ mar uel meer ab augendo deriuat, quod Germanis est meeren. Ceterum ut marus uel marius uirorum: ita dunum uel durum in uetere Gallica aut etiam Germanica lingua multis oppidorum nominibus proprijs siue terminatio, siue potius uocabulum alterum è duobus compositis adijciebatur: ut sunt, Lugdunum, Lugodunum, Iuerdunum, Cambodunum, Carrodunum, Tarodinum, Gessodunum: Gaunodunum, Marco durum, Batauodurum, Bracodurum, Boco durum, Nouidurum, Ventodurum. & similiter magus, ut Breucomagus, Rhotomagus, Neomagus, Berberomagus, No

uomagū, Rigomagus, Duromagus. In mundus quoque terminationē uideo antiquā, quod nomen Germanis os hominis significat: inde uirorum nomina, Sigismundus, Trasmundus, rex apud Fulgentium, Emundus, Guimundus, Reimūdu, Varemundus, & Rosemūdu apud Marcellinū, si bene memini: Sēgimundus apud Tacitum. Item in ricus, quod diuitē significat, ut Hēricus, Dieterichus uel Theodorichus, apud Suidam & alios, Fridericus, Ericus, Venericus, Heimericus, Helpericus, Huldricus, Gundericus. & apud Marcellinum libro 31. Athanaricus, Viderichus (quod ad Fridericum accedit) Ermenrichus, &c. & apud C. Casarem in rix, Orgetorix, Dumnorix, & Viridoriu, nisi legendum potius Viridorix, id est Fridericus. Et in manus, ut Almanus, Adelmanus, Ringmanus, Hartmanus: & apud Marcellinum Lagarimanus. est autem man uir, lingua Germanica. Item in baldus, boldus uel polodus: in bertus, artus, uel hartus. Theudibertus, apud Suidā in *Ὀυδ'ῶρ.* talia sunt, Rupertus, Giselbertus, Dagobertus, Hildebertus, Vilpertus, & alia innumera. A principijs uero nominum compositorum sæpius uit syllabam seu dictionē potius animaduertimus in proprijs hominum apud Marcellinum, & alios, quæ fortē à Germanica frid pacem significāte, sumpta est, r. litera omiſſa, ut in Videricho: ut sunt Vitheicus Greuthungorū rex, Vithimiris rex, (eiusdem

dem significationis puto cuius Britomarus, & Viridomarus, id est pacem augens:) Vitichabius uel Vithigabius Alemannorum rex: Vitrodorus Quadorum rex: Vitiges uel Vitigetes. Fuit & Virurgia uxor Proculi, quæ se à Francis originem trahere dicebat. Sed hæc pluribus persequi instituti nostri breuitas prohibet. ¶ Galatæ super Phrygiam coccum fruticem, hys nominant, Pausanias eiusdem speciem maiorem, id est ilicæ aquifoliã Galli hodie hous uel hus. ¶ Drau / Drou fides est Germanis: drauen / trouen fidem habere. fœminarũ inde complura nomina, ut Gariodruda, Ariodruda. et Druides philosophi Galliæ pulsi à Tiberio Cæs. in Germaniam. Vulgus adhuc cuiusdam numinis genus esse putat, quod noctu premar fontes: & quo infantes territant: saltationis, figuræ Mathematicæ, calcei etiam philosophici genus adhuc nomen ab ipsis retinet, Auentinus. Videntur igitur Druidæ dicti à fide, quæ eis tanquam sacerdotibus & sapientibus fides à uulgo haberetur. Hi sunt, ut conijcio, qui postea à Germanis studiosi peregrinantes dicti sunt, die farenden schüler, qui Salamanticæ in Hispania patrum nostrorum memoria in subterraneo gymnasio magiam edocebantur. Bardi etiam sapientes, & Musici apud Germanos à peregrinando dicti uideri possunt, die farenden. A fide etiã Galli hodie inducias uidentur troues nominare, quæ hostes de ijs inter se fidem dent. ¶ Celtæ

Herculem suum Ogmium sua lingua appellat, Lucianus. ¶ Antonio primo Tolosæ nato, cognomen in pueritia Beco fuerat: id ualeat gallinacei rostrum, Suetonius. Galli quidem hodie omne rostrum cuiusuis auis bec appellant. Gybertus Longolius bec rostri nomen Germanicum esse scribit, usitatum fortè Germanis inferioribus. ¶ Columbinam (argillam uel margam) Gallia suo nomine eglecopalam appellat, glebis excitatur lapidum modo: sole & gelatione ita soluitur, ut tenuissimas bractæas faciat, Plinius.

Gallia est omnis diuisa in parteis treis, quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani: tertiam qui ipsorum lingua Celta, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt, C. Iulius Cæsar. ¶ Celtas non solum Gallos, sed etiã Germanos, à ueteribus, præsertim Græcis, communi nomine appellatos, multis testimonijs approbare possem. Herodotus Danubiũ in Celtis oriri scribit. ¶ Celte nominati sunt ab authoritate, *διὰ τὴν ἐπιφάνειαν*, inquit Strabo libro 4. Ipsorum lingua Gelter, quod id multum ualebant, Gelten enim est ualere: unde & Gelt apud eos pecunia dicitur. Græci rectius per γ. Galatas scripserunt, quàm Romani per κ. Κέλται. (atqui Celtas etiam Græci scribunt, & nisi fallor antiquius apud eos Celtarum quàm Galatarum nomē est. ut Κέλται sint Celta, Γαλάται uero Galli.) Porro Galli nomina populorum frequenter

quenter in ea terminant, ut etiamnum Heluetij in usu habent, Gelter, Belger, Treuer, &c. Patet autem tam late Celzarum nomen, ut non modo Galliam omnem, sed uniuersum occidentem occupasse affirmet Strabo: à quibus Celtiberi Hispani, & Galatæ populi ad Pontum Euxinum, ad quos diuus Paulus scripsit, originem referant: & hodie Portugalli, Henricus Glareanus in suis in C. Iulij Cæsaris Commentariis annotationibus, ex quibus sequentia etiam de uetere lingua Gallica adscribere libuit.

De uetere lingua Gallica Hen. Glareani iudicium.

Lingua Gallorum multis de causis creditur ea esse, qua hodie Rhenus uicitur, maximeq; Heluetij & Sequani Rhenani. Primum enim constat C. Cæsarem bello Gallico per interpretem locutum cum Gallis. Deinde eam quidem linguam, qua hodie Francia uicitur, Romanam esse, quanquam corruptam, nemini est dubium, quippe adhuc de prisca lingua Gallica innumeras retinentem dictiones. Non igitur Francica lingua olim Galli locuti sunt, sed alia. Verissimum autem est ea locutos lingua, qua adhuc ij Galli utuntur qui Francicè non loquuntur, ut omnes populi circa Rhenum, proximi tamè Rheno, Heluetij, Rauraci, Sequani, Elfatii, Tribocchi, Vangiones, & ferè tota Belgica. Nec mirum hoc uideri potest ei, qui considerat populū

Erasmi-
tio.

Budzi-
tio.

Rom. suos exercitus frequenter in Gallia habuif
 se, atq; adeo in Gallia fecundiore parte: diu-
 tiusq; pressam, quam nunc Franci inhabitant,
 Gallic partem, seruitute Romanorum. Rhenus
 quippe & Germania citius a Romanis q̄ Gal-
 lia alia defecerunt. ideoq; factum est ut Roma-
 ni non potuerint suam in Germania ac regio-
 nibus Rheni ita celebrem facere ac uelut propa-
 gare linguam, ut in reliqua Gallia, Hispania &
 Italia fecerunt. Neq; nihil ad rem facit quod Præ-
 tores Romani ius non dabant nisi sua lingua,
 & miles Romanus agrè cum plebe, alia quàm
 sua lingua loquebatur. Itaq; coacta est misera
 plebs Romanam discere linguam, sed male, sed
 mutilate, sed ita ut in ea ubiq; prisca lingue ue-
 stigia inuenias: Latinæ uerò sonum in thematis
 audias, imò prisca accentus aliquot, uoculatio-
 nem, pronunciationem, præteritorum perfectio-
 rum per habui periphraeis: articulos itè quos
 Latina lingua non habet. Deniq; plurima nomi-
 num themata, qualia sunt ignis, puluinar, arma,
 ciuis, lorica, galea, gladius, sarpes, tunica, accipi-
 ter, peluis, pastillus, scamnū, cancer, caper, cam-
 pana, mamilla, uexillum, calcar, diues, thorax,
 manipulus. Et uerborum, ut sunt dimitto,
 frico, occido, careo, lacero. Sed planè ineptus ui-
 deat, si ea omnia persequi uelim quæ iustum re-
 quirerent uolumen. Hinc satis liquet Heluetio-
 rum linguā ac Rheni uerè Gallicam, nisi quan-
 tum Germani quædā miscuerunt, maximè in-
 fra

fra Argentinā. Spiræ enim, Vornatiæ, Mogun-
 tiæ, ac in circuniacentibus ea Rheni parte popu-
 lis mixtus est sermo ex Germanica ac Celta
 linguis. neq; enim purè Germanicè, neq; purè
 Celticè loquuntur. Heluetij autem, Rauraci, Se-
 quani Rheni proximi, Brisgoenses ac Elsatci,
 magna ex parte merè Celticè loquuntur. Non
 mirum igitur q; scriptum reliquerit diuus Hi-
 eronymus, Galatas, ad quos scripsit diuus Pau-
 lus, quiq; à Celtis descenderunt, ut author est Li-
 uius lib. viij. quartæ Decados, eadem locutos
 suo tempore lingua, qua Treuiri utebantur. Galatæ in
Alia.
 Quis autem nescit Treuironum linguam anti-
 quam esse, nec multò à Germanorum lingua di-
 uersam? Et si concedi oportet quod Strabo ait
 libro vij. Germaniæ uocabulum Romanorū
 esse, quam aliam causam fuisse credimus Roma-
 nis, quòd eos Germanos appellarint, quàm q;
 uel lingua & moribus magnam cum Gallis ha-
 berent communionem? Vel, quod quidam nō
 absurdè argumentantur, ab ipsa inter ipsos ap-
 pellatione? Fratres enim sese etiam nū hac tem-
 pestate in rebus serijs ac bellis uocant. Id Ro-
 mani siue per se de Germanis rescuerint: siue à
 Gallis didicerint, parum constat, neq; huius est
 negotij. Nos enim hic de Gallorum linguis tra-
 ctamus, inter quas (ut Casar ait) differentia ali-
 qua fuit, ut etiam nū hodie est. Celta enim per-
 petuò habens, ubi Belgæ t. ut *Wesser/watter:* Celtarum
& Belgarū
lingua.
Groß/grott: Das/dat. De Aquitanorum lin-

gua, ut Celtica & Belgica uel conueniat uel discrepet, nihil nobis constat. Existimamus autem eam totam sublatam, cum multae nationes adhuc Celticam habeant, multae Belgicam. Celticam, ut diximus, Helueti, & proximi sub eis ad Rhenū populi: Belgicam ipsi Belgae, qua Rhenum contingunt & Oceanum Germanicum. Quicquid sub Agrippina Colonia, Cluenses, Geldrenses, Brabanti, Flandri, Iulienses, Hollandi, Selandi: & in Germania Vuestphali & Saxones aliqua parte. Nihil tamē impedit quin communi appellatione eadem ac una nominetur, quanquam non usquequaque eadē, sed paululum uariata: id quod in Graeca lingua quoque accidit. Porro id non est paruum argumentum, Heluetiorum linguam uerē esse Gallicam, quod Latini authores multa Gallicae linguae uocabula recensent, quae etiamnum in Heluetiorum sunt lingua, quanquam a Romanis scriptoribus partim male scripta, partim male percepta, uisitate quae, quod barbara non magnopere curaret, obiter duntaxat in operibus recenserent. Quae tamen ipsa nobis argumento sunt, Gallicam linguam in aliqua apud eos fuisse existimatione. Itaque Caesar Gallorum propria, & maxime Heluetiorum nomina mirē torsit, omisis saepe ac mutatis literis aliquot, ut Latinae declinationi apta fieret, de quibus paulo post dicturi sumus. Idem Plinius fecit, qui Gallus fuit, ex ipsa adeo Gallia Cisalpina, ut Romani loquuntur, natus: quem

Heluetiorum
lingua uerē
Gallica.

linius.

quem nostram scisse linguam non est dubium, ac eam magni fecisse, quippe qui in tam nobile De natura opus toties interere uoluerit. Ea tamen uerba temporum iniuria adhuc magis deprauata apud eum leguntur, nemine de ea lingua ab mille annis curante. Ita lib. 18. cap. 18. aratra rotulis instructa Gallicum inuētum p̄flūgrat rectē nominauit: ubi tamen codices Plumarat, alij Planarat habent, quidam in planetas, ut se prorsus ineptos ostenderēt, mutarunt. Apud eundē libro 3. cap. 16. Bodincum Padum Gallica lingua à Liguribus dictum ait, quod significet fundo carentem; & Bodincomagum oppidum eodem tractu esse. Heluetiorum lingua uocat *Bodenmangel*. Padum item à picea arbore, quam Galli ita uocent, nominatum, (quod & M. Porcius Cato testatur.) p̄āq̄ uult dicere, quod adhuc manet in nostra lingua. Ita apud Sueronium in Galba, p̄apinguus Gallicē Galb intelligitur, sed uitulus p̄orius. Nam ita p̄apinguem ac obesum hominem per iocum uitulum uocamus. Et Beco rostrum apud eundem in Vitellio adhuc habent Belgæ nostra arte in sua lingua: Heluetij uerbum inde *Becken*, id est rostro ferire. Multa his similia enumerat D. Aegidius Tschudus V. C. apud Heluetios, in libro de Rætia antiquitate & tractu Alpinarum gentium. Porro Francorum hodierna lingua ex duabus linguis est, ex prisca Celtica & Romana. in qua Romana tamē, quod ad the

māta attinet, dominatur.

Non est dubium (inquit idem Glareanus) omnia nomina Gallica quæ Cæsar in x. terminat, apud Helucios in z. literam Græcam scripta fuisse. Vtebatur enim literis Græcis, quibus linguam suam Gallicam, non autem Græcam scribebant. Itaque cum lingua Latina nullum nomen in ch. habeat, & omnino Cæsari ea nomina in formam Latinā reducenda erant, aliquando deflexit ad x. literam proximam figura ad z, ut tertiæ declinationi apta fierent; aliquando ad c, uel g, ut in secundam declinationem uenerent. Itaque ex Ἐργοντοριξ fecit Orgentorix: ex Καστρίχ, Castigus. Rursus ex Καίσαρ fecit Cæsar. Vergobretum: ex Ἀμβριξ, Ambiorix: ex Καθημαντολ, Catamanteles: ex Δυμνοριξ, Dumnorix: ex Λιταϊκόν, Litauicum. denique ex Germanico Ἐρνστ, Ernestum: quod nomen postea corruptum est in Arionistum, ac rursus dein in Ariouistum, (Auentinus interpretatur Ariouistum, Ἐρενοῦστ: Arionistū uero Ἐρνστ: Arionardum, Ἐρhard: Arionoldum, Arnold uel Erenhold, &c.)

Et rursus alibi, Plinius ingens antiquitatis amator, mirè Gallicam linguam suspexisse uidetur: nempe qua olim maior Occidentis pars locuta est: præterea tota Gallia Cisalpina, in qua ipse natus erat. Sed dii boni quàm corruptè apud eum leguntur nomina, ut aut Delio natatore, aut Oedipo aliquo coniectore sæpe opus fuerit, qui ea expiscari uolet.

Illud

• Illud paucissimis eruditis notum (inquit Io. Auentinus) quod referunt ipsi Galli apud Iulium Cæsarem, Belgas esse ortos à Germanis, Belgæ & Rhenum antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi confedisse, Gallosq; qui ea loca incolerent expulisse. Scribit Cor. Tacitus Treuiros circa adfectionem (*affectationem*) Germanicæ originis, ultro ambitiosos esse, tanquã per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur. Fama quoq; constantissima & uulgatissima est, Treuiros primos esse Germanos, nimirum in Gallia Belgica, conditos paulò post diluuium, quo totum genus mortalium periit. Nostro æuo Belgæ ferè omnes, non solum Treuiri, bona pars Celtarum, institutis, lingua, moribus Germani sunt, Germanis parent, Germani uocantur. Quatuor potentissimi Electores Germani principes in Belgica & Celica habitant. Imperator Germaniæ inungitur & coronatur apud Belgas. Si Galli sunt, nesciunt. Si Gallòs dixeris, indignantur. Maxima pars imperij Germanici intra Gallias est. Franci, Burgundiones, Nòrdmanni, qui cæteras Galliæ partes obuenient, oriundi ex Germanis sunt. Ex Germania profecti, expulerunt Gallij Romanos.

Rurfus, Celtas & Gallos ueteribus eisdem esse Germanis, & ueterem Gallicam linguam Germanicã, ex Io. Auentini Annalib. Boiorũ,

D

Prisci Annalium scriptores (sicut Ephorus & Strabo , graues in primis authores tradunt) **Scythæ.** omneis populos subiectos Aquiloni Scythas: occiduo uero Soli , tum Gallos Galatæe, tum Celtas aut Celtoscythas in communi cognominauerunt. Quamobrem in Annalibus ferè, apud eos præcipue scriptores , qui ante Romanos imperatores uixerunt, Germani haud aliter quàm Celta & Galli Galatæe appellantur. Aristoteles libro 2. Meteorologicôn, Celtis Istrum, qui Germanorum est, attribuit. Diodorus Siculus in libro 6. regionē inter Rhenum, Danubium, Scythiæ conterminam, ubi & Hercynium iugum est, Galatiam magnam, uti Prolemæus magnam Germaniam nuncupat. Teutonas, Cimbros, Boios, haud dubiè Germaniæ gētes, Salustius, T. Liuius, Cor. Tacitus, Festus, Gallos: Appianus Alexandrinus Celtas nominat. Sextus quoq; Ruffus, uir cōsularis, qui ad Valentinianum imperatorem scripsit, non aliter quàm Gallos, Germanos uocare solet. Gallos quoq; qui Romam incenderunt, Delphicū templum spoliarunt, in Asiam profecti sunt, Teutonas Germanosq; fuisse, authores habeo Diodorum Siculum, Appianum Alexandrinū, diuum Hieronymum, Gotofridum Viterbiensem: quemadmodum & uernaculis apud nos Annalibus proditur, & carminibus antiquis celebramus. Compertum ego habeo Gallicam linguā eam uocari, quæ modo est Teutonum.

Gallica lingua.

Cato,

Catò, Plinius, Sextus Ruffus, Festus Pompeius, Diodorus Siculus Padum, Podincum, Bulgam, Bergomum, Cimbrum, Emporedū, Rhedam, Pyrenen, Ceruisiam, docent Gallica esse uocabula: & ualere, piceam, fundum, faccū fcorceum, montanam urbem, latronem (*uel pugnacem*) equorum domitorem, currum siue rotam, combustum, potum ex hordeo. His omnibus uocabulis Teutones adhuc uiuentur, ipsisq; ualent quemadmodum ab illis refertur scriptoribus. Adde q; omnia nomina propria populorum, regum, ducum (quos auctores rerū Gallos uocant) Germanica Teutonicaq; sunt, & adhuc usurpantur. Sicuti Sigouesius, Bellouesus, Lutharius, Viridomarus, Britomarus, Brennus, Theffalonus, Tectofaces, Trocini, de quibus abunde supra in initio explanauimus. Libet docere quod perquam paucis esse cognitum animaduerto. Ioannem Stabium, Conradum Celtem, uates undecunq; doctissimos, quos ob eruditionē imperator Maximilianus Cæsar Augustus in aulam ultrò acciuit, in ea esse opinionem audiui, quam referam. Quemadmodum Belgæ pars Celtarum adhuc Germanicè loquuntur, ita cæteros Gallos non alia lingua quàm Teutonum & Alemanorum (uti uocant) esse usos. Huius rei hæc maxima habent documenta, q; Strabo Germanos, quasi legitimos fratres, cognatosq; Gallorum legibus, moribus, lingua interpretetur. Quòd etiam Iulius

Cæsar narret se per interpretem colloqui Gal-
lis solitum: Ariouistum uerò regem Germaniæ
usum absq; interprete esse Gallica lingua. No-
strates insuper historici in treis diuidunt partes

Galliæ tres
partes.
Narbo-
neni.

Aquitani.

Galliam, Romanam, Teutonum, & Gallogre-
cam. Narbonensis uerius Italia est, ait Plinius.
incolæ se Italos etiam nunc esse contendunt.
Celtæ Aquitani ob longinquam seruitutem,
qua à Romanis oppressi fuerunt, in Romanos
ritus transformau, amplius proprię linguę me-
moriam non seruant. Romanè, corruptissimo
tamen sono loquuntur. Teutones, Belgæ &

Gallogræ-
ci.

Germani sunt Cisthenani. Gallogræcia Il-
lyricum, Pannonas, Noricum complectitur, q;
proxima fuerit Græcia. Nec me fugit quosdam
aliter sentire de Gallogræcis, sed ego domestica
sequor testimonia. Deniq; philosophi Gallorū
Bardi Druidesq; pulsati à Tiberio & Claudio
imperatoribus Romanis, ex Gallijs in Germa-
niam magnam trans Rhenū, tanquam cogna-
tam & eiusdem sermonis gentem transmigra-
runt. Cæterum Gallos atq; Galatas à candore
corporis (*qui in Germanis candidior etiam q̄ in
Gallis spectatur*) dictos esse, quidam literis man-
darunt inter quos est et d. Hieronymus in com-
mentarijs in Epistolam d. Pauli ad Galatas. suæ
sententię authores citat Lactantium, Sibyllam,
M. Varronem. Idem patrium Galatarum sermo-
nem eum esse affirmat, qui sit Treuirum, quos
esse Germanos palam et manifestum est. Appia-
nus

Galatarū
in Asia ser-
mo.

nus uerò Alexandrinus narrat Germaniæ & finitimis regionibus imperitasse quondam tres fratres, Celtem, Gallum siue Galatam, Illyrium: qui Celtas, Gallos, Illyrios condiderunt, &c. Illud præterire non debeo, Gallos plerosq; ortos esse à Germanis, ita ipsi Galli apud Cæsarem referunt: & Marcellinus ait, Gallos ex tractibus transrhénanis oriundos esse, indigenas quidē partem inhabitasse. Hoc satis quoq; constat, quemadmodum post natum Christum longo tempore Germaniæ coniuncta Gallia fuit, ex Germaniæq; ortis regibus paruit: ita ante Christum natum Germanis obedisse principibus: unumq; regnum, unū imperium cum Germania fuisse, authores sunt. Nam & Romani (uti scribit Tacitus & Cæsar) Galliam intrarunt uocati à Gallis contra Germanos. Pars Celarum, Belgæ uerò omnes, Burgundiones, Nordmanni, Franci ex Germania migrarunt, in Gallia sedes collocarunt, quas adhuc tenent, Germanicisq; cognominantur uocabulis.

¶ Beatus Rhenanus uir historiarum & totius B. Rhenanus antiquitatis cognitione excellens, in Annotationibus, quibus Taciti libellum de Germania castigat, cum Gallis & Germanis communia quædam (quod ad corporis animiq; naturam) retulisset: Mox, Ergo quis (inquit) negabit, Celtas illos uetustissimos Germanis simileis, & uerè Germanos fuisse: ut planè dubium sit, nū sicut Belgicas regiones, id quod Cæsar tradit,

DE LINGVA

ita etiam Celtarū terras olim suis Germani siue Teutones colonijs repleuerint. nam propria regulorum nomina, apud Liuium Lutarius, Drolacus, Combolomarus: apud Cæsarem Li- taucis, & Ambactorum uox pro clientibus, Germanicam etymologiam habent. De Belgarum nominibus minus mirandum.

DE GALLICA LIN-
gua recentiore.

LATINAE linguę propagines, sed tē- pore et uulgi imperitia ualde corruptę, sunt tres hodie uulgares linguę, Italica, Hispanica & Gal- lica: prima minus, secunda magis, tertia maxi- me corrupta, hoc est terminationibus & literis syllabisq; mutata & distorta: & insuper uocabu- lis mixta alienis, ab eo nimirū tēpore, quo Go- thi nō modo regna & regiones uastare, sed etiā linguas imperio suo peruertere cōperunt. Gal- lica igitur plurima habet Latina, quædam Go- thica siue Germanica, (nam et Franci qui ceteris imperant, à Francis Germanis descenderunt) quædam de sua & uetere Gallica lingua, ut mi- hi quidem uidetur. Dialectis uariat non pa- rum. Est enim alia tersior, in parte quæ priua- rim Francia dicitur: alia crassiores, ut prouin- cialis, Lotharingica, Burgundica, &c. crassissi- ma Sabaudica & circa Alpes Italiae confines.

Oratio Dominica in Gallica lingua com-
muni & tersiore.

Nostre

N O S T R E pere qui es es cieulx, ton nom
 soit sanctifié. ton royaume aduene. ta uolunté
 soit faicte ainsi en la terre comme au cieul. no-
 stre pain quotidien donne nous auourdhuuy.
 & pardonne nous nos offenses, ainsi que nous
 pardonnons à ceulx qui nous offensent. & ne
 nous enduy point en tentation: mais deliure
 nous du mauuais. Amen.

Hactenus in Gallica lingua, ut & cæteris ple-
 risq; omnibus barbaris, metra tantum homæ-
 oteleura (rythmos uulgò uocant) nulla pro-
 fodiã habita ratione condebantur. nunc uerò
 huius etiam ratio à quibusdam habetur. uidi-
 mus enim nuper Nicolai de Nisot Cenomani
 Phaleucium carmen Gallicum, quo Petri Bel-
 lonij Auium historiam Gallicè æditam cõmen-
 dat, huiusmodi:

Au iourdhuuy ie me uanteray de chanter
 Un uers digne de toy, de chanter un uers
 Non encore receu. le ueux raconter
 De toy, Pierre Belon, cet heur, ce grand heur,
 Qu'en ton docte labeur le docte Francois,
 Qu'en ton docte labeur le simple Francois
 Recoit continuellement relisant
 Ta seconde leçon, &c.

Galli mitescere cœperunt posteaquam pro-
 uinciales facti sunt: quia Romani præsidij ex-
 ternorum militum Gallias ex maiori parte tu-
 tabantur, operam dantes ut ipsi prouinciales
 quieti & ocio per uoluptates assuescerent. quod

tam sedulo factum est in Gallijs, ut non modo Romanorum mores induerint, sed etiam linguam acceperint sua fastidita, ac nomen. unde Lotharingi (& Sabaudi quoq;) omnes hodieq; se Romanos, suamq; linguam Romanam uelut à Romanis acceptā appellant, Beatus Rhenanus.

Cor. Tacitus in libro de moribus Germanorum Gallicam linguam à Germanica separat, cum scribit Gothinos Gallicam linguam coarguere non esse Germanos. nisi Gallicā linguā cum Glareano pro Heluetica accipias. Berofus quoq; Thuyscones & Celtas (id est Germanos & Gallos) distinguit.

G A Z A R O R V M gentes, quæ hodie Abgazari & Abgazelli à Græcis uocantur: nec non M E N G R E L L I, & Circassi habitant uersus mare Hyrcanum. Apud has gentes Tartari Sauolenses tela & alia comparant necessaria. Et hi omnes ex Sclauorum gente originem sumpsere: linguaq; utuntur Sclauonica, ac Christi fidem secundū ritum Græcum sequuntur, Bilibaldus Pirckeymerus.

G E O R G I A N I, uel ut à Turchis uocantur, Iuriani, non longè ab eo loco habitant ubi Georgos collocant Geographi, iuxta Albanos, lingua Græca utuntur in sacris: uulgaris eorū lingua Tartaricæ & Armenicæ media est.

G E P I D I S in usu est sermo Illyricus. Vide infra in Hungaris.

DE LINGVA GERMANICA.

DE GERMANICA lingua, quã aliqui eandem esse ueteri Gallicã suspicantur, iam supra scripsi, præsertim quod ad uetera nomina propria; item in Anglica non nihil. Germanorum quidem nomẽ antiquius esse quàm Alemanorum cum aliã constat, tum ex Fl. Vopisci Proculo.

De Germanica & Heluetica lingua, cui uacat, libri de alpinis regionibus Aegidij Scudideat capita 36.37.38. Ioach. Vadianus. Ioachimus Vadianus de linguã Germanicã uetustate in hæc uerba scribit: Eos Germaniã populos, qui ad Oceanum proximè, seu in ipsis insulis maris coluere, Vuigeuones dictos: qui in Rhenum & Danubium ab Oceano remoti, Isteuones: rursus q̄ mediterranei essent Hermiones, quasi Hernuones, appellatos esse author est Plinius. apud quem corruptam lectionem summa diligentia Rhenanus restituit. Enimvero Plinio tot annis in Germania militanti, nota fuisse id genus Germanica nomina, uel hoc unũ magno argumento est, q̄ libro 10. de anseribus quos Germania gignit locutus: Candidi (inquit) ibi, sed minores, ganzã uocantur. quã uox adhuc durat, & anseres nostri uulgò ganzas dicunt. Sed procliu nimirum est tot sæculorum interuallo notatas uoces à scribis indoctis & linguarum ignaris corrũpi & deprauari. Quos igitur Germa-

na lingua *Wigewoner/Witstewoner/Herde-
woner*, illa ætate uocauit: Plinius haud dubie
mollius, & ad Romanæ linguæ figuram desle-
xis uocabulis *Vuigeuones, Vuirsteuones, seu
Isteuones, & Herdeuones* dixerit. Neq; caret
etymo *Herduundurorum (Hermundurorum)*
uocabulum, ut alia multa uetera quorū adhuc
frequens est usus, Hæcille. Fuerunt Gothi,
qui Germani sunt, quod d. Hieronymus ad Su-
niam & Fretelam testatur. Quis hoc crederet
(inquit) ut barbara Getarum lingua Hebrai-
cam quæreret ueritatem, & dormitantibus imò
contendentibus Græcis, Germania Spiritus
sancti eloquia scrutaretur? Ducū quoq; qui
in Gothica historia apud scriptores memoran-
tur, nomina, lingua Germana agnoscit. Et ho-
die in Taurica Chersonnseo multa millia homi-
num foris Græca aut Tartarica lingua, domi
Germana utuntur. Gothi aliquot seculis ante
inductā Romæ monarchiam, Mæotidis et Eu-
xini maris litora circumfuderunt longe in con-
tinentem Europæ & Asiæ progressi, armis om-
nia possederunt, &c. Iacobus Zieglerus.

Taurica
Chersonne-
sus.

Ister fl. cum *Matóas* olim diceretur, quod
Græcis est *ἄσιος*, (forte *ἀσιος*), cum Scythæ ali-
quādo tranſcientes damnum accepissent, Danu-
bium appellarunt, tanquam mali authorem,
Eustathius in Dionysium Afrum. Sūn quidē
uel *Thūn* Germanis est facere, ubel uerò malū.
Scio recentiores quosdam Danubium quasi
Abno-

Abnobiū ab originis suæ loco dictum conijcere. ¶ Saxones columnam ligneam sub dio collocatam colebant, quam Irminful, uel Irminseul dicebant. fuit enim uel (hermæ, id est) Mercurij statua: uel commune profugium & omnium asylum, Gyraldus. Herculis quidem columnas etiam in Germania celebratas Tacitus refert. Audio ueteres Germanos Lunum quoque deū coluisse, & appellasse Hermon, id est dominū Lunum. quod fortè parū animaduertentes aliqui ad Hermam, id est Mercurium, transtulerunt. Lunæ quidem nomen Germanis masculino tantum genere profertur, der mon. Lunum autem tanquam mare & appellarūt & religiosè coluerunt. (De Luno deo mare plura cognosces apud Gyraldum Syntagmate 12. de dijs.) Hinc & Hermunduris fortè populis Germaniæ nomen. Deorum (inquit Tacitus) maximè Mercuriū colunt, cui certis diebus humanis quoque hostijs litare fas habent. Herculem ac Martem concessis animalibus placant. Pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde causa et origo peregrino sacro parum comperit nisi quod signum ipsum in modum Liburnæ figuratum, docet aduectam religionem, &c. Quærendum an Isis etiam Luna sit, & illa species liburnæ, non tam nauis, quam aliqua Lunæ crescentis figura. Erat & Hertus Germanorum deus, apud Tacitum, (non Nertus ut codices uulgati habent,) id est Terra uel Tellus, gene

re masc. der herd: & si Tacitus deam fœminino genere facit. Auentinus terrã à nutriçdo Nerth dictam putat. Legimus Langobardos proprio & peculiari cognomine Mercurium uocasse Vuoda, ut est apud P. Diaconum, Gyraldus. uidetur autem Vuoda scriptum pro goda, id est deo. sæpe enim reperio Vu pro g. poni, et cõtra: ut cum Vidus uel Guidus Guidõue scribitur: Guarinus aut Varinus: Vuarda uel guarda: Guclphus uel Vuelphus: Gallus uel Vuallus, uulgo Vualch. Tanfana Germanorum dea fuit, ut scribit Gyraldus, nescio unde dicta. Ab ipsa Velleda & Aurinia colebantur. Velleda sub Vitellio fuit uirgo fœdica. nescio unde facto nomine, nisi ita deriuare mihi liceat, sicut Auentino: ut sit Velleda, quasi Vilheida, uel Vuildheida, Veldheida, uel Vualdheida. Heid enim uel haid Germanicis est (ut Auentinus interpretatur) quæ fouet, nutrit, colit, alit. multa inde deriuata, ut Adaleda, Adelheid: Hedouuca, Heiduuic. Heid quidem nobis etiam rus & agrũ significat, unde alimur: ut inde Hiden dicuntur gẽtiles, quasi rurales et agrestes, id est externi & alieni à republica nostræ religionis: qua ratione & pagani dicuntur. Sit igitur Velleda, uel quæ multum agri & ditionis possidet: uel quæ rure & agris gaudet, &c. Vel in fouendi nutriendiue officio assidua & diligens. Formantur & substantiua nomina multa in eit uel heit, ut Oberfeit / gütigfeit / wyßheit. & sic forte Adelheit dicta fuerit

fuerit quasi ipsa nobilitas : weißheit, ipsa sapien-
tia; et inde deflexum ad formā Latinam nomen,
Vesseda. facile autem fuit ff. in ll. mutare. Sed hæ-
meræ sunt coniecturæ, non tamen ad inuenien-
das plerorumq; propriorum nominum ueras
significationes prorsus inutiles. Meminit Velle-
dæ libro 20. Annalium Tacitus his uerbis: Vel-
leda uirgo nationis Bruçteræ latè imperitabat,
ueterè apud Germanos morè, quo pleræq; fœ-
minarum fœdicas, & augescente superstitione
arbitrantur deas. Ad hanc non facile quisquam
admittebatur. habitabat enim in ædificata turre. &
delectus è propinquis consulta responsa; ut in-
ternuncius numinis portabat. ¶ Porro Aurinia
mulier, quæ qualis uerè fuerit nemo dum prodi-
dit. Ego alrunam, id est magam uel sagam quan-
dam fuisse conijcio. nam & nomen conuenit, et
certum est alrunis mulieribus magnam olim
authoritatem fuisse: de quarum magia & diui-
nationibus ex sanguine humano, uel extis in-
spectis captiuorum, quos ipsæ gladijs occidis-
sent, horrenda quædam scribit libro 1. Annaliū
Boiorum Io. Auentinus, alrunas nominans.
Etymologiam nescio, nisi hellerunas, id est se-
cretò cum inferis & dæmonibus colloquentes
interpretari liceat. runen enim insufurrare, uel
secretò & in aurem colloqui Germanis sonat.
Vel orunas aurunæsue, id est aurisufurras: q;
fortè murmurantes et susurrantes nec altiori uo-
ce quàm susurri in aures fiunt, & cæteris obscuræ

ra omnibus præterquam illi cui infusurratur, sacra & magica uerba sua proferrēt, & quasi cū dæmonibus susurrarent, eorumq; uicissim colloquia ipsæ solæ acciperent intelligerentq;. Vel aldrunas, id est uetulas murmurantes, nam canis capillis eas fuisse Auentinus refert. Quid si druidæ etiā quasi drunenden, id est die runenden dicti fuissent: similiter enim illi magi, et dæmonibus familiares erant. Alrunæ cuiusdam magæ, quæ Clodomiro primo Francorum in Germania regi uel primi eorum regis Antenoris patri ante Christi natiuitatē annis 433. uaticinata sit, meminit Sebastianus Munsterus libro 2. Cosmographiæ suæ. Hinc & mandragoram hodie alrunam uocāt, nimirum q; a magis illis ad suam magiam adhiberetur. nam quod ritibus magicis cani alligata erui debeat, adhuc hodie quædam fabulantur, qualia de radice balaras Iosephus. ¶ Coluerunt & Teutanem Germani, cui humano sanguine sacrificabāt. Quamquam Iulius Cæsar aliter, libro 6. Belli Gallici, Neq; Druides (inquit) habent Germani, qui reb. diuinis præfint: neq; sacrificijs studēt. Deorum numero eos solum ducunt quos cernūt, & quorum apertè opibus iuantur, Solem, Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem acceperunt.

Sueuiam continuum montium (Hercynij nemoris) iugum dirimit: ultra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissimè patet Lygiorum

rum nomē. Ex ijs etiam Naharuali sunt. (Lygij Sueuorum populi, inquit Althamerus, iuxta Marcomannos, & Pannonos confederunt. hodie Hungaris adnumerantur. Et mox, Naharualorum & finitimorum sedes Pomerani aut Hungarorum quidam tenere uidentur.) Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq; memorent. Eius numinis nomen Alcis, nulla simulacra, nullū peregrinæ superstitionis uestigiū: ut fratres tñ, ut iuuenes uenerantur, Cor. Tacitus. Althamerus Alcideam suspicatur etymo Græco dictam ab alce, quod Græcis uim & auxilium significat: cum Germanos multis etiam alijs Græcanicis uocabulis uti constet, ex quibus multa adnumerat. Ego uerò nunquam ab externa lingua originē repetiuerim uerborum, ubi in uernacula reperiri potest. Itaq; Alcis non deam, sed deos (ut Tacitus scribit) ab illis uocatos coniecerim, sua lingua, id est Sueuica *Salgen*, id est sanctos, nam & aspiratio saepe à Latinis negligitur: & c & g consonantes affinitatem habent. Plura de dijs Germanorū in Scholijs Andreæ Althameri in Tacitum leges: & supra in Anglicæ linguæ mentione uerba Bedæ de dea Eostre.

Alcis, Castor, & Pollux.

Germanorum (inquit Io. Auentinus libro 1. Annaliū Boiorum) genera sunt quatuor. Teutones, Venedi, Cimbri, Vgri. (Nos eius uerba de Venedis in Illyricæ, de Vgris in Hungaricæ lingua

mentionem referemus, hic de Teutonibus & Cimbris tantum.) Hii omnes lingua, institutis, religione, moribus differunt. Pictos, Hannonios, Luthareos, (id est Lotharingos) Burgundiones, Allobroges, Sabaudienfes inter Germanos ne numeraverim, ambigo. medij sunt inter Celarum Germanorumq; imperia. Germanis parent imperatoribus, primi femper in discordia, cuius

Teutones.

utrinq; cura. Teutones à Celtis Alemani: à Venedis Nomades ac Nemetes à iaculando nominantur: ab Vgris Scythulæ siue Scythæ, hoc est casei ac lactis uoraces: quos Græci tyrophagos & galactophagos nuncupant. Alij in superiores inferioresq; diuidunt. Cum reliquis omnibus mixtim habitant, ut ambiguum fit, quibusnam adscribas. maximam partem Germania, Galliarum non paruam, Rhetias, Vindelicum non solum tenent, sed etiam implent. Eorum partes sunt Neruij, Flandri, Aduatici, Hollandi, Caninefates, Brabantini, Menapij, Geldrenses, Bathauj, Selandi, Frisij, Saxones, (à quibus originem ducunt, Picti, Anglij qui Britanniam incolunt,) Pomerij, Mechaloburgij, Brandeburgenses, Teutones olim proprie dicti. Borusci, Gotones, & Gutones: Leuonij siue Hiluiones sacris Teutonum parent Equitibus.

Ducatuū hæc nomina sunt, Tungri, Agrippinenses, Eburones, Ducatus Limburgensis, Iuliacensis, Cluēfis, Sicambri, Bestouali. Præfectura prætoriana Rheni in cōplures dissecta principes.

cipes. Treveri, Vestria, Mediomatrices, Mogonti-
tini, Vangiones, Borsbetomagus: Nemetum
Augusta Spira: Augusta, Romandorum, Luci-
loburgium, Basilea, Augusta Rauracum, Tri-
bochi, Elifatij, Argentoratum, Strassoburgium,
Argentuarum, Colmaria: Suetones, quos Oedo-
gnotes, id est confederatos, uocamus: Siben-
burgenses, Gepidæ in ueteri Dacia: Silesij, Lu-
facij. hi tamen, ut pleriq; alij, Venedis adscribi
possunt. bilingues enim sunt. Lusatorum terrā
quondam Sueui, Senones tenuerunt. Austriaci,
Norici, Siritij, Chariones, Carni, utraq; Vene-
dam & Teutonum linguam norunt. Tyrollij,
Vindelici, Boij, Rheti, Sueui, Engadini, Curi,
Franci, Catti, Hefsi, Bochi, Turogi, Moesi. ¶ Ve-
nedi nostro sermone, suo sunt Sclauu: bilingues
ferè sunt, in multarum gentium capita diuisi.

¶ Cimbrorum partes sunt Dani, Scandia, Sclati ^{Cimbr.}
dia, Scandiaua: ubi Nordouici & Nordman-
ni, Suiones qui & Suecij, & Suedi, Fenni, Goti,
ab his sinus Codanus nomen habet. Græci Ge-
tas, Latini Dacos uocare solent. (Getas à Gotis
non distinguit. & Danos olim Dacos appellatos asse-
rit paulo post in Sarmatiae descriptione. Et alibi, Goti
qui Dani, Daci et Getæ sunt, rege Berico egressi ad
Danubium migrarunt in eas regiones, quas nostro
æuo Vgri, Transdanubiani, Transsylviani, Septemca-
strenses, Valachi tenent. Regnatum ibi a Getis &
Dacis usque ad Valentis Augusti annū 14. Hunni ta-
men eos sedibus auitis eiecerunt. Getæ à Romanis in
E

Thracis collocati sunt, &c. Septemcastrenses audlo hodieq; Germanice loqui, cum uicinarum sermo circū eūq; Hungaricus sit.) Laruarum ibi ergastula exiliumq; ipsi trollos uocant. Lingua eorum cum Saxonibus communitatem habet. Nam ego ante tres annos cū hęc proderem, legi epistolam missam à Christierno rege Cimbrorū, ad Vuilhelmum principem nostrum, Saxonū ferè sono perscriptam. Cimbrōs à tergo claudunt homines syluestres, quos Vuildenlappos, hoc est ueros fatuos, adpellamus, nobilissimarum pellium commercio notissimos, conspectus aduenarum uitant. Fluminis ulteriore ripa merces positas, iuxta uenalia, tollunt, si placeat permutatio. Horum & Tacitus mentionē facit.

Quicquid intra Rhenum & Tanaim amnē continetur authores rerum Germaniam uocāt: quæ terrarum Europæ maxima pluribus distinguitur nominibus. Nam & Scythia Getarumq; regio, qua contingit Pontum, uocabatur: ultra Vistulam, Orientem uersus, Sarmatia: citra uerò & Galatia, & Gallia, & Celtica. eadem etiam nunc Alemania, Francia, & Teutonia, Auentinus. Et rursus, A Scythia Tuysconis fratre Germani Scythæ appellati sunt: quemadmodum Plinius quoq; in libro quarto Naturalis historię prodidit.

Ex Berofo. Tuysconum regnum uocat Berofus, quod à Rheno fl. per Sarmatas in Pontū finit. Anno sexto Semiramidis apud Rhe
ni

in Sarmatas regnauit filius Thuysconis Man-
 nus. Tempore quinti Babyloniorum regis
 Babel, regnauit apud Celtas Sarron, & apud
 Thuyscones Inghæuon. Anq̄ Babyloniorū
 regis sexti anno 29. apud Celtas regnauit Dry-
 ius peritiæ plenus. Araliq̄ septimi regis Ba-
 byloniorum apud Thuyscones regnabat Her-
 minon, uir ferox armis, & apud Celtas Bar-
 dus inuentione carminum & Musicæ apud il-
 los inclytus, Hæc Berofus. Apparet autem om-
 nia hæc nomina propria ad Germanicum ser-
 monem pertinere. in quo quoniã nihil ferè an-
 tiquum publicè extat, pulchrè faceret si quis cũ
 alia ex ueteribus antiqua uocabula, tum impri-
 mis propria locorum hominumq̄ ex antiquis
 pariter & recentioribus scriptoribus colligeret,
 ac inter se compararet, & explicaret etymolo-
 gias: nempe ex Tacito, Cæsare, Marcellino, Caf-
 siodoro, Saxone Grammatico, Vuirichindo,
 Cranzio, Althamero, Rhenano, Auëtino, Stum-
 pfo nostro & alijs. Multa iam annotauit Mart.
 Lutherus in libello de nominibus p̄prijs Ger-
 manicè ædito, dissimulato nomine suo. Opor-
 teret autem nomina primùm ordine literarum
 digerere, interpretationibus adiectis, & locis a-
 thorum qui meminerunt signatis, ut simul etiã
 indicis utilitas ex hoc opere in uarios auctores
 haberetur. Deinde alium ordinem simpliciter
 iuxta terminationes enumerãdis uocabulis in-
 stitui, ita ut simul legerentur quæ unius termi-

nationis sunt, nempe in andus, in manus, in rix
 uel ricus, in baldus uel boldus, in precht, mar,
 hart, &c. ut aliqua ex parte supra in Vetere lin-
 gua Gallica ostendi: & hæc etiam in suo quæq;
 ordine alphabetica serie disposita: ex his enim
 ordinibus & de orthographia melius iudicari
 posset, & significatio fortè quorundam facilius
 reperiri.

Framea.

Framea tanquam Germanici uocabuli Ta-
 citus in libello de moribus Germanorū memi-
 nit. Rari (inquit) gladijs aut maioribus lanceis
 utuntur. hastas, uel ipsorum uocabulo frameas
 gerunt angusto & breui ferro, sed ita æcri & ad
 usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit,
 uel cominus uel eminus pugnēt, & eques qui-
 dem scuto frameaq; contentus est. pedites et mis-
 silia spargunt. Cæterum quænam huius teli
 forma fuerit, aut quomodo hodie nominetur,
 non satis constat. Coniiciunt aliqui stilum fer-
 reum, qui in eandem uaginam peculiari loculo
 cum cultellis inferi solet, quem uulgò uocant
 ein pfriem, à framea, cuius formam referat (ma-
 gnitudine tantum differat) sic nominari. So-
 lent autem inferiores Germani p. ante f. ab ini-
 tijs dictionum omittere. nam pro pfaffo dicunt
 paffum. sic pro pframea dictū fuerit framea, te-
 lum fortè cum capulo & ferro oblongo (breui
 tamen si ad gladium conferas:) dolo nimirum
 (uel dolcho ut uulgò uocant,) oblongus, non
 lato, sed angusto ferro. ¶ Sunt Germanis (in-
 quit

quit ibidem Tacitus) hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Baritum uocant, accendunt animos, futuræque pugnae fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim trepidantque, prout sonuit, acies. Nec tam uocis ille, quam uirtutis contentus uidetur. affectatur præcipue asperitas soni: & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior uox repercussu intumescat. Marcellinus in descriptione pugnae quam Iulianus Cæsar habuit cum Alemannis apud Argentoratum libro 16. barritum r. duplici nominauit: Cornuti (inquit) & Brachati usu præliorum diuturno firmati, eos iam gesta terrentes (fortè, gesturientes) barritum cære uel maximum: qui clamor ipso feruore certaminum identidem exoriens, paulatimque adolefcens, ritu extollitur fluctuum cantibus (fortè cautibus) illisorum. Rhenanus monet se in codice quodam legisse barditum: ueluti sit à uerbis, quæ Germani wort appellant, tractum uocabulum. nisi (inquit) debet esse blarritū. De cantu Germanorum prælium ineuntium Tacitus etiam libro 20. Ut uirorum (inquit) cantu, forminarum ululatu sonuit acies.

¶ Adiatonus rex Sotianorum, qui populus est Celticus (Cæsar Sontiates uocat, & in Aquitania collocat) sexcentos circa se habuit electos, ut scribit Nicolaus Damascenus Peripareticus, quos Galatæ sermone patrio Silodunos nominant, Græcè *ιερωνεισ*, hoc est deuotos dixeris.

Deuouent enim illi se regibus, & uicturos se & morituros cum illis: quam ob causam dignitates ab eis accipiunt, & ueste uictuq; utuntur iisdem: & ad quemuis casum commoriuntur, siue morbo rex, siue in bello, siue aliter intereat; nec quenquam ex illis mortem regi communē ob metū subterfugisse aut detrectasse fama est, Athenæus libro 6. Hos quidē C. Cæsar lib. 3. de bello Gallico (unde Nicolaus sua fortè transtulit) non solidunos, sed solidurios uocat, quidam tribus syllabis soldurios legunt. Soldum autem Germani stipendium appellant, & hominem stipendium merentem Söldner. Potest et alia etymologia adferri. Soll uerbum debere significat, unde & stipendij nomen fortè deductum, tanquam merces militi debita: duren, idem quod Latinis durare: ut solidurij sint, qui debent durare, & casus omnes fortiter tolerare. Conueniret etiam Latina ratio, tanquam à solidè durando imposito nomine, nisi dictionem Gallicam seu Germanicam esse constaret. Adiantonius (alijs Adcantuannus) qui summam imperij Sontuatum tenebat, cum sexcentis deuotis (eruptionem facere conatus est.) horum hæc est conditio, ut omnibus in uita commodis unā cum his fruantur, quorum se amicitiaē dediderint. si quid nō per uim accidit, aut eundem casum unā ferant, aut sibi mortem consciscant. neq; adhuc hominū memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cuius se amicitiaē deuouisset,

nisset, mori recusaret, Cæsar. Est apud Heluetios longè antiquissimū oppidum quod Solidurum uel Solodorum appellant, cui forsasse ab huiusmodi solidurijs nomen olim inditum fuerit. neq; enim alia eius nominis ratio certa est: & hodie Heluetiorum respUBLICÆ inter se omnes deuoræ & fœderibus ferè solidurijs coniunctæ sunt.

Druidarum etiam nomen Germanicum uidentur, potius quàm Græcum à quercu factum, quam Græci dryn appellant. etiam si Druidas Græcarum literarum fuisse peritos legamus, & Græcas literas in castris Heluetiorum olim inuentas constet: & quercum, præcipuè ex ea uiscum, in maximo honore à Druidis habitum: ut hodie etiam tum inter amuleta gestatur, tum inter remedia habetur. *Truw* nostri fidem appellant, & *truut* hominem *âfionisow*, idest fide dignum: ut druida idem sit quod *tridr* uel *âfionisow*. Horum enim consilijs populus regebatur, his fidebat, & cum in sacris tum in alijs rebus agendis aut intelligendis ab eorum ore pendeat.

Proximis sanè seculis (inquit Beatus Rhenanus) *Truton* & *Trutomanni* nomē apud maiores nostros auditum est. testimonio sunt ueteres donationum & contractuum tabellæ. hincq; heroinarum Germanicarum uocabula *Adeltrudis* & *Gertrudis*. Galli uulgò *trucheman* uocant interpretem, siue à druidis, quos ut sacerdotes in plerisq; regionib. plures una

lingua calluisse uerisimile est, siue quasi *tütschē mān*/ id est Germanum uirum, Germanicæ nimirum & Gallicæ suæ linguæ peritum. Sed de Druidis plura etiam supra in Gallica lingua ueteri scripsimus: & in Germanica in mentione alrunarum. Berósus apud Celtas olim Dryium regnasse perhibet uirum peritiæ plenum, à quo si quis druidarum nomen deduxerit, esto.

Sermo Germanicus, præcipuè Saxonum, literarum natura & potestate, diphthongorum uirum & numero, syllabarum pronuntiatione, declamatu, articulis, accentu, ratione loquendi, cæterisque huiusmodi dictionum proprietatibus, maximam habet communitatem, plurimum retinet commercij cum Græcorum lingua, rectiusque literis Græcis (quàm Latinis) scribitur. Infinita sunt uocabula, quæ nobis & Græcis idem ualent, Io. Auētinus: *Deinde enumeratis multis eiusdem significationis in utraque lingua uocabulis, demum subiungit: Qui diligentior fuerit & doctior, plura conquiesuerit. Vir doctissimus Io. Camerarius à Dalburgio, Vangionum pontifex, aliquot millia dictionum collegit, quæ utraq; lingua, Græca & Teutonica, idem significant, Hæc ille. Andr. Althamerus etiam & alij quidam uocabula Germanis & Græcis communia quædam annotarunt; sed omnium copiosissimè Sigismundus Gelenius noster in Lexico suo symphono, in quo ex quatuor linguis, Latina, Græca, Germana*

Germanica, Illyrica, partim omnium, partim trium, partim duarum uocabula inter se comparat, dextrè sanè & eruditè. Sunt qui Hebraicè etiam originis plurima in lingua nostra obseruarunt.

Tuisco conditor Germanorum & Sarmatarum celebratur: quem maiores nostri uti nuncium ac interpretem deorum uenerati sunt. unde uerbum tuischen nobis est interpretari. Tradunt quidam Tuisconè literas quoque inuenisse. Roxolani adhuc proprijs utuntur literis, non omnino dissimilibus Græcis. Venedi quoque, qui Dalmatiam Liburniamque incolunt: quæ gentes omnes genere Germani sunt, & ex Germania uelut officina gentium prodierunt. Seruatur Reginoburgi in templo diui Haimerani uetustissimum diploma à Carolo Magno datum, Latino quidem sermone, alijs tamen literarum figuris scriptum, Longobardas quidam, alij Geticas arbitrantur: perquam similes Græcis sunt. Monumenta & tumulos quosdam literis Græcis inscriptos in consinio Germaniæ Rhætiæque extare lego apud Tacitum.

Maxima in nostra lingua facta est mutatio, adeo ut ea quæ olim fuerit, ægrè etiam peritus intelligat, Auentinus. Neque id mirum, cum propter bellorum iniurias, & populorum migrationes: tum propter literarum & historiarum cultum neglectum. Nulla (inquit idem) in Germania gens est, præter Frisios, Nariscos (populi

sunt Boioaria, quorū regio uulgo Norca uel Nordge, id est Aquilonaris terra, uocatur) Francos, quæ uel uetera cognomina, uel ueteres suas sedes obtineat: quod à perquam paucis animaduerti non uehementer mirari non possum. Idem in libro 1. Annalium Boiorum nominum priorum uim explicans, non uulgariter linguā nostrā illustrat, & orthographiæ rationem aperit cū aliās, tū peculiariter circa principia literarum, quarum ordinem sequitur: unde ego nisi breuitati studerem, pleraq; huc transcripsissem.

Apud eundem legitur, post Friderici secundi fata demum Germaniam suum sermonem literis Latinis depingere didicisse. Coniecerim aut prius uel Græcas uel Gothicas literas in usu Germanis fuisse.

Carolus
Magnus.

Carolus Magnus (ut Eginhartus ipse alumnus & scriba tradit) omnium nationum quæ sub eius ditione erant, iura quæ scripta nō erāt, describere ac literis mandari fecit. Inchoauit & grammaticam patrij sermonis. Mensibus etiam iuxta patriam linguā nomina imposuit: quum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus appellarentur. Itē uentos duodecim nominibus proprijs insigniuit, quum prius non amplius quā uix quatuor uentorum uocabula inueniri possent. Mensium quidem, Ianuariū appellauit *Winthermonet* / Februariū *Hornung* / Martiū *Lenzmonet* / Aprilen *Ostermonet* / Maium *Wunnemonet* / Iunium

Menses.

Iunium Brachmonet/Iulium Heimonet/Augustum Aernmonet/Septembrem Herpstmonet/Octobrem Wynmonet/Decembrem Heiligmonet. Ventis uero hoc modo nomina ^{Vent.} imposuit: ut Subsolanū uocaret Ostrenwind/Eurum Ostfundren / Euroaustrum Sundostren / Austrum Sundren / Austroafricum Sundwestren/Africum Westfundren/Zephyrum Westren/Corum Westnordren/Circium Nordwestren/Septentrionem Nordren/Aquilonem Nordostren/Vulturum Ostnordren.

Vuasthaldus res Francorum (qui in Germania Franci uocantur) descripsit patrio sermone, literis usus, uti refert Hunibaldus, perquam similibus characteribus Græcis, nisi q̄ epsilon & ypsilon et gamma inuersa uidetur, Trittemius, Iulius Cæsar in castris Heluetiorum reptos caractères Græcos prodidit. ¶ Caricam linguam aliqui breuissimam esse, ideoq̄ præ cæteris barbaram aliqui tradiderunt, quibus tamen non assentitur Strabo. Mihi quidem uocabulorum breuitas, pronunciationem exasperare uidetur, cum frequentia interualla & quasi hiatus relinquat, idq̄ eo magis si in cōsonantes terminentur: quod in sermone Germanico contingit utrunq̄. nam & monosyllabis dictionibus abundat, & ips in consonantes exeuntibus. quare & prolatu asperior, & condendo carmini inepta est. nam & cæsura minus fieri possunt, & plerq̄ syllabæ uel aliās uel positione longæ

sunt. Metra & homæoteleuta multi scribunt, ut pleriq; omnes puto populi, Latinis, Græcis & Hebræis exceptis: carmina in quibus syllabarū quantitas obseruetur, nemo. Nos aliquādo conati sumus, sed parum feliciter, hisce uersibus hexametris:

Es macht alleinig der glaub die gleubige sã-
lig/

Vnd darzû fruchtbar zur lieb: vñnd gütige
herzen

Allwãg inn menschen schafft er. kein müsse by
jñ ist/

Vnd kein nachlassen niemen, er würcket in allē
Rechtgshaftnen gmüeten alls gütts vñ übige
fründtschaft.

Doch schrybt er nüt sijn selber zu: sunder er
eignet

Dem Herrē Gott vñ siner gnad alle die eere/
Durch Jesum Christum Gott vnd mensch
vnseren Herzen.

In omnibus hisce uersibus pedes omnes spon-
dæi sunt, quinto excepto dactylo. neq; fieri faci-
le aut comode posse opinor, ut alibi etiam, nisi
fortè primo loco, dactylus collocetur. Admit-
tenda & licentia quædam foret præter uulgare
loquendi usum, non minus sed amplius fortè
quàm Græcis & Latinis. Nostræ quidem lin-
guæ asperitatem consonantium etiam in eadem
dictione multitudo auget, quæ nullo sæpe uo-
calium interuentu emollitur.

Oratio

Oratio Domini uersibus Hexametris à
nobis expressa.

O Vatter vnser der du dyn ewige wonung
Erhöchst inn himlen / dyn namen werde ge-
heilget.

Zükun vns dyn ryck. Dyn will der thue Bes-
schähen

Vfferd als in himelen. Vnsere tägliche narüg
Heer gibe vns hüt. Vnd verzych vns vnser
schulde/

Wie wir verzychend iedem der Bleidige vns
thüt.

für vns in kein versüchnuß yn/ (hilff one dy-
nen:)

Süder vom bösen erlöß vns gnädiger Herr
Gott.

Eadem hendecasyllabis reddita, qui uersus lin-
guæ Germanicæ aptiores uidentur.

Heer Gott Vatter in himmlen ewig einig/
Dyn nam werde geheilget geeret.

Dyn ryck komme genädlich/begär ich.

Dyn will thue Beschähen vff der erden/

Wie inn himmelen vndren heiligen englen.

Vnser tägliche † narig vns gib hütte.

Verzych vnser schulden vns/wie auch wir

Verzyhend schuldenen vnseren by vns hie.

Versüchnuß sye wyt von vns o Heere.

Löß vns gnädiger Heer von allem übel.

Dacorum & Getarum sermo idem est, Stra-

† Prona-
rung, pro-
pter carnē.

Gothica
lingua.

bolib. 7. Fr. Alunnus in fine libri quem it scripsit diuitias uel thesaurum linguæ Italicæ, uoces cum aliarum linguarum Italicis affines, tum etiam Gothicæ enumerat, quarum pleræq; cum Germanicis nostris conueniunt: ut sunt Angil/Angelus. hermelin/ mustela. band/uin- culum. baner / uexillum. bancf / scamnum. bi- chier/poculum. clar/clarum. danza/tripudiare. lot/semuncia. nunna/ monialis. monf / mona- chus. scip, nauis. spyß/cibus. tascha/pera, &c.

Oratio dominica in lingua Germanica
communi, uel Heluetica.

Vatter vnser / (uel potius, Unser Vatter / ad- iectiua enim semper præponimus si nihil intercedat) Der du bist inn himlen / geheiliget werde dijn nam. zü kymē vns dijn rüch. dijn will geschä- he wie im himel / also auch vff erden. gib vns hütt vnser täglich Brot. vnd vergib vns vnserē schulde/wie auch wir vergäbe vnseren schul- neren. vnd für vns nit inn versüchnuß. sundet erlöß vns von dem bösen / Timen. Huic & Sueuica in plerisq; similis est, nisi, quod pro u. uocali longa, profert au. & pro i. longo (quod nos duplicatum scripsimus ij. aliqui y. scribunt) enunciat ei. & pro diphthongo ei, habet aliqua- do ai. pro ü uero eu. pro a. in uerborum infini- tiuis ponit &. in quibusdam contra. Verba qua- dam plenius effert, ubi nos consonante aliqua uel syllaba abiecta syncopen facimus cum alibi
tum

tum in plurali numero : & in iisdem ubi Helueticij d. uel t. addunt ipsi omittunt. Verbum habeo aliter formant. Aphæreses quasdam faciunt, ubi nos plenè proferimus . & pauca quædam uocabula prorsus à nobis diuersa habet, cum alia, tum rerum præsertim substantiua, ut animalium quorundam, stirpium, &c. in quibus & aliæ linguæ utcumq; affines multum differre solent. Vulgus etiam nostrum sæpe *ch.* proferit, ubi alij pleriq; omnes *f.* ab initio præsertim dictionum, ut *franc* / pro *franc* : *chrut* / pro *frut*. scribendo tamen, ut & alia quædã linguæ nostræ uita emendamus, ut in omnibus linguis fieri solet. Commune est Germanis articulorum quorundam aliquando finales tantum literas uel initiales proferre, ut *shansen* / *shuß* / *dfrow* / *imhuß* : ubi scribimus, *des hansen* / *das huß* / *die frow* / *in dem huß*. In præteritis quæ *ge* augmento præposito fiunt, nostri sæpius uel *e.* uocalem tantum, uel augmentum totum omittunt, *geffen* / *gangen* / pro *geessen* / *gegangen*. Solemus etiam *gg.* scribere & proferre, ubi alij *ck.* ut *mugg* / pro *muck*. *egg* / pro *eck*. & uulgus *mir* / pro *wir*. item *ch.* ubi alij *qu.* *chchsilber* / pro *quecksilber*.

Heluetica, & partim etiam
Rauracis Sequanis Belgisq; usitata.

Mul.

Sucis et alijs quibusdam Germanis usitata.

Maul.

Wyn.	Wein.
Heilig.	Hailig.
Lüt/düten.	Leut/deuten.
Stan.	Steen uel stân.
Lan.	Lassen.
Trâgen / sâgen. treit/ seit.	Tragen / sagen. trägt/ sagt.
Wed/witt/wott. sott/ gîst/fan/lan.	Welle/wilt/wolt. solt/ gibst/komen/lassen.
Ich han/du hast. wir hêd. wir hênd ghâ. han. hâb.	Ich hab/du hast. wir haben. wir haben ghept. haben. hab. uel halt.
Ich lâb/od ich lâben/ indifferenter.	Ich lâb.
Hinab/hinuff.	Nab/nauff.
Herab.	Kab.
Her.	Herr.
Glyn.	Gwâsen.
Oepfel.	Apfel.
Spülen.	Binnen.
Chrye.	Kran.
Kilch uel chilch.	Kirch.
Trûsch.	Rugget.
Brûnzêl.	Bruntz/harn.
Bleider.	Sâß.
Losen.	Horchen.
Nût.	Nichts.
Ancken.	Schmaltz/butter.
Nun.	Nunnen.

Bauw

Bavarorum lingua Suenicæ similis est, sed etiam crassior, ut audio: crassissima in Austria, uel aliqua eius parte. *frow* pronunciant *fraw*: *heuw*/*hauw*.

Brabantica lingua inter ceteras Belgicas siue inferioris Germaniæ circa Rhenum & ad Oceani litora sitarum regionum, elegantior hodie habetur, propter Louanium metropolim, in qua literarum studia florent, & Bruxellas primariam imperatoris aulam.

Oratio Dominica in lingua Flandrica: quæ parum differt ab illa qua Brabant, Hollandi, Zelandi, Frisij, & alij inferioris Germaniæ populi utuntur.

Onse (oder iüise) vader die ghy syt in den hemel/ gheheelicht werdet dyn (oder iüwe) name. toe komme iüis dyn rycke. dyn wille geschie vp erde / ghelyck in den hemel. iüiser daghelicks brood gheff iüis hede. ende vergheft iüis iüise schülden/ ghelyck wy vergheuen iüise schüldenaren. ende leet (oder brinck) iüis niet in becooringhe. maer verlost iüis van den quaden/ (oder boosen.) Amen.

Frisij quondam planè peculiari, dura, & multum à uicinis distante dialecto usi sunt: qua contractus omnes & negotia transigere & describere solebant. Hodie autem occidentales Frisij, in ciuitatibus præcipuè, ad Brabanticum et Hollandicum sermonem proximè accedunt, cum

F

propter Hollandorum negotiatorum commercia, tum q. Cæsar ibi principatum obtinens, in summa eorum Cūria Brabantos plerunq; constituit: qui sua lingua & ius dicunt, & res controuersas contractusq; oēs plebi conscribunt.

Vocabula quibus Frisij occidentales à Brabantis uulgo differunt, in oratione Dominica.

Dus	Noster.	Zie	Hodie.
Daar	Pater.	Himmel	Cœlum.

quadruplex.

Brē/ uel brē/ panis. pronūciant autem ā. uel ē/ tanquam e. obscurum: ut nos in nominibus Brēm/ Brēmer. Nam ā. alium nobis sonū habet, quē apud Græcos ai. ut αἶψα. lāben/ Flāben. in quibus uerbis syllabæ ultimæ e. breue habēt: quod ubi longū est duplicare solemus, ut See/ Blee.

Irde	Terra.	Tāglich	Quotidianū.
Veriou/ Ou. so- nat, ut Latinis au.	Ignosce.	Echieldē	Debita.

Sonen uel sunē/ Peccata.
sic ut prima uocalis medio inter o. & u. sono pronuncietur.

Quād	Malum.
------	--------

Orientales Frisij.

Orientales autem Frisij ad Saxonum linguā proximē accedunt, nisi quod pro s. plerunq; t. profere-

proferunt: quamuis idem & Saxones quidam faciunt.

Belgæ Germani qui Gallis viciniore sunt, multa admixta Gallicâ uocabula usurpant.

Oratio Domini Iesu in lingua Islandica, quam puto eandem aut proximam esse Gothorum linguæ in Scandinauia, de qua & paulo ante diximus.

Vader vor/sun ert ai himmum/helgizt bitt
nâmb ti. Fomi titt rife. verdi tinn vile/suoms
ai himme/so ai podu. Burd vort daglge geb tu
oß i dag. og bergeb oß skullden vorn / suo sem
ni bergebun skulldun vorn. ant leid oß e fi
breist ni. helldur brelsa tu oß ber illu. tarz sic.

De scribendi proferēditq; diuersitate in alijs quibusdam Germaniæ regionibus, ut in Germanico quodam libro Fabiani Franci annotatum reperi.

Germani quidam efferunt & scribunt o. pro a. ¶ e. pro i. ¶ f. pro y. Dicunt enim Franci sua *Frans* lingua *Ro sog mer was est dos.* ubi nos dicimus, *Ja sag mir was ist das.* Pro f. sequēte r. Bauari ponūt *isth.* ut, *Esthristel ist ein gûts* Bauari. *istreutlin.* ubi nos *Kristophel ist ein gût freutlin.*

Slesiorum quidam u. pro a. ponunt. ¶ i. pro *stessi* ii. & ð. ut cum dicūt, *Zu Römische minche mygen/ &c.* quod nobis sonat, *Ja Römische minche mögen.*

Sunt qui *iu.* pro *u* uel *ü* utantur. ut *güder* *buuder*/pro *güterbrüder*. ¶ & *eau* pro *au.* (uel *eaw*/pro *aw*) ut *treawen*/*beawen* /*teawden*: pro *trawen*/*bawen*/*tauben*.

Veterum quidā scripserunt *Den* *irbirn* *weisin*/*eren* *libin* &c. ¶ *Den* *erbarn* *weisen*/*ihren* *lieben*/ &c. i. scilicet ponentes pro *e.* & *a.* & rursus *e.* pro *i.*

Misenus *dy* pro *ag.* ponit ut Slesius *ay.* itaq; pro comūni sermone, *Die* *magt* *sagt*. *wagen*. *nagel*: Misenus dicit, *Die* *möyt* *söyt*. *wöyn*. *nöyl*. Slesius uerō, *Die* *mayt* *sayt*. *wayn*. *nayl*.

Multi duriores consonas (ab initio dictio-
nū maxime) pro mollioribus ponunt, uel con-
trā nempe *v.* uel *b.* pro *w.* ¶ *p.* pro *b.* ¶ *t.* pro *d.*
& contrā *d.* pro *t.* ut, *Wenzel* *bil* *piten* *tas* *Do-*
mas *foñ* *fater*. *Fil*/*Migel*/*Migel*. pro *Wen-*
zel *wil* *bitten* *das* *Thomas* *vom* *vatter*. *Vil*
Michel/*Mickel*.

Reperimus etiam ante annos centum & cir-
citer (circa annum Domini 1440.) literam *z.*
scriptam fuisse pro *s.* & *b.* pro *v.* & *lb.* pro *w.* ut,
Dnzern *grutz*/*erzam* *vnd* *lbeifen*/ &c. item *v.*
¶ *f.* quouies *l.* uel *r.* proxime sequitur. ut, *vleiß*/
vrunlich. quorum prius apud Slesios, alterum
apud inferiores Germanos adhuc usitatum est.

Franci & qui circa Nigram syluam habitant,
m. pro *w.* aliquando, & *f.* pro *i.* ut diximus, acci-
piunt scribendo proferendoq; & eorum uicini
b. pro *w.* Ut, *Ro* *mir* *bollen* *fen* *S.* *Tshristels*
Filchen

Filchen gan. pro, Ja wir wöllen gen S. Chri-
stophels firchen ghan. Heluetij quoq; l. pro r.
Filchen pro firchen dicunt, (& mir pro wir,)
Hucusq; Fabianus Francus.

Carolus magnus (ut Io. Stumpfius in Chro-
nicis Heluetiorum refert) Germanicam linguā
characteribus Latinis primus conscripsit. Sed
adeo imperfecta circa hoc tempus Germanicæ
linguæ scriptura fuit, ut aliquot etiam post secu-
lis contractus, & causæ forenses omnes, & in-
strumenta, ut priuilegia Cæsarum, Latinè scri-
berentur: ita ut circa annum Domini millesi-
mum ducentesimū demum Germanici sermo-
nis scribendi ac styli ratio in usum publicè sit re-
cepta. Quam uerò imperfecta olim Germanica
literatura fuerit, uel ex Norgeri Sangallensis (q
claruit circa annum Domini octingentesimum
septuagesimum) scripto quodam apparet, in
quo etiam Oratio Dominica & Symbolum fi-
dei, his uerbis exprimuntur.

Oratio Dominica Germanicè scripta in
Heluetijs, anno Domini 870.

Fater ünser / du in himele bist / din namo o pro e. r.
werde geheiligot. din riche chome. din'willo pro g. st.
gesriche in erdo also in himele. Vnser tagolicha p sch / &c.
b:ot sib vns hinto. unde vnsere sculde belaz e. et o aliqui
üns / als auch wir belasend vnseren sculdigē. in sine abū
vnd in chorunga nit leitest du vnsich. Nun be- dāt. uo uel
lose vnsich fone vbele. ou uel au
pro ū. c.
pro t.

Symbolum fidei, eodem tempore &
ibidem scriptum.

Ich keloubo an Got allmächtigē fater / sēs
sēn himeles vnd erdo. Vnd an sinen son Jes
sum Christum einigun / vnsern herrē. der von
ne dem heiligen geiste infangen uuart. Das
ne Maria der magede geboren uuart. Ken
thastot uuart pi Pontio Pilato: vnde si imo
an cruce gestachtet ir starb: vnde begraben
uuart: ze bello fuor: an dem dritten tage
vone tode erstuont: ze himele fuor: da sizet
ze Gotes zesunne des almächtigen fater. Dan
na kunftiger ze irteilene die er danne findet
lebende alde tote. Keloubo an den heiligen
geist. Keloubo heilige die allelichun gesame
nunga. Keloubo zehabenne der heiligun
gemeinsame. Keloubo belabung vnser funde.
Keloubo des fleisches vrfende. Keloubo euui
gen lib. Amen. Das thuo ich Beunaro/etc.

Audio & Psalterium sacrum similiter trans
latum eo tempore, extare in cœnobio diui Gal
li. Videtur autem hic sermo, quo orationē Do
minicam & Symbolum fidei iam recitauimus,
ad inferioris Germaniæ sermonem propè acce
dere: tum uocabulis (nam & cooringhe illis
tentatio est, & leiden uel leeten ducere &c.) tum
scribendi ratione. Et ferè quæcunq; uetera Ger
manicè scripta apud nos etiam reperiuntur, infe
rioris Germaniæ dialectum præ se ferunt: à qua
Islandica quoq; minus differt quàm ab alijs ple
risq;

risq; Germaniæ dialectis. Non habent illi (Germani inferiores, Septentrionales & Saxones) tam frequentes diphthongos ei. & au pro i. & u longis, quibus Sueui, Bauari & alij pleriq; Germani abundant, adeo ut inepti quidam etiam Latine ueinum & ausum pro uino & usu dicere audeant. Heluetij etiam pleriq; similiter illas non habent, à Septentrionalibus scilicet Germanis, Gothis & Suedis oriundi, quorum sermonem & pronuntiationem etiam in alijs quibusdam imitantur. Crassissima ferè dialectus, Boiorum seu Bauarorum uulgi existimatur: optima circa Misenam, ut audio. Inter nostri temporis scriptores M. Lutheri stylum multi laudant. nã ex ueteribus paucissima & breuissima quædam scripta extant: nec ulla, quod ad stylum, laudantur, quod sciam. Cantilenis ferè comprehendebant & celebrabant ueteres Germani, quæ memoriæ tradere uolebant. sed hæ etiam omnes puto iniuria temporum et incuria hominum in obliuionem abierunt. Apud nos quidem nullum est uentius carmen, quam quod Theodorici Veronensis & Hildebrandi gesta celebrat. Sunt et illa forte mediocriter antiqua, quæ in templis Germanicè à tota plebe decantata sunt hætenus, cum cætera Latine cantarentur, ut illud de resurrectione Domini, *Christ ist erstanden* *Don der marter allen.* &c. Carolus Magnus (Eginhardo teste) barbara & antiquissima carmina, quibus ueterum regum actus & bella ca-

nebantur, scripsit, memoriaeque mādavit. Apud Gothi. Gothos & alios Septentrionales Scandinaviae populos, gigantum & fortium uirorum gesta antiquitas saxi montium inscripta & insculpta etiamnum uisi, illarum gentium historiographi produnt, ut Saxo Grammaticus: & Io. Magnus Gothus, nostro tempore archiepiscopus Upsalensis, historiae Gothicae conditor, in qua & alphabetum Gothicum antiquissimum publicauit, & saepe ueterum apud Gothos carminum mentionem facit, quae interdum Latine conuersa recitat. Io. Auentinus etiam in Boiorum Annalibus aliquoties regum quorundam in uetustis Germanorum carminibus nomina et facta celebrari ait. sed haec forte sunt, quae a Carolo magno condita diximus. Gothica quidem multo uetustiora arbitror. Siquidem Romanum imperium ad eos usque non penetrauit: & Gothorum regnum plusquam bis mille annos durasse, auctor est Iordanus episcopus genere Gothus.

Vagus fluuius Hungariae oritur ex altis montibus, qui Carpathi caput existimantur, niue perpetua conspicui. Sclauorum lingua appellantur Tatri, hoc est Tatari, qui in regionem Tatarorum, qui ueteribus sunt Getae, uulgi opinione protendantur, Ge. Vuernherus. De Gothorum origine & interuentione: & quod ueteres illi Gothi de Scythia pulsati sint, longe aliquid quam qui sub rege Daciae (Daniae) in Gothia degunt in Septen-

Septentrione, leges historiam Matthiæ à Michau libro 1. cap. 11.

Gothi retro uel supra Capham incolunt post eos Alani. Gothi Germanicè loquuntur. nam famulus Germanus, qui mecum erat, facile eos intelligebat. Ibidem Gothalani sunt, populus ex utrisq; mixtus, cum Gothi Alanis qui priores hæc loca tenuerunt, superuenissent, Iosaphat Barbarus in Italico libro legationis suæ ex Venetijs ad Tanam.

Ostrogothi Tauricam Chersonnesum post primam occupationem usq; in hodiernū diem inhabitant. Nam licet imperatores Græci peninsulam illam aliquando possederint: Ianuensesq; Cassam, quæ est Theodosia, occupauerint: Tamerlanusq; decantatus Tartarus illam cepit, à quo tempore eam Tartari Vlani (qui & Præcopenses & Crimnenses, ex oppidi nomine ita uocati) possederunt ac inhabitauerunt: qui & ipsi postea à Turcis fuerunt subacti, & ad tributum soluendum coacti: Ostrogothi tamen semper montana, licet sub tributo, possederunt. Loquuntur autem Germanicè, qua lingua omnes Gothi, utpote Germani, sunt usi. Superfuere & ad aratem usq; nostram duces Gothorum nobilissimi de Mankup, qui castrum Mancup semper à Tartarorum ui defenderunt, donec Machumet Turcarum imperator Cassam expugnauit, Tartarosq; ac peninsulam suo subiecit imperio, tum & castrum Mancup cepit, ac duos

Gothi & Ostrogothi.

duces fratres de Mancup gladio percussit, in quibus & tota Gothorum illorum nobilitas cessavit. Gothi uero qui adhuc in montibus supersunt, ut plurimum uineas colunt, & inde uitam sustentant. Porro & hoc sciendum, quod ex omnibus nationibus Gothicis nulla amplius in Germania superest, exceptis Scyris, qui & nunc quoque Stirij uel Stirenes adpellantur: & Turcilingis, qui et Turingi, Bilibaldus Pirkeymerus. ¶ Scribitur Gothorum nomen plerique per t. simplex, aliqui per duplex. rursus t. alij aspirant, alij non aspirant. ¶ De Gothis haecenus sparsim in Germanicae linguae mentione. Loquuntur autem Germanice hi quoque Gothi, qui Schondie seu Scandinauiae partem incolunt. Eorum uocabula quaedam in praecedentibus, & in Islandica lingua (quam Gothorum in Scandinauia proximam esse reor) orationem Dominicam exhibui. Similis etiam fuerit in eodem tractu Noruegiae lingua, cuius dictiones pauca adscribam.

Stirij.
Turingi.
Noruegia.

Noruegice.	Germanice.	Latine.
Gete	Geiß	Capra.
Del	Bier	Cercuisia.
Brd	Brot	Panis.
Stuhr	Groß	Magnus.
Speck	fleisch	Caro.
Picke	Magt	Ancilla.
Hußbund	Hußuatter	Paterfamilias.

In alijs quidem & remotioribus earundem ad

ad Septentrionem regionum locis, linguam à communi Germanica multum uariare puto. nam ut Olaus Magnus scribit, Veterum dionorum montes uocant Hornilla buck. Diabolum, Trol. & fluuium quédam, Trolheta, id est diaboli uerticem uel caput. het puto eis caput est; & cetum ingentem troluual.

Septentrionales & maritimi Germani quos inferiores uocamus, s. mutant in t. & b. in f. & z. quoq; in t. quare à superioribus Germanis non facile intelligi possunt, Munsterus.

Oratio Dominica Geldricè.

Onse vayer Die ghey seit in den hemel/geheilicht sey vwen naem / wu reych ons toecoem / vwen wil geschie up erden als in den hemel/geest ons heuyē ons daghelichs broot / ende vergeeft ons onse schult / als wey vergeuen onse sculdenaers / ende enleyt ons niet in becoinghe / sonder verloest ons van allen quaden. Amen.

Eisdem Geldris moyer est mater, Bruyr frater, suster soror.

GETAB alijs ijdem qui Gothi sunt: alijs Tatari, inde nimirum quòd uetus Gothorum regio hodie Tataria regno subiecta, & eius pars sit.

GOTHINI & OSI terga Marcomanorum Quadorumq; claudunt. Gothinos Gallica, Oros Pannonica lingua coarguit non

esse Germanos: & q̄ tributa patiuntur . partem
 tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alieni-
 genis imponunt. Gothini, quo magis pudeat,
 & ferrū effodiunt, &c. Cor. Tacitus in libro de
 morib. Germanorum. Quados, Marcoma-
 nos & Gothinos, Morauia & Slesia regiones
 incoluisse Andreas Althamerus conijcit. Osi ue-
 rô (inquit) eam incoluerunt partem quæ est
 Morauia uicina, uersus Slesiam & Poloniam,
 ubi sunt Opiel et Neussa urbes. Vtrum Ara-
 nisci in Pannonia ab Osis Germanorum na-
 tione, an Osi ab Araniscis in Germaniam com-
 migrauerint, cum eodem adhuc sermone, insti-
 tutis, moribus utantur, incertum est, Tacitus.

G O T H O R V M lingua, uide in Ger-
 manica.

D E G R A E C A L I N G U A
 uetere.

G R A E C A lingua olim non per Euro-
 pam tantum in ipsa proprie dicta Græcia: sed
 in minore Asia quoq̄, ut Ionia & finitimis re-
 gionibus, & in parte Italia quam Græciam ma-
 gnâ uocant, in communi & uulgari hominū
 usu fuit. & in alijs quoq̄ remotissimis regioni-
 bus propter bonas & utiles artes atq̄ scientias,
 sed inutiles quoq̄ ut magiam, ea lingua tradi-
 tas, uiri sapientes, ut Druidæ apud Gallos, ope-
 ram illi dabant: quemadmodum hodie quoq̄
 patrum nostrorum memoria per omnes in Eu-
 ropa

ropa quæ Christum agnoscunt regiones, apud sapientes & literarum studiosos homines, eiusdem linguæ cognitio in omni philosophiæ & scientiarum genere, maximo Dei beneficio, restituta renouataq; est, sicut etiam Hebraicæ & Latinæ linguarum, quæ iam profus obscuratæ & exoletæ erant: cum ita nimirum uideretur Deo opt. m. ut tres illæ linguæ, quæ tum maximè florebant, cum filius eius unigenitus propter peccata nostra in hanc terram è cœlis descenderat, & quibus eo mortuo totidem tituli regni in cruce cui affigebatur propositi sunt, nunc etiam pura euangelij & Christi doctrina, inter multas fidelium persecutiones & mortes, renascente, & suis crescente uulneribus, sanguine martyrum irrigante, restituerentur: ut hoc ueluti instrumento, sub appropinquatè secundū Domini aduentum, dæmonibus & huius mundi proceribus inuitis, in orbem terrarum sacrosancta ueritas spargeretur: ad idem beneficium accedente etiam, quæ eodem tempore primū non absq; singulari prouidentia Dei inuenta est, mirabilij typographorum arte. ¶ Linguam Græcam Latina priorem fuisse Seruius scribit in Georgicis super illo Vergilij, Oestrum uertère uocantes. Et sanè uidetur mihi quoq; Latina antiquior esse, eo maximè argumento, quod & literarū characteres (quod in maioribus clarius est) Latini ferè à Græcis mutuati uidentur, & uocabula eorum innumera usurpant: Græci Latinorū ferè

nulla. Vnde cōvincitur uel omnino, uel saltem scribendi usu Græcam esse uetustiorē. Vbi hoc etiam mirari subit, q̄ eadem quæ uetustatis in hisce tribus linguis, religionis quoq̄ prius aut posterius & literis comprehensæ & hominum animis acceptæ differentia sit. Vetustissima enim est Hebraica, et literarum monumentis religionem sacram prodidit ea primum. hanc sequitur Græca, in qua nouum Testamentū conscriptum est. Post Græcos Latini & acceptarunt religionem, & suis tradidēre literis. post Latinos Germani aliæq̄ gentes, postquam Christum sapere cœperunt, & suam & sacras (hoc est in quibus res sacræ & diuinæ ad salutem nostram traditæ sunt) linguas excolere cœperunt, ut nostro tempore Rhæti qui Italicè loquuntur, Vualli in Britannia, Rutheni & alij. Ita paulatim religionis tanquam uestigia linguæ secutæ sunt diuersæ. quo nomine tres illas potissimum, quibus & olim tradita est religio & in cruce consecrata, & nostro tempore renouata, in suo usu ecclesia retinere, fouere atque excolere debet.

Tarentini & alij Græciæ magnæ in Italia populi (ut diximus) apud quos Pythagoricæ professionis permulti sectatores fuerunt, Græcè locuti sunt: & extant quædam fragmenta hominum Tarentinorū Græcè scripta sermone Dorico (quo & Siculi utebantur) ut in Collectaneis Stobæi, quorum nomina iam non succurrunt: & in suo Lexico Hesychius uocabula aliorum

quot recenser tanquam Græca, Tarentinorum glossas : quale est, *Κλαυμαρίμωνος, κλαύωης, Ταραντίνοι.*

De varijs huius linguæ dialectis, Aeolica, Attica, Ionica, & Dorica, partim supra à nobis dictum est, partim infra dicetur, pro ordine quem sequimur literarum. Communem quidem linguam in nulla regione priuatim uulgò receptā fuisse iudicārim. habet enim ubiq; uulgus suum aliquid proprium, quibus à cæteris plerisq; differt : sed illam dici communem, quam uiri uel literati, uel alioqui sapiētes & peregrinationibus cultiores usurpabant. Quod ad uulgares dialectos, Attica inter cæteras & elegantior & communi propior erat : Dorica, ni fallor, crassissima : quare etiam æglogæ & pastorum colloquia, in ea conscripta sunt à Theocrito & Moscho. Memoratur fortè ab alijs inter dialectos Græcas & Thessala, & aliæ quædam : quæ (nisi fallor) ad quatuor prædictas referri omnes possunt. ¶ Georgiani lingua Græca utuntur in sacris, cum uulgaris eorum lingua Tartaricæ & Armenicæ media sit. Iacobitæ etiam in lingua Græca similibus characteribus utuntur, qui à Græcis parum uariant, & nonnullæ eis peculiæ res adduntur, Postellus. & similiter ferè Moschouitæ.

Carthaginenses in bello aduersus Dionysium seniore, quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significarunt.

senatusconsulto cauerunt, ne quis postea Carthagenensis aut literis Græcis aut sermoni insueret studeretue, Cælius Rhodig.

Oratio Dominica sermone & characteribus Græcis.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς ὕψουσιν, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. γένηθώ τὸ θέλημά σου ὡς ἐν ἑρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον. καὶ ἄφεσιν ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν. ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ἀμήν.

Eadem Latinis characteribus.

Pater hemôn, ho en tîs uranis, hagiasthito tò onomá su. elthéto hi uasilía su. genithíto tò thelimá su hòs en uranò ka' epì tîs gîs. tôn árton himôn tôn epiúsiou dós himin simeron. ka' áphes himin tà ophilímata himôn, hòs ka' himis aphíemen tîs ophilétas himôn. ka' mi isnénkis himás is pirasmón. allà rhyfæ himás apò tû ponirû. Amin.

DE LINGVA GRÆCA vulgari hodie.

LINGVA Græca hodie vulgari non minus ferè multis in locis à uetere Græca recessit tum uocabulis barbaris admixtis, tum Græcorum deprauatione literis & terminationibus immutatis, quàm Italica & Hispanica, à uetere Latina. Vidimus hac lingua transtata & excusam

47
sam Homeri Iliadem : & Leonardi Phorij Ro-
mani libellum de re militari, metris homæote-
leutis, cuius hoc initium est.

Τὸ πολέμῳ νὰ γροικίω

Τ' ἀναγκάια νὰ ξυγίσω

Τὰ ποτὰ πεινιμίζω

• Εὐχρησὶ κρη πεινιμίζω

Ἰάκωβος τῷ Λασιδίῳ,

Εὐχρησὶ πεινιμίζω, &c. Sed suspicor ipsum uulgi
sermonem corruptiorem esse, quàm qui à lite-
ratis scribitur. Inter dialectos uarias, quarum
aliæ alijs plus minusue corruptæ sunt, ut Cretæ,
Cypri, Corcyræ et alias, Peloponnensem ceu pu-
tiorum hodie præferri audio. Cyprius quidã su-
perioribus annis cum hac transfret & me salu-
taret, uulgatas apud Græcos huius temporis
sententias mihi descripsit istas: Ο παντὸς καὶ ο ἀγχιγι-
στὸς ἀπὸ μιᾶς ματρὸς ἐγγισιμίζω. Τριεὶ ἐστὶν ἰσχυροὶ, ἡ δὲ
δύο ἐστὶν. Τρία ἰσχυροὶ, λαμπροὶ, γυναικῶν, βασιλεῶν. Κρηδία
ἐστὶν ἰσχυροὶ ἡ δὲ γυναικῶν. Ο λαγὸς ἐγγισιμίζω, ἀπὸ μιᾶς
ματρὸς πεινιμίζω, id est Lepus celeriter currit, sed cur-
ru capitur: quod postremū Italis etiam in pro-
uerbiali usu est. Petri Burreanæ Lucarnensis libel-
lus inscriptus Corona pretiosa excusus est Ve-
netijs anno Domini 1546. in quo è regione cō-
feruntur uocabula linguarum quatuor, Italicæ
uulgaris, Latinæ: Græcæ uulgaris, & Græcæ
ueteris.

DE LINGVA HEBRAICA.

HEBRAICA siue Iudaica lingua,
quæ & sacra dicitur, quod uetus Testamē-
G

tum in ea primum sit conscriptum : qui liber ferè solus purè Hebraicus habetur : cæteri iisdem characterib. scripti uel Chaldaici sunt, uel alias dialectos & glossas admixtas habent. Recentiorum quidem Iudæorū sermo, qui Thalmud interpretati sunt, ideò obscurus est, & omnium ferè gentium uocabula intermiscuerit. Samaritana lingua, prisca Hebraica est, Postellus. Idem Hebraicam & Phœnicum linguam eandem facit, omnium antiquissimam. Vide infra etiam in Punica.

Sequitur precatio domini transcripta ex Euangelio secundum Mathæum, quod Sebastianus Munsterus in Ebraica lingua edidit Basileæ. Id uerò Euangeliū Ebraicum non per omnia congruere Syriaco, uel Ebraico, quo diuus Hieronymus usus est, patet uel in uerbo panem nostrum quotidianum: quod Hieronymus legit crastinum : ut Commentaria eius in Mathæum testantur.

† Reclius
theafch.

Abinu schæbbeschamaim, iikkadesch schmæcha : thabo malchuthcha : † ieafoh retzoncha chibschamaim, ubaarætz : æth lahhmenu themidi then lanu haiom : uslahh lanu æth hhobotheinu caafschær anahhnu solhhin lebaalei hho botheinu : ueal thebienu benissaion, ælla hartzilenu mera. Cilecha hammlechuth ugburah uechabod leolam olamim. Amen.

Pater noster, qui in cælis, sanctificetur nomen

men tuum : Veniat regnum tuum : Fiat uolun-
tas tua sicut in caelis , & in terra : Panem nostrum
continuum uel perpetuum da nobis hodie : &
remitte nobis debita nostra, quemadmodum nos
remittimus debitoribus nostris: & ne facias nos
uenire in tentationem , sed libera nos a malo.
Quia tuum regnum & potentia & gloria in se-
cula seculorum. Amen.

אֲבִינֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם יִקְרָא שְׁמוֹ תְּבוּא
מֶלְכֵנוּ : † יַעֲשֶׂה רְצוֹנֵנוּ כְּבְּשָׁמַיִם
וּבְאֶרֶץ אֵת לְחֵמֵנוּ תְּמִידֵי הֵן לֵנוּ הַיּוֹם :
וְסֵלָה לֵנוּ אֵת חֻבְתֵינוּ כְּאֲשֶׁר אֲנֵנוּ ס
סוֹלְכִים לְבַעֲלֵי חֻבְתֵינוּ : וְיֵאל תְּבִיאֵנוּ
בְּנִסְיוֹן : אֱלֹהֵי חַיֵּינוּ מִרְעָ : פִּי לֵךְ ח
חַמְלָנוּת וְגִבּוֹרָה וְכִבוֹד לְעוֹלָם ע
עוֹלָמִים אָמֵן :

DE HETRUSCA
lingua.

HETRUSCAM linguam hodie nul-
lam esse puto. olim a Latina plurimum differe-
bat, ut ex uocabulis quibusdam paucis, apud au-
thores, apparet: quale est Aesar, id est deus, in
Augusto Suetonij. ¶ Padus a profunditate Bo-
nigon ab Hetruscis nūcupatur, a Liguribus Bo-

nigum, Ancona, prius Picena uocabulo Hetru-
 sco simul & Aboriginū dicta. Piceni lingua He-
 trusca genus sacrum dicitur, orti à Sabinis. Fe-
 rentani primum à Liburnis & Dalmatis, inde
 his pulsus à Thuscis orti: quorum lingua Lari-
 num metropolim uocauerunt, id est nobilem
 principem. Laronem enim Hetrusci & Laru-
 nem & Arunem uocant nobilem principem,
 (ut hodie baronem Hispani si bene memini.) Inde
 in Transpadana (Gallia) Larium lacum, & in
 Thuscia Larones amnes, & Arunes colonia, &
 uiri Arunes: quos Thuscis secunda declinatio-
 ne, Romani & Græci sicut Atlas tertia declināt,
 & proferunt Aruntes. (Hinc etiam nimirum no-
 men Arūnis Clusij, quo duce Galli alpes tran-
 scenderunt, & sensim ab omni Gallia cisalpina
 Hetruriā pepulere.) Sagi dicti sunt primi Thu-
 sci, id est pontifices & sacri expiatores. Sabinis
 et Hetruscis nō est litera q. sicut Romanis, (qua-
 re c pro q. scribebāt.) Hęc omnia M. Portius Ca-
 to, Idem, Comerus Gallus (inquit) docuit suos
 Italos urbem curribus componere: Et idcirco
 Veij appellati sunt uocabulo Sago (Scythico
 Armenio, uel Sacarum, ut ego interpretor) qui
 Veias plaustrū appellant (ut Germani wegen)
 & urbem ex his compositam, si parua sit, Ve-
 tulam: si magna, Vlurdum: si metropolis, Cyo-
 cholam. Ad hęc quoq; tempora Scythæ plau-
 stris & curru pro domibus utuntur, Berosus.
 ¶ Hetruscæ originis suspicor esse etiam illa uo-
 cabula,

cabula, quæ Arnobius libro 7. aduersus gentes recenset, de uictimis & earum partibus olim usitata: ut sunt, apexabo, longauo, tucetum, nenia, palasea, uel plasea, fendica, istium, mateola, stilla, augmen, magmentum, amen sanguinū, &c. a quibus enim haruspicinæ Romani superstitionem acceperunt, ab ijs etiam uocabula mutatos uerisimile est.

¶ Videri potest hæc lingua aliquid commune cū Armenia uel Scythica habuisse. utriq; enim sagos nominant pontifices & sacros expiatores: & Noam ex Armenia profectum in Italiã ferunt, & utriq; conscriptos de naturalibus & diuinis rebus libros reliquisse. Vtriq; Vestam coluerunt, & ignem seruarunt perpetuum. ¶ Hetruscas aliqui (Latinorum) fabulas exposuerunt, sicuti Liuius & M. Cicero alicubi testantur, P. Crinitus.

DE HIBERNICA LINGVA.

I B E R N I A uel H I B E R N I A in Oceano inter Angliam & Hispaniam posita est, dicta ab Ibero duce, homine Hispano, qui primus cum magno hominū numero eam occupauit: uel ab Ibero fl. Hispaniæ, cuius accolæ primi insulam habitasse feruntur. Hiberni quidem cum habitu corporum, tum uiuendi ritu atq; moribus non ualde discrepant ab Hispanis uicinioribus. Hibernica lingua peculiaris est, qua etiam Scoti syluestres & insulani ab Hibernis oriundi utuntur, Munsterus.

HISPANICA.
DE HISPANICA
lingua.

HISPANORVM lingua uetus que fuerit, non habeo quod dicam. uerisimile est autem in oris ad mediterraneum mare, praesertim occasum uersus remotis, Libyca uel Mauritanica linguae olim usum extitisse. nam & Mauri in illis regionibus imperarunt: & multa Maurorum uocabula adhuc habent relicta, praesertim Lusitani, ut audio. Inter dialectos, quibus hodie utuntur, Castellana praefertur. Affinis est Italica, & ad Latinam linguam propius quam Gallica accedere mihi uidetur, minus tamen quam Italica. Habent & Gothica quaedam uocabula cum alia, tum propria, praesertim uirorum. nam Gothi multo tempore Hispanias obtinuerunt: & per illorum gastrationes ac imperia, Latinam linguam in Italia primum, deinde etiam Gallis Hispanisque corruptam arbitror, & nouas illas, quibus nunc loquuntur, inductas. Opinor enim uulgus Gallorum quoque & Hispanorum imperantibus Romanis Latine aliquandiu relicta paulatim ueteri lingua locutum. quod in Germania non contigit. neque enim Romani totam occupare Germaniam potuerunt, neque diu illas quas occupauerant partes retinere. Vide infra in Sardorum lingua.

Oratio Dominica Hispanicè.

Padrennestro, qui eres en los cielos, sanctificando

cado sea el tu nombre . uenga el tu reyno , faga
 se tu uolunrad assy en el cielo , como en la tier-
 ra. nuestro pan conidiano dad le a nosotros oy.
 y pardonna a nosotros nuestra deuda , como
 nosotros perdonamos a nuestros deudores . y
 no nos traigas en tentacion. mas libra nos de-
 mal. Amen.

DE LINGVA HUN-
 garica.

HUNGARIA Austriæ contermina
 & in orientem uergens , inferiorem Panno-
 niam à fluuio Leycha usq; ad Sauum comple-
 ctitur, & Danubiū transgressa ad Polonos usq;
 protenditur : & quæ quondam arua tenuere
 Gepidæ Daciq; obinet. Imperium gentis Hun-
 garicæ multò latius est quàm ipsa Hungaria. nã
 & Dalmatæ, quos Schlauos: & Illyrii, quos Bos-
 nenses: Triballi seu Mysii, quos tum Seruios
 tum Rascianos appellant: & Getæ, quos partim
 Valachos , partim Transyuanos nominant,
 Hungarorum imperium subierunt: cû non
 nulli æuo nostro Turcarum armis deuicti de-
 fecerunt. Hanc prouinciã quatenus circa Istrū
 extenditur, sub Octauiano Cæsare Romani pri-
 mum obtinuerunt. Daciã uerò trans Danubiū,
 quæ nunc Hungariæ portio est, Traianus impe-
 rator edomuit. Post Romanos aliquando Hu-
 ni Scythica gens , aliquando Gothi ex insulis
 Balthici maris populi, deinde Longobardi ex

Germania profecti Pannoniam occupauere. Postremo Hungarorum natio ex ultimis Scytharum finibus inuindauit, quæ usq; in hanc diem regno potitur, & ultra citraq; Istrum late dominatur. Exstat adhuc non longè ob ortu Tanais altera Hungaria, nostræ huius de qua sermo est mater, lingua & moribus penè similis: quamuis nostræ ciuilior est, Christi cultrix: illa ritu barbarico uiuens seruit idolis, Aeneas Syluius in Europa.

Lingua,

Salutatio Angelica Hungaricè.

Vdúosglied	Maria	malatschual	tegliedsch,
Aue	Maria	gratia	plena,
uruagion	teueglied,	tenagialdot	assoniatock
dominus	tecum,	benedicta	tu mulieres
kofotte,	eschaldot	temiegniet	giumoltische
inter,	benedictus	tui uétris	fructus
Iesus	Christus.	Amén.	
Iesus	Christus.	Amén.	

Numeri cardinales.

Eig,	ketto,	harom,	nieg,	ót,	hatt,	het,
Vnú,	duo	tria,	q̄tuor,	gnq,	sex,	septem,
niogls,	kilentz,	tiz.				
octo,	nouem,	decem.				

Oratio Dominica Hungaricè, nescio quàm rectè scripta. ego conferendo singulas diétiones extricare me non possum, sed ut accepi ita adscribam.

Myat

Myattyanck ky uagy meynngnyegben, zenteltessek te newed. Iwionte te zent orlagod. Legen te semt akaratod myke pem meynegben ahow kepen oz foldouys, agyad ne kwuk, mynden napy kynyrwek et. Es bochafd meg ne kwim my, uet keyn kepen my esmeg bochatwk ahmy elemuk ueteteknek. Es ne ueg mynket kezertet bru de sabadich mynden gonosztwl. Mert tyed az orszag, es az hatalom, es az dichoseg. Amen.

Ex Iuhra regione Scythiæ frigidissima ad Septentrionem & Oceanum (supra Tanaim) egressi sunt Iuhri, à posterioribus Huni (dōctiores Hunos ab Hungaris distinguunt, ut mox Auētinus) & Hungari dicti, qui ad Gothiam ascendentes uehementer multiplicati transferunt maxima flumina circa paludes Mæotidis, intraueruntq; Pannoniam, & secundo regressu eam occupauerunt, tenentq; in hunc diem: & lingua utuntur omnino eadem (qua Iuhri Scythæ) nisi quæddiderunt nostri Hungari aliqua uocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra nō reperiuntur. Iuhri quidem Scythæ omnino syluestres sunt, & in frigidissima regione miserrimè degunt, Matthias à Michou.

Hungaros ex Scythia uenisse nemini dubiū est, de nomine disceptatur, cum alij ab Hunnis & Anaris uoce composita dictos esse asserant, alij aliud comminiscantur. At uero propius est

in regione Iuhra uel Iugaria (ut quidam dicere malunt) regione Moschis confini & ad imperium eorum pertinete, manasse Hungarorum nomen, cum nunc quoque Slauroꝝ lingua, qua nulla per Europam latius patet, Iuhri, uel prima syllaba nonnihil (ut fit) leuigata Vhri uocentur, Ge. Vuernherus.

Vgros Io. Auentinus Teutonibus adnumerat, quamuis lingua & moribus discretos. Vgri (inquit) qui ipsorum lingua Mægari uocantur, una gens est, non in plures nationes diuisa, ut cæteri Germani: latissimum possident regnum. Venedis Teutonibus (Sclauonicè loquentibus, qui tamen Teutonibus adnumerantur uicinis) imperitant. aduenæ sunt. origo eorum in quarto (Annalium Boiorum) narrabitur uolumine. incolunt Pannoniam, & eam partem Germaniæ, quam Iaziges, Gori, Getæ, Gepidæ olim tenuerunt. Nec enim Hunni sunt. Nam Hunnis successere Venedi & Boiij. Hos pepulere Vgri, quemadmodum in quarto referemus libro in uita imperatoris Arionulphi Cesaris Augusti. ¶ Lege etiam supra in Dacis.

Gepidæ.
Hunni.

Hungari ad Vagum fluuium Illyricè loquuntur.

Nihil habet hæc lingua cum Illyrica, aut Britannica commune, nec cum ulla alia (opinor) ei conuenit. Audio hac lingua impressum esse nouum Testamentū, sed ferè inutiliter, quod hæctenus in scribendi usu non fuerit hic sermo,

& rustici etiam Latine scribere quantum poterant conati sint. Mihi nulla lingua tam barbara uidetur, quæ non ab hominibus literatis ita scribi possit ut intelligatur: nam & nostra memoria primum Rhetica alpina scribi cœpit.

H V N I uel H V N N I, uide in Hungaris.

I A C O B I T A E in lingua Græca similibus characteribus utuntur, qui à Græcis parū uariant, & nonnulli eis peculiare adduntur, Postellus.

I A P I D E S & I A Z Y G E S Illyricè loquuntur.

D E I L L Y R I C A S I U E
Sarmatica lingua.

M O S C H O V I T A E Illyrica lingua Illyricisq; literis utuntur, sicuti & Sclauī, Dalmatæ, Bohemī, Poloni & Lithuani. ea lingua longè omnium latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanum & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebarur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorum librorum, industria maximè diui Hieronymi & Cyrilli translata est. Præter quoq; patrios annales, Alexandri etiam Magni Romanorumq; Cæsarum, itémq; M. Antonij & Cleopatæ memoriam iisdem literis commendatam tenēt. Philosophiam ue-

Suevi &
Burgundi.

ro & fideralem scientiam, cæterasq; disciplinas,
& rationalem medicinam nunquam attigere,
Paulus Iouius. ¶ Vandali, Sueui & Burgundi,
fuerunt de regno Polonia, à locis quæ inhabi-
tarunt appellati, & lingua usi sunt Polonica. fue-
runt autem Germani, & non Sarmatæ neque
Scythæ, Matthias à Michou. Et mox, Lingua
Sclauorum amplissima est, & per plurimas dif-
fusa terras, ut sunt Serui, Mysii, Rasci seu Bul-
gari, Bosnenses, Turco hac tempestate subiuga-
ti (& alij,) ueluti Dalmatæ, Croatæ, Pannonii,
Slau, Carni, Bohemi, Morau, Slesitæ, Poloni
maiores & minores, Mazouitæ, Pomierani, Cas-
subitæ, Sarbi, Ruteni, Moscouitæ. Hi omnes
Sclau & Vindelici (*Vandalici*) sunt, per ampla
regna inhabitantes. Sed & Lituani iam sclauo-
nizant: Nugardi quoq; Plefcouientes, Smol-
nenses & Ohulici. ¶ Slaonica lingua, quæ
hodie corrupto nonnihil uocabulo Sclauoni-
ca appellatur, latissimè patet: ut qua Dalmatæ,
Bosnenses, Chroati, Istrii, longosq; secundū ma-
re Adriaticum tractu, forum Iulij usq; Carni
(quos Veneti Charfos appellant), item Carnio-
lani, Carinthii, ad Drauum fluuium usq; Stirii
uerò infra Gretzium, secundum Mueram Da-
nubiū tenus, indeq; Mysii, Serui, Bulgari, alijq;
Constantinopolim usq; habitates: Bohemi præ-
terea, Lusaci, Silesii, Morau, Vagiq; fluuii in re-
gno Hungariæ accolæ: Poloni item & Rhute-
ni latissimè imperâtes, & Circasi Quinquemon-
tani

rani ad Pontum: deniq; per Germaniam ultra Albim in Septentrionem Vuandalorum reliqua sparsim habitantes utuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germani tamen à solis Vuandalis denominatione sumpta, omnes Sla-uonica lingua utentes, Wenden / Winden & Vuindisch, promiscue appellant. Sigismundus Liber Baro. ¶ Habitabant Vuagrii, Vuinuli, Obotriti, Polabi, per littora maris Germanici, omnes uno nomine & una lingua Vandali, Vuitichindus.

Gentes Sclauonicæ (inquit Bilibaldus Pirkeimerus) non solum magnam Europæ, sed & Asiæ partem occupauere, supersuntq; hodie in montibus Iberiæ ac Albanæ, & uersus mare Hyrcanum Circassi: & Gazarorum gentes, nec non Mengrelli. Hi enim omnes ex Sclauorum gente originem sumpsere, linguaq; loquuntur Sclauonica, ac Christi fidem secundum ritum Græcum sequuntur. Quin per totam Turchiam, præcipue apud milites, Sclauonica in usu est lingua, ita ut Constantinopolis ipsa iam non amplius prisco nomine, sed Cæsaris domus Sclauonica uocetur lingua. Sed et paulo antè in aula Soldani Aegypti, milites, utpote magna ex parte Circassi, Sclauonice loquebantur. Cæterum qui Vinulos, seu Vendos, reliquamue Sclauorum gentem Vandalorum nomine honestare contendunt, planè falluntur. Constat enim classicorum scriptorum autoritate, Vandalos

Vinuli.
Vendi.
Vandali.

**ex Gothorum ortos esse gente : quemadmodum & Sciros , Gepidas , Alanos , ac reliquos Gothicæ nationis populos , inter quos nihil præter solâ interfuit nomenclaturâ . eisdem enim institutis , eademque utebantur lingua , Germanica nempe : quemadmodum (ut dictum est) ex reliquis quoque Gothorum , qui montana Taurica Cherfonnesi præfenti adhuc ætate obtinet , discere licet : quum Sclauorum , Vidorum & Viltzi. Viltzorum loquela penitus à Germanica sit diuerfa . Quin & diu antea quàm Sclauorum nomen est auditum , Vandali populariter cum liberis & uxoribus è patria emigrarant , iamque Lusitaniæ partem tenebant , ac in Africam transientes , Carthaginẽ cum uniuersa illa prouincia suo subiecerant imperio . Sed & tam Ostrogothi quàm Visigothi Christianam tum susceperant fidem , quum Sclauis sub initium omnis religionis fuerint expertes : quorum tanquam nouorum hostium nomen , sub Mauritio primum auditum est : excursionesque eorum à Iustiniano non parum sunt repressæ , donec immensa multitidine superantes magnam Europæ & Germaniæ quoque occupauerint partem : quod quidem Procopij aliorumque plurium authorum constat testimonio . Egressi autem sunt ex Scythia , quemadmodum multæ aliæ barbaræ nationes , & ut Solinus Græcus scriptor refert , ex profundo Bersilia : dominatique sunt omni peruiæ terræ usque ad mare Ponticum . Gazari (hos
 quis**

quidem supra Sclauonicè loqui scripsit) sub inliti
 à Græcis appellati, quemadmodum & hodie à
 Saracenis uocantur. Nihil igitur Vandalis ac
 Vendis, præter nominis tantum consonantiam
 quandam, unquam commune fuit: licet Sora-
 bi, Viltzi, Vendi, ac reliquæ Sclauorum gentes Sclau.
 à Vandalis derelictam occupauerint terrâ, quæ
 admodum & multas alias regiones suo subiece-
 runt imperio, prioribus expulsis habitatoribus.
 Siquidem nulla unquam gens è Scythia egressa, tam
 copioso numero ut Sclauis habitabilis terræ par-
 tem inundauit. nam quicquid est à mari Sarma-
 tico & Baltheo, ad Pontum usque & Adriaticum
 mare: nec non à Tanaide fluuio usque ad umbi-
 licum Germaniæ, cum tota Sarmana Europa,
 ac magna parte Asiaticæ, nec non Boëmia, Dal-
 matia & Illyria, sua repleuerunt multitudine,
 Hucusque Pirkeimerus.

Venedos Io. Auentinus Teutonibus adnu-
 merat, quanquam lingua & moribus differen-
 tes. Venedi (inquit) nostro sermone, suo sunt
 Sclauis. bilingues ferè sunt, in multarum gentium
 capita diuisi. Nam & Dalmatiam, Liburniam,
 Illyricum, Pannoniæ Noricæ partem, Iustinia-
 no primo imperante, transito Danubio occupa-
 runt, sicut ibi adhuc Sclauonia nominatur. Va-
 lentissimas nationes nominasse satis erit: Ze-
 chos sua, id est Boëmos nostra lingua, Bolios,
 Massobios, Morauos, Bodolios, Roxalanos,
 Litauos.

Enumeratio alphabetica populorum qui Illyrica lingua utuntur, partim ex authorum uerbis iam recitatis, partim ex Sigismundi Gelenij felicis memoriae ad nos epistola.

Abgazari uel Abgazel	Dibrii.
li, qui & Gazari circa mare Caspium.	Epirotæ. Gazari, lege Abgazari.
Aestui.	Gepidæ.
Arbenses.	Hungari ad Vagum fluiuium.
Befsi, hodie Bosnenses, uel Bosnascenses.	Iapides.
Bohemi.	Iazyges.
Borufij.	Istri.
Bosnenses, uide Befsi.	Lituani.
Bulgari, uide Rascij.	Liui.
Carni.	Lusatij.
Carniolani.	Lygi.
Carinthij usq; ad Dracenum.	Macedones mediterranei.
Casubi, aliàs Cassubici.	Maxobij, al' Mazobitæ. Meisi, Mysij.
Circasi Quinquemodiani circa Pontum, aliàs Ciercasi circa mare Caspium.	Moldau. Moschi, al' Moscouitæ. Morau. Mordaci.
Corali.	Mysij, uel Meisi.
Croati, aliàs Chroati.	Nugardi.
Culmij.	Obodritæ, al' Obotriti.
Curi.	Ohulici.
Dalmatæ, al' Delmatæ.	Pannoniæ pars,

Per

Permi.	dicuntur.
Plescouij uel Plesco-	Sclau uel Slauipot ⁹ .
uiefes.	Scruj, uide Sorabi.
Podolij.	Slesij uel Silesij, aliàs Sle-
Polabi.	fitæ.
Poloni maiores & mi-	Smolnenses.
nores.	Sorabi, aliàs Sarbi. ho-
Pomerani.	die (puto) Scruj.
Rascij, aliàs Rasci feu	Transiluani.
Bulgari.	Vādali, aliàs Vuandali.
Rugi.	Vetæ.
Ruffani, aliàs Ru-	Vilaci.
theni.	Vuagrii.
Samogitæ.	Vuinuli.
Sarbi, uide Sorabi.	Zagorani.
Sarmatæ, qui Poloni	Zadrauani.
Summa, populi circiter 60.	

D. Hieronymum legimus libros ueteris Te-
stamenti in Dalmaticam siue patriam linguam
transfuisse. Dalmatæ autem Illyricè loquuntur.
Sunt qui hanc linguam non Illyricam, sed Sar-
maticam potiùs, id est Polonicam, uocandam
asserant, q̄ cæteræ omnes ab hac sint ortæ. Po-
lonia quidem inter omnes, quæ hoc sermone lo-
quuntur, regiones latissimè patet, nisi fallor.

¶ *Οἱ ἄβάρβοι τοὶ Πανυλῶν, ὡς καὶ Ἰλλυριοὶ λεγόμενοι.*
Aristophanes in Auibus, Illyrios à nescio quo
uocis sono ceu *λεγομένης*, id est stridentes & bar-
baros, traducens.

Oratio Dominica sermone Bohemico, qui præ
cæteris huius linguæ dialectis cultior
existimatur.

Otozie nafs, genz sy na nebesich.

Ofzwiet semeno rwe.

Przid kralowstwij rwe.

Bud žwule rwa yakona nebi, tak y na zemi.

Chleb nafs žwezdeyfsi dey nam dnes.

Y odpust nam nase winy, yako y my odpauš-
stime nafsím winikom.

Y ne uwod nafs do pokuſsenij.

Ale zbaw nas od zleho. Amen.

Eadem Illyricè uel Slauonicè ex libro Bartole-
mæi Georgeuitz de afflictione Christianorum
sub Turcis, impresso Vuormacię anno 1545. à
cuius initio alia etiam ad hanc linguam
pertinentia scribuntur.

Otcſſe nafs ky ieſi na nebezi,

Sſuetiſſe ime tuoie.

Pridi tuo kralyeuſs.

Budi uolia tuoia, kako na nebu. i na zem lñ.

Kruha nafsęga ſſagdanieęa dai namęa danafs.

I odeuſcia nam dughe nafsę, kako i mi odpu-
ſciauam duſſikon nafsím.

I nepeliai nats u napast, da izbaui nats od ne-
priaz ni. Amen.

Eadem Polonicè.

Ocziecz nafsęh ktory ieſtoſz žwnyebye,

ſwyczc ſie gymyętwa.

Przydzy

Przydy twá krolieſtvo.
 Bandz ſwolya twa, yako ſwonychi, y na zemiſ.
 Chlieb naſch pow ſchedny day nam dzy ſay.
 A odpufcz nam uyny naſcha, yako y my od-
 puſzczamy ſwynowayczóm naſchym.
 Nyewodz naſz napokufchenye.
 Alyc zbaw naſz od zlego. Amen.

Sigismundus Gelenius Bohemus Lexicon
 ſymphonum edidit, Baſileę excuſum, in quo uo-
 cabula linguarum Latina, Græca, Germanica
 & Illyrica, quæ inter ſefe cõueniunt, uel in dua-
 bus ex iſtis, uel tribus, uel quatuor linguis, cõn-
 fert. Publicatus eſt etiã nuper Norimber-
 gæ libellus de lingua Bohemica.

DE LINGVA INDICA.

INDICA lingua, adeo Hebraica, Chal-
 daica & Arabica affinis eſt, licet characteribus
 uariet, ut rara admodũ fit in hac dictio, quin in
 aliarũ aliqua reperiatur. Hęc ſola orientaliũ, quæ
 ab Hebræa originem habent, legitur noſtro mo-
 do, à ſiniſtra in dextram, Poſtellus. Plura le-
 ges ſupra in Acthiopum lingua. Indorum
 cõplures ſunt gentes, atq; ex lingua inter ſe diſ-
 ſonæ, Herodotus libro 3. Brechmaſis, id eſt
 abortus, Indorum lingua, Plinius 12. 7. Co-
 litur apud Indos dæmon Σαρὰδα, id eſt
 Σαρὰδα, Athenæus: forte Σαρὰδα legendum, ut idẽ
 fit qui Serapis. nam ſirap uinum ſignificat lin-
 gua Afrorum circa Tripolim. Medici potiones

quasdam mullas uel saccharatas syrupos appellat, Græci recentiores serapia, quorum quædam etiam in deum (forte Serapim per somnia admonentem, præsertim ægrotos in templo eam ob causam dormientes) authorem referuntur. ¶ Cartazonus Aeliano in hac lingua monocerotem significat : & sandabenamet rhinocerotem, recentioribus. Auiculam minimam sandaricini coloris Indici sua lingua dicærum nominant, Græci dicæum, Aelianus.

DE IONICA LINGVA, VEL
potius linguæ Græcæ dialecto, ex Io.
Grammatico.

I O N I C A Dialectus α. in η. sapissimè mutat : & Πέρσῳ dicitur ἢ Πέρσου. Δημοσθένῳ sine cōtractione, & in accusandi casu Δημοσθένῃ. alias quoq; diæreses facit præter communem usum, non admissis contractionibus. A βασιλεύς genitiuum βασιλῆῳ format. Dativis pluralibus in σ. exeuntibus iota addit, & insuper α. in η. uertit in fœmininis, ut σοφοῖσι, νύμφησι. pro ἄρ effert ἄρῃ, pro νόσῳ, νόσῳ, &c. Ex authoribus qui extant Hippocrates & Herodotus Ionicè scripserunt.

Hippocratis Aphorismus 1.

Ὁ δὲ βραχὺς, ἢ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἢ δὲ πῶρος σφαλκρὴ, ἢ δὲ κρίσις χαλεπὴ. Δεῖ δὲ ἂ μόνον ἑαυτὸν πρὸς τὰ δέοντα ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ νοσήοντα, καὶ τὸς πρὸς τὰς, καὶ τὰς ἑαυτῶν.

Secun-

Secundus.

Ἐν τῇδε παραχρῆσι τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τοῖς ἰωνικοῖς τοῖσιρ ἀδελ-
 φικῶς γινόμενοισιρ, ἢρ μὲρ δὲ δὲ καθάρων, καθάρων,
 συμφορῶν τῶν καὶ ἀφ' ὧν φέρουσιρ: ἢρ δὲ μὲρ ἰωνίσιρ, &c.

Dialectus Ias siue Ionica, eadem est quæ ue-
 tus Attica, Eustathius in Dionysii. ¶ Iones lin-
 gua non eadem utuntur, sed eius quatuor pro-
 prietates ducunt. Miletus prima apud ipsos ciui-
 tas, ad meridiem uergit. Post hæc Myus & Prie-
 ne. hæc quia in Caria habitabatur, cum horum lin-
 gua conueniunt. Illæ uero in Lydia, Ephesus, 2.
 Colophon, Lebedus, Teos, Clazomenæ, Pho-
 cæa, iam dictis sanè ciuitatibus, quantum ad lin-
 guam attinet, non respondent, inter se tamen ea-
 dē sonant lingua. Reliquæ tres sunt ciuitates Io-
 nicæ, quarum duæ insulas habitant, Samum uide-
 licet & Chium: tertia in cōtinēte sita Erythreæ.
 Ex his Chij & Erythreæ eandem proprietatem
 sibi uendicant. Samij uero ab his discrepantes, 4.
 propriam quandam receperunt loquendi for-
 mam. atq; hunc in modum quatuor omnino lin-
 guarum (Ionicarum) fiunt proprietates, Hero-
 dotus libro 1. Idem Athenienses inter Iones
 Cræsi tempore excelluisse scribit.

ISMAELITICA lingua, uide su-
 pra in Aethiopum lingua ex Munstero.

ISTRILLYRICÆ loquuntur.

DE ITALICA VVL-
 gari lingua.

H 3

ITALICA.

I T A L O R V M lingua à Latina uetere corrupta est, ut diximus, barbarorum infestatione & imperio. Dialecti eius plures sunt, inter quas Thuscam (id est in Hetruria circa Senas præcipue) præferri aiunt. uersus alpes quo propius habitant Itali (nam & Gallos cisalpinos omnes hodie Italos uocamus) eò minus purè loquuntur. Ineptissimus & maximè deprauatus Rhetorum in alpihus sermo est, de quo in R. elemento scribemus. Romanum sermonem non modo Itali suum uocant: sed etiam Sabaudj uulgo, & Rhæti alpini. Valachis etiam Romanus est sermo (ut Aen. Pius refert) sed magna ex parte mutatus, et homini Italico uix intelligibilis. ¶ Gregorium Papam suæ ecclesiæ adhuc Latinè locutum constat.

Oratio Dominica Italicè.

Padre nostre che sei ne cieli, sia santificato il nome tuo. Venga il regno tuo. Sia fatta la uolunta tua, come nel cielo, così ancora in terra. Dacci oggi il nostro pane cotidiano. Et rimettici i nostri peccati, come ancora noi li rimettiamo à nostri debitori. Et nõ ci indurre in tentatione: ma liberaci dal male. Amen.

I V D A E O R V M lingua eadè est quæ Hebraica.

I V H R I, uide Hungari. ijdem sunt Vgri. Rhuteni quidem pro g. pronunciant h. pro Iugra, Iuhra.

DE

DE LACONICA LINGVA.

LA CONVM, ut regio à media Græcia remotior est, sic lingua etiã eorum à communi recessit longius, & ut apparet in plurimis ad Doricam accedit. Lacedæmonij Græci tempore inter Dores excelluerunt, Herodotus.

¶ Glossæ quædam, idest dictiones huic linguæ peculiare, ab Hesychio annotantur: ut Κλά, κλεινόν, ἄριστον μικρόν. Nuces magnas *μυκίνας* uocabant, τινίς autem nuce dulces, Athenæus libro 2.

Et paulò post, *Μυκίνας* Lacones uocant amygdala. Plutarchus Laconū apophthegmata copiosè descripsit: & in uita quoq; Lycurgi multa Laconum tū uocabula tum dicta enumerat. Τίς, pro σοι. ἄμυον pro ἡμῶν. Τίνας pro ἰσάντας. Chorus Laconum (inquit) ex tribus ætatibus constabat. Senes primo canebant, ἄμυον ποτ' ἡμῶν ἄλλοιμοι τρανίαι. Deinde uiri seu iuuenes, ἄμυον δι' ἡμεῶν αἰ δ' ἄλλοι, πῆρρα παβέ. Postremò pueri, ἄμυον δι' ἰσάντα ποτ' ἡμῶν ἄλλοιμοι.

DE LINGVA LATINA.

DE LATINA lingua nonnihil dictum est supra: quòd una sit ex tribus cultioribus, quarum comparatione cæteræ omnes barbaræ dicuntur: quòd antiquissima, & quæ multa à Græcis mutuata sit.

Quòd apud nostros (Latinos) quatuor idiomatum genera fuisse tradantur; id est, Priscum,

Latinum, Romanum, & Mixtum, ex Petri

Criniti de honesta discip. lib. 3. cap. 3.

Relatum est quatuor fuisse apud nostros linguarum proprietates. hoc est Priscam, Latinam, Romanam, Mixtam: quod ex Varronis auctoritate grammatici ueteres tradunt. Prisca est, qua uetustissimi Italiae populi sub Iano uidelicet & Saturno regibus usi sunt: cuiusmodi carmina quaedam incondita, parumque nostris intellecta adhuc supersunt: ut Saliorum & Argeorum sacra, de quibus Varro etiam Terentius meminit. Latina uero, quam sub Latino & regibus Tusciae caeteri quidem populi in ipso Latio loquebantur: qua tabulae decemuirales scriptae sunt, ac sacrae leges, & publica quaedam edicta. Romana, quae post exactos reges Romanos populi gesta complexa est. nam & hanc ipsam inter poetas M. Plautus, Nauius, Accius Paucuius, Ennius & P. Vergilius maxime coluerunt. ex oratoribus autem & historicis M. Cato, Sisenna, Quadrigarius, Val. Antias, Caesar & M. Cicero. Mixta uero, quae aucto imperio et libertate amissa, uarios populos ac nationes in iura ciuitatis admisit. quo factum est, ut Romana uirtus ac loquendi iuxta integritas passim cum moribus degeneraret. Neque autem me latet Latinam quidem doctrinam ex multiplici uariisque idiomate constare. Siquidem & Osca & Sabina uocabula a multis olim recepta sunt, ut Punica nunc omitamus. Na et Q. Ennius Oscae
locutus

locutus est, cum Hetruscas alij fabulas exposuerunt, sicuti Liuius & M. Cicero alicubi testatur.

L I B Y E S circa Cyrenen apostolos in Pentecoste Hierosolymis sua dialecto loquentes mirati sunt.

L I G V R E S Hetruriae pars sunt, & ipsi Hetrusca lingua, ut conijcio, olim usi. nam ut Padum à profunditate Hetrusci Botigon uocauerunt, sic Ligures Botigum, M. Porcio Cato ne teste.

L I T H V A N I A olim suum ducem magnum habuit, nunc regi Poloniae subijcitur, Sigismundus Liber. Lithuania et Samogithia prouinciae, licet Rhutenis intermixtae sint, & proprio idiomate rituq; Romano utantur, earum tamen incolae ex bona parte sunt Rhuteni, Idem.

Lithuanorum (alij per t. sine aspiratione scribunt) lingua (inquit Matthias à Michou) est quadripartita. Prima est Iaczuingorum, ut horum qui circa castrum Drohicin habitauerunt, quorum pauci supersunt. Altera Lithuanorum & Samagitharum. Tertia Prutenica. Quarta in Lothua seu Lothihola, id est Liuania, circa fluiuium Dzuina & Rigam ciuitatem. Et horum quanquam eadem sit lingua (uidetur sentire linguam unam esse, linguagium ipse uocat, sed quatuor dialectis distinctam) unus tamen non satis alterum intelligit, nisi peregrinatus & uagatus per illas terras. Habuit haec lingua quadripartita tēpore

idolatriæ pontificem maximum unum, quem Crine appellabant, morantem in ciuitate Romæ à Roma dicta. quoniã hæc lingua de Italia iactat se aduenisse, & habet nonnulla uocabula Italica in suo sermone. Porro in Prussia iã pauci proferunt Rhutenicum sermonem. subintravit enim lingua Polonorum & Almannorum. Sic & in Lothua pauci rustici profitentur hanc linguam, & Almannica subintrârit. In Samogithia autem, quæ est longitudinis quinquaginta miliariorum: & in Lithuania, quæ in longum triginta miliaria continet, in pagis Lithuanicè loquuntur, & in magna parte Polonicè. Nam & sermone Polonico sacerdotes in ecclesijs concionantur. Cæterum harum regionum incolæ omnes ecclesiam Romanam agnoscunt. in alijs autem circuniacētibus, ut in Nouigrod, in Pleseouia, in Polocko, in Smolensco, & in meridie usq; post Kion Ruteni sunt omnes, et Rutenicè seu Sclauonicè loquuntur, ritumq; Græcorum obseruant: & obedientiam Constantinopolitano patriarchæ præstant. Sunt etiã Tartari in ducatu Lithuaniae circa Vilnam, qui duci parent: loquuntur uerò Tartaricè & Mahumeticè colunt, Hactenus Matthias à Michou. ¶ Alij Lituanos simpliciter Illyricè loqui scribunt. ¶ Oritur in Lithuania fluuius Borysthenes, qui deinde per Rusiam fluens in mare exit Ponticum. Ptolemæus Galindos, Bodmos, Suidinos, Seuios, Hamaxobios & Cariones ibi

Ruteni.

Tartari.

po-

posuisse uideatur, Bilibaldus Pirkeimerus. Vide infra etiam in Moschouitis.

L I V O N V M uel Liuorum & Lituanorum & Curorum lingua, eadem est quæ uetus Prusica dialectis tantum uariant. Vide supra in Britannica uetere, & in Lithuanorum lingua. Alij Liuos & L Y S A T I O S Illyricè loqui aiunt.

L Y D I aut Phryges panem *βῆκον* uocabāt, Suidas in *βικκισίον*. *Βαθυρρήγαν*, miluus apud Lydos, Hesychius.

L Y G O R V M sermo Illyricus est.

M M A C E D O N E S mediterranei lingua Illyrica utitur ut audio. Macedones numerū *κοῖτον* appellāt, Athenæus. Veteres quædam Macedonia incolas lingua Græca, sed dialecto glossisq; distincta, olim usos fuisse nō dubito: quod uel ex uetustis mensū apud ipsos nō mēclaturis colligi pōt, quos duodecim Zodiaci animalū nominib. appellāt, quæ sunt: *Αἰθέρων*, *ὑδροχόρον*, *ἰχθύς*, *ἑρπύς*, *ταύρον*, *δίδυμον*, *ἑρπύλον*, *λέων*, *πρῶτον*, *λυγόν*, *σκορπίον*, *κρότον*. Vidu aqua uel aër, lingua Phrygum uel Macedonū, Clemens Stromat. quinto. Argæus rex Macedonum uirgines (quæ suo cōspectu & numero, cum se eminus tanquam uiros ostentassent, hostem terruerunt) quas antea *λευσδόνες* Macedones appellabant, propter uirorum imitationem ut *μιμασθένες* dicerētur decreto iussit, Polyenus Strategematum libro 4. *Κρότον* bacchæ Dionysij apud

M A R. M A X. M E D.

Macedones, Mimallones postea ab imitatione dicti, Varinus. Videtur Clodones dicti quasi cladones, a quatiendo, q̄ thyrsos ueluti hastas concuterent. ¶ Macedones mediterranei Illyricè loquuntur.

M A R S I G N I & Buri, qui terga Marcomanorum Quadorumq̄ claudunt (*id est retro Slesiam & Morauiam habitant*) sermone cultuq̄ Sueuos referunt, Cor. Tacitus.

M A X O B I I, aliàs Maxobitæ, Illyricè loquuntur.

M E D I & M E S O P O T A M I A E incolæ apostolos Domini Hierosolymis sua lingua loquentes in Pentecoste mirantur. Medicanem spaca uocant, ut scribit Herodotus: quod nomen ad Illyricum pos uel pas accedit.

M E I S I uel Mysi Illyricè loquuntur. ¶ Item M B N G R E L L I, uide in Gazaris.

M O L D A V I, M O R A V I & M O R L A C I Illyricè loquuntur.

M O N A E insulæ sub ditone Anglorum linguam ab alijs prorsus differre audio.

D E M O S C H O R V M V E L
Moscouitarum lingua.

M O S C O V I T A E (*uel Moschi*) Sclauonica lingua utuntur, licet externis linguis sic sit confusa, ut Sclauus & Moscouita se inuicem non intelligant, Munsterus. Moscouia Rus-
sica

fiæ caput est, suamq; ditionem per Scythiam lō-
ge lateq; extendit. Est autem eadem Moscouiti-
ca lingua cum Rhutenica & Sclauonica, Sigis-
mundus Liber: qui in Rerum Moscouitarum
commentarijs plurima huius linguæ uocabula
tum propria tum alia affert: & ab initio operis
de Rhutenorum peculiari circa literas quasdā
pronunciatione obseruationes suas scribit.

¶ Antonius Vuied, Vuildæ in Lithuania natus,
tabulam chorographicam eius regionis publi-
cauit, anno salutis 1542. in qua etiā alphabetum
quo Moscouitæ & Lithuani utuntur, Græco nō ^{Lithuan.}
dissimile, sed characterib. aliquot auctius pro-
ponit. ¶ Incolæ Vstyug prouinciæ Moscouiæ
idioma proprium & characteres proprios ha-
bent, quamuis Rhutenico magis utuntur, Sigis-
mundus Liber. ¶ Bieloiesero ciuitas est Mosco-
uitæ (uel Scythiæ ad Septentrionem remotioris)
cum castro ad lacum ingentem eiusdem nomi-
nis, sonat autem hoc nomen Rhutenis lacum
album. huius loci indigenæ proprium habent
idioma, quamuis nunc fere omnes Rhuteni-
cè loquantur, Idem. ¶ Russi uel Rutheni, idem <sup>Rust.
Rutheni.</sup>
qui Moscouitæ sunt. ¶ In Moschorum lingua
audio permulta esse Græca uocabula, ut & ri-
tus religionis est. Nuper quidam Sueuos illic
olim primū habitasse afferuit: inde ad Car-
pathum montem, ad Albim: & demum ad eos
in quibus nunc sunt locos concessisse. signum
esse, pleraq; locorum nomina in Moscouia ori-

ginis Germanicæ.

M Y S I I S, uel Meisis, lingua est Illy-

rica.

N V G A R O L I Illyricè loquuntur.

O B O D R I T A E, aliàs Obotriti, item
O H V L I C I, lingua utuntur Illy-

rica.

O S C I qui nunc Capuani. Volosci, quos uocamus Volscos, M. Porcius Cato. Osci antiqui Italiæ populi in Campania ab oris fœditate dicti, Grammatici quidam. Oscum aliquando significat sacrum, (nimirum *ὅσιον*) unde & leges sacratæ oscæ dicuntur, (*uidetur hic aliquid deesse: forte, Et aliquando turpe uel spurcum.*) & in omnibus ferè antiquis commentarijs scribitur opicū pro osco, ut in Titinnij fabula quinta: Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latine nesciunt. à quo etiam uerba impudentia & elata appellantur obscæna. quia frequentissimus fuit Oscis libidinum spurcarum usus. Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Veienti, quo frui soliti produntur augures Romani, Festus. Q. Ennius Oscè locutus est, Crinitus. Volsci populus antiquus mediterraneus in Latio uel Tuscia, qui Turno suppetias tulit aduersus Aeneam. Meminit eorum Mela lib. 2. in descriptione Italiæ.

O S I Pannonicè loquuntur, uide Gothini.

P A M

PA M P H Y L I I apostolos Spiritus sancti dono diuersis linguis & sua etiam Hierosolymis in Pentecoste loquentes summa cum admiratione audiunt.

P A N N O N I A E pars Illyricè loquitur. Pannonicè loquuntur Osi, Tacitus. Vide supra in Hungarica lingua.

P A R T H I apostolos Iesu Christi Hierosolymis suo sermone loquentes in Pentecoste admirabantur. Parthis *οἰμωπ* genus quoddam muris syluatici significare inuenio.

D E P E L A S G I C A L I N G V A,
ex Herodoti lib. 1. ubi nos Vallæ translationem ad Græcū codicem emendauimus.

C O M P E R I T Cræsus Lacedæmonios atq; Athenienses potentissimos Græcorū esse: q; illi in Dorico genere, hi in Ionico antecellerent. Nam de his ita antea iudicabatur: cum ab initio altera gens foret Palæsgica, altera Hellenica, id est Græca. quarum hæc nunquam solum mutauit, illa assidue multumq; est peruagata. Etenim sub Deucalione rege orā Phthiō Phthiōtis. tidem incoluit: sub Doro Hellenis filio tractū qui ad Ossam & Olympum iacet, nomine Istiō Istiois. otim: unde à Cadmæis eieçta, coluit in Pindo locum quem uocant Macednum. Rursus in Macednō Macednō. Dryopidem commigravit, atq; ita in Peloponō Dryopis. nelum uenit, Doricæq; cognominata est. Porro Dores in Peloponō. qua lingua Pelasgi sint usi, affirmare non pos-

Creston
urbs est
Thraciæ.
Dores.

Græcorum
lingua.

sum, sed conjectura licet dicere, eandem fuisse
cū ea, qua nunc Pelasgi utuntur, qui supra Tyr-
rhenos urbē Crestonem incolunt, quodam tem-
pore finitimi eorū qui nunc Dôres uocantur.
Tunc autē incolebant Dôres regionē quæ nunc
Thessaliôtis nominat, & Placiam & Scylacen,
cum Pelasgi habitarent in Hellesponto, qui con-
termini (*συνοικοι*) Atheniensium erant. Sed mul-
ta Pelasgica oppida nomen immutarunt. Qui-
bus signis coniectantes oportet dicere Pelasgos
barbara lingua fuisse. Quod si tota gens Pelasgi-
ca talis (*id est, barbara*) erat, gentem Atticam ut-
pote Pelasgicam, cū in Hellenes, id est Græcos,
transiit, linguam simul istorum amisisse. Etenim
neq; Crestoniatarum loquela cum ullo circâ po-
pulorum consentit, & Placianorum similiter.
Commūnis uero ipsis (*Crestionatis et Placianis*)
est lingua. Per quod declarant quam linguæ fi-
guram obtinebant cum in hæc loca transferūt,
eandem se nunc conseruare. At natio Hellenica,
id est Græca, ex quo existit, eadem lingua sem-
per est usa, ut mihi uidetur. Et quanquam im-
becillis primū, q̄ ex Pelasgica esset abscissa, &
exiguo initio profecta, mox in multas aucta est
gentes, tum aliarum, tum barbararum gentium
frequentia se ad illam cōferente. Cæterum gens
Pelasgica q̄ barbara esset, eam ob causam ne-
quaquam magnos profectus fecisse mihi ui-
detur.

PERSICA lingua ab Aegyptiaca & Iudaica diuersa est, ut supra in Aegyptiaca ostensum est. Cum Illyrica quoque & Armenica nihil commune habet. Multa huius linguae uocabula & locutiones docet Bartolemeus Georgiuitus in libello suo de afflictione Christianorum sub Turcis, Latine ante paucos annos in Germania impresso Vuormacię. Appellat autem eandem Persicam & Turcicam linguam.

Vaticinium in Persica lingua ex eodem Bartolemaei libro descriptum.

Patissah omosghelur Ciaferum memleketi Perf.
Imperator noster ueniet, ethnici principis regnum Lat.
alur, keuzul almai alur, kapzeiler, Perf.
capiet, rubrum pomum capiet, subiget, Lat.
ledi yladegh gyaur keleci Perf.
Quod si annum usque septimum gladius† Lat. †Scilicet
csikmassc, on iki yladegh onlarum beghli Perf. Chri
non insurrexerit, usque ad annum duodecimum eis Lat. stiano
gheder. eufi iapar, baghi diker, bahcfai Perf. rum:
dñabit. domos edificabit, uieas plātabit, hortos Lat.
baghlar, ogli kezi olur. on iki yldenflora Perf.
sapiet, liberos procreabit. post duodecimum Lat.
scilicet annum, ex quo rubrum pomum in eius
potestatem redactum fuerit.

Hristianon keleci csikar, ol Turki Perf.
Christianorum gladius apparebit, qui Turcam Lat.

Perf. gheresine tuskure.

Lat. quaquaversum fugabit. Sic habet uaticiniū cum Georgeuiti interpretatione, quam ego de uerbo ad uerbum Perficis uocabulis accommo- dare conatus sum, haud scio an ubiq; affecutus. dubito quidem circa uocem cfikmasse, quā ex- posui nō insurrexerit. & circa yldensflora, quam reddidi duodecimum, cum superius onlarum similiter uerterim.

¶ Persica uocabula multa Andreas Bellunen- sis interpretatur in glosis Auicennæ. Conui- uū regis in natali regis quotannis celebratur: id Perficē (Περσική) uocatur *πρωτη: ιουλις & τιλαος*, Herodotus libro 9. ut citat Athenæus. Para- sanga, schœnus & astarus mensurarum (de ter- ræ spatijs) nomina Persica etiam à Græcis nō- nullis usurpantur, idem Athenæus lib. 3. Sū- son liliū Persis significat, & Σόων urbs nomi- nata est propter pulchritudinem & amœnitatē loci, Idē. Magi dicuntur sapientes lingua Per- sarum, Porphyrius. Plinius scribit Scythas uocatos esse Sacas à Persis, & lingua Persica Aramæos. ¶ Persica animalium nomina pluri- ma in nostris de quadrupedibus et auibus libris posuimus, quæ index ab initio singulorum con- iuncta ostendit.

PHOENICVM lingua, uide Punica.

DE LINGVA PHRYGV M.

BECVS lingua Phrygum panem si- gnifi-

gnificat, ut pluribus scribit Herodorus libro 2. ubi Psammeticum Aegyptiorum regem hoc argumento Phryges hominū primos fuisse ait coniecisse, q̄ infantes eius iussu à capris opera pastorum, uel à mulieribus quarum linguæ crāt præcisæ, biennio educati, ut primum inarticulatè uagire destiterint, hoc nomē beccus primum protulerint. Huius rei Diodorus Siculus quoq̄ meminit. Suidas in uocabulo Βυκκισμῶν (ex Schojijs in Aristophanem) Lydos inquit aut Phryges panem appellare βυκκῶν, per x. simplex. Nostri quidē Germani pistorem uocant beff. Quod si infantes illi à capris nutriti sunt, nil mirum si bec uocem balantium caprarum quadā imitatione primum protulerunt, nec ideo Phryges hominū primos fuisse quisquam rectè aut necessariò affirmârit. Noricū Phryges utrem appellant, Eustathius in Dionysium. Bedy aqua uel aër dicitur, lingua Phrygum aut Macedonum, Clemens Alexandrinus Stromateon quinto. Vocabulum βυκκῶν fortè barbaricum est. neq̄ enim facile ad aliquā uocem (originem) Græcam accommodare: & ita uocatur à Phrygibus modicè deflexa uoce: itemq̄ βυκκῶν & βυκκῶν, & alia multa, Plato in Cratylo. Erinaceus Phrygum lingua exis uel exin dicitur. Gallus, ex ceteris testibus, Xenophon de equocis. Phryges Hierosolymis apostolos sua lingua loquentes in Pentecoste mirantur.

PLACIANORVM lingua, uide in

Pelagica. Est autem Placia urbs Myfiæ iuxta
Cyzicum Milesiorum oppidum.

P L E S C O V I I uel Plefcouienfes, **P O L A B I**, **P O L O N I** maiores & minores, & **P O M E R A N I** Illyricè loquuntur.

P R V S S I C A lingua uetus, uide fupra in Britannica uetere. & in Lithuanorū lingua, de Prutenica. nam Prufiæ incolæ & Pruteni dicuntur: & lingua olim diuerfa ufi funt: poftquàm uerò Teutonicorum fratrum iugum fubière, lingua Teuthonica introducta eft, et religio Christiana accepta Frederici imperatoris fecundi temporibus.

D E P V N I C A L I N G U A.

H A L Punicè Deus dicitur, Seruius in Vergilium. Gadir Punica lingua fapem fignificat, Plinius lib. 4. cap. 22. Zegeries Pœnis genus funt murium, Græcè *Bouves* dixeris, (Valla colles transfert,) Herodotus libro 4. Vide Galeottum in Varijs. ¶ G. Postelli de Fœnicum literis, feu de prifco Latinæ & Græcæ linguæ caractère, eiuſq; antiquiffima origine. & uſu, commentatiuncula publicata eft Parifijs anno 1552. Hebraicam autem & Phœnicum linguam eandem facit, omnium antiquiffimam. ¶ De Africana lingua fcriptum eft fupra.

R A S C I I, aliàs Raſci ſeu Bulgari, Illyricè loquuntur.

DE RHÆTICA ALPINA
lingua.

PARS Rhætorum, qui Alpes inter Helvetiam & Italiam siue Galliam Cisalpinam, Helvetijs cōfederati, incolunt, sermone Italico omnium corruptissimo utuntur, adeo ut ante nostram memoriam nihilin literas hoc sermone scriptum referretur, sed Latine tantum, & nō ita pridem Germanicè. Primus nostro sæculo uir doctrina et pietate clarus Iacobus Bifrons Rhænus hanc linguam scriptis illustrare & publicare incœpit, qui catechismum etiam sacrosanctæ religionis nostræ è Germanico in hunc sermonem conuertit, excusum Puschlauri anno salutis 1552.

Oratio Dominica in uernaculo Rhætorum sermone, quem ipsi uulgò Romanum appellant, (ut & suum Sabaudi,) nostri
Churweltsch.

Bab nos, quèl tii ist in cshil, santifichio saia ilg
tes num.

Ilg tes ariginam uigna ter nus.

La thia uoeglia d' uainta in terra, sco la fo in
cshil.

Do a nus nos paun houtz & in münchia di.

Parduna à nus nos dbits, sco nus fain à nos dbi
raduors.

Nun ens mener in mel aprouamaint, dimper
femaing spendra nus da tuors mels. Amen.

¶ Rhæti non à Romanis, ut uulgò putant, sed

à Thufcis originem traxere. Hos Liuius nihil scribit ex antiquo præter sonum linguæ, nec eum in corruptum retinuisse. Cæterum Rætica lingua (ut auctor est Aegidius Tschudus) intra centum quinquaginta annos plurimum apud Ræticos interijt, Germanica indies inualefcete, ut hodie non solum Curientes, uerum & qui remotiores sunt Germanicè loquantur, qui haud longè supra æuum nostrum Italicè loquebantur: si modo corruptissima eorum lingua Italica est censa, quæ & olim tempore Liuij, & hodie usque adeo deprauata est, ut Tusci, qui hodie sunt in Italia, eos loquentes minimè intelligant, quamuis unius sint nationis & ab una gente descenderint.

R O M A N A lingua, uide supra i Latina.

R V G I Illyricè loquuntur.

D E R V T H E N O R V M uel Russorum incolarum lingua, lege supra in Moscouitica. Russorum uocabuli rationem Sigismundus Liber Baro explicat ab initio historiarum suarum Moscouiticarum. Rutheni, id est Roxani, Aen. Pius. Aliqui etiam Russanos scribunt.

D E S A B I N O R V M

Lingua uetere.

Q U I R I N A L I S mons dictus est Romæ à Iunone Sabinorum dea, quam illi curitim, id est hastatam Iunonem uocant. Etenim hastam curim & curinam proferrunt.

runt. quia his simul & Hetruscis nō est litera q. sicut Romanis, inde Quirites, Cato in libro Originum. Quod Romani Sabinis prænomen acceperint, ex fœdere cum Romanis factō, P. Crinitus 3.4. Sabina uocabula à mulis Latinis olim recepta sunt, Idem.

S A M A R I T A N I in Syria in urbe Sichem, omnes ueteris Testamenti libros præter Mosaicos aspernãtur, & caractèribus proprijs (conuenientibus tamen cū alphabeti communis Hebraici literarum numero, sono & nominibus, figura tantum differente, quod & d. Hieronymus testatur) utuntur: quos etiam uulgaribus apud Iudæos usitatis antiquiores esse aiunt, ut pluribus docet Guil. Postellus in libro de Phœnicum literis.

S A M O G I T A E Illyricè loquuntur, uide in Lithuanorum lingua.

S A R B I, uide Sorabi.

D E S A R D O R U M L I N G U A,
ex Cosmographia Munsteri.

H A B V E R V N T Sardi olim linguã propriam; sed postquam diuersi populi in eam migrauerunt, & ab externis principibus imperium eius usurpatum fuit, nempe Latinis, Pisanis, Genuensibus, Hispanis & Afris, lingua eorum admodum corrupta est, relictis tamen plurimis uocabulis quæ in alia nulla reperiuntur. Latini sermonis adhuc multa tenet uocabula,

præsertim in Barbaricis montibus, ubi Rom. imperatores militum habebant præsidia, ut l. ij. C. de officio præfecti præ. Afric. Hinc est q. Sardi in diuersis locis tam diuersè loquuntur, propter imperiorum uarietatem. ipsi tamen se inter se rectè intelligunt. Sunt autem duæ præcipuæ in ea insula linguæ, una qua in ciuitatibus, & altera qua extra ciuitates utuntur. Oppidani loquuntur ferè lingua Hispanica, Tarraconensi seu Catalana, quã didicerunt ab Hispanis, qui plerumq. magistratum in eisdem gerunt ciuitatibus. alij uerò genuinam retinent Sardorum linguam.

Oratio dominica in Sardorum oppidanorum lingua.

Pare nostre che ses en loscels, sia santificat lo nom teu. Venga lo regne teu. Fafase la uoluntat tua, axicom en lo cel, i en la terra. Lo pa nostre cotidia dona anofaltres hui. I dexia anofaltres losdeutes nostres, axicom i nosaltres dexiam als deutois nostres. I no nos induescas en la tentatio, Mas liuxa nos del mal. Perche teu es lo regne, la gloria, i lo imperij en los figles de le figles. Amen.

Eadem in Sardorum communiori lingua, extra ciuitates.

Babu nostru sughale ses in foschelus, santusfiada su nomine tuo. Bengiad su rennu tuo. Facciadsi la uoluntade tua, comentu in chelo & in sa terra. Su pane nostru dogniedie dona anofaltros

teros hoc. Et lassā anofāteros if debitus nostrus, comente e nosāteros lassāos a ifdebitores nostrus. E no nos portis in sa tentatione. Impero libera nos da su male. Poiteo tuo esti su rennu, sa gloria, e su imperiu in fos seculos de fos seculos. Amen.

SARMA TAE qui Poloni dicuntur, Illyricē sonant. ¶ Tempore Nini Babyloniorū regis Thuyfcon gigas Sarmatas legibus format apud Rhenum, Berofus.

SCIRI, aliās Scyri, id est Stirij uel Stirenses, a Gothis oriundi. uide Vandali.

SLAUI, uel Slaui potius, Illyricē loquuntur.

DE SCOTICA LINGVA.

SCOTICAM linguam communiorē audio parum differre ab Anglica, sed pauciora Gallica habere admixta. ¶ Scoti (sylvestres & insulani) hodie moribus non differunt ab Hibernis (inquit Munsterus) à quibus originem duxerunt, nec magnum est inter ipsos interuallum. Nam cum cœlum est serenum potest Hibernia uideri in Scotia. Est præterea indiscreta lingua eorū, indiscreti mores & uestitus. Qui meliorem terræ incolunt partem, nempe meridionalem, hi bene morati sunt, & ut humaniores lingua utuntur Anglica.

DE SCYTHICA LINGVA.

SCYTHIA cum longē lateq; Septen-

I S S

trionem uersus ad Oceanū extendatur, per maximam Asię, & aliquam etiā Europę partem, multas diuersasq; in ea linguas esse uerisimile est. Germanos etiā ab aliquibus Scythas dici supra ostensum est. ¶ De Armenia Scythica, supra in Armenia & in Herrusca linguis dictū est: ut de Hungarica quoq; suo loco. descendunt autem Hungari à Iuhris Scythiæ supra Tanaim populis, apud quos eadem adhuc lingua exercetur. De Tartarica paulò post dicemus. ¶ *Maorids* Scythicè (Συθρι) oculus est, Eustathius in Dionysium. ¶ Prope Tanaim Scythiæ fluuium situs est mons quem incolæ sua dialecto *Εριθάβα* uocant, quod sonat arietis frontem, propter aureum arietem illum quo uectus est Phryxus, qui in eo apparuit. In eo monte Phryxa herba nascitur, quam Græcè dixeris *μίσσηρον* *φρυξ*, Plutarchus in libro de fluuijs. Cygnus à Scythijs agla noīatur, canis *καγάν*, Phauorinus.

S E R V I I uide Sorabi.

S L E S I I, uel Silesij, aliàs Slesitæ, Illyricam linguam habent. item S M O L N E N S E S.

S O R A B I, aliàs Sarbi, hodie (puto) Seruij, Illyricè loquuntur.

S V E V I, uide in Germanica & Illyrica linguis.

S Y R O R V M lingua, uide Chaldaica.

D E T A R T A R I C A

Lingua.

T A R O

TA R T A R O R V M imperium latissime patet, maxima Asiae Scythiaeque parte, & in Europam usque pertinet. & haud scio an ulla hodie monarchia locorum & regionum numero cum Tartarica conferri possit, si uera sunt M. Pauli Veneti scripta. In ea cum plurima regna sint, linguas quoque multas atque omnino diuersas esse non est dubium. Tartaricam tamen appellandam putamus unam, quae praeter ceteris forte latius obtinet, & Europae Turcaeque imperio propior est, & in istis regionibus quas Tartarorum imperator magis frequentat in communiore usu, de reliquarum nonnullis Pauli Veneti uerba recitabo inferius in Capite de linguis uarijs. Tartarum non tam gentile quam religionis nomen esse, Matthias a Michou (si bene meminimus) prodidit. Sequuntur autem Tartari Mahometis sectam.

Altissima Carpathi montis iuga in Hungaria, Slauium lingua appellantur Tatri, hoc est Tatari: quae in regionem Tartarorum, qui ueteribus sunt Getae, uulgi opinione protendantur, Ge. Vuernherus. Sed forte Getae Gothiue, non simpliciter Tatari, sed Tataris subiecti dicendi sunt.

Supra mare Hyrcanum & meridiem uersus Zagathai habitabant Tartari, non amplius iam in campis, sed ciuitatibus lapidibus constructis: ex quibus praecipua est Samarcanda, quam Iaxartes maximus Sogdianae fluius interluit: qui

& in mare Caspium exonerat. Huius conditor
 Tamerlanus fuisse dicitur: cū quibus dum So-
 phi. phi rex Persarum bellum nostra gereret ætate, à
 Selymo Turcarum imperatore inuasus & ui-
 ctus est: qui & illi quicquid in Armenia possi-
 debat, unā cum Taurisio regni capite ademit,
 Bilibaldus Pirkeimerus. Nō ignorādum (in-
 Turca. quit idem) eam gentem, quæ hodie Turcarum
 appellatur nomine, à Tartaris ortum sumpsisse,
 q̄ non solum una et eadem lingua, ritus, uictus
 & uestitus, sed & equitandi ac bellandi usus, nec
 non fraudes, perfidia et innata barbaries osten-
 dit & feritas. Falluntur igitur qui Turcarum gē-
 tem antiquissimā, aut Turcimanos esse putant:
 cum parum plus sint quā trecenti anni, ex quo
 primum Tartarorum nomen, antea penitus in-
 cognitum, sit auditum. post quorum aduentum
 Ottomannus se à Tartaris seiunxit, ac cum suis
 Turcarum nomen assumpsit. Tartariq̄ hodie-
 na die Turcas clientes suos esse dicūt, ac Deum
 ob peccata eorum, Turcas sic exulisse conque-
 runtur: quum antea non solum illorum fuerint
 subditi, sed rustici etiam: idq̄ Turcarum nomi-
 ne significari asserunt. ¶ Tartaris (seu Tartaris,
 ut corruptè uocamus) & Turchis, ea est simi-
 litudo linguæ, quæ est Anglicæ & Saxonica, G.
 Postellus. ¶ Tartarorum linguæ uocabula mul-
 ta in libris Pauli Veneti & Matthiæ à Michou
 sparsim leguntur. ¶ Natigai hac lingua Deum
 terræ significat. ¶ Georgianorum (de quibus
 supra

supra diximus) lingua Tartaricæ & Armenicæ media est.

DE THRACVM LINGVA.

NOSTRIS annis Aelius Cato ex Trā-
sistrana regione quinquaginta Getarum millia
in Thraciā habitatura traduxit. quæ gens eadē
qua Thraces utitur lingua, qui hac etiam ætate
ibidē habitant, Mysicū uocantur, uidelicet quia
& prius eo nuncupabantur nomine, Strabo li-
bro 7. ¶ *Γύλα* Thracicē (*Θρακιστῆς*) carnes uel mem-
bra sunt, Varinus. *Ἀπάβας*, saltator uel blasphemus
lingua Thracica, Eustathius. ¶ De Cresto-
niatarum lingua, supra in Pelasgica dictum est,
fuit autem Creston urbs Thraciæ.

TRANSYLVANI, Illyricē lo-
quuntur.

THESSALICA lingua genere Græ-
ca fuit: dialectus autem eius ad Doricāssī maxi-
mè accedere uidetur. ¶ Lingua Thessala Pelia-
des & columbæ uaticinatrices uocantur, Seruius.

TROGLODYTAB Aethiopes dia-
lecto sua strident (*τρογλοδυτῶν*) instar uespertilio-
num, Heròdotus. ¶ De lingua Troglodytarum
in Africa, scriptum est in Aethiopica.

DE TVRCICA LINGVA.

TVRCARVM linguam aliqui ean-
dem cum Persica, alij ab Armenica & Tartari-
ca nihil aut parum differre uolunt, de quibus in

precedentibus à nobis scriptum est. ¶ Tataris seu Tartaris, & Turchis, ea est similitudo linguæ, quæ est Anglicæ & Saxonice, Guil. Postellus. Turcica & Arabica lingua diuersæ sunt, sed characteribus iisdem utuntur, Bellonius. ¶ Inte mename, Turcicè sonat, Vnde es tu? Lodoicus Patritius. ¶ Auium multa nomina in Turchica uel Natolice (sic Asiam minorem uocant) lingua in nostra de Auibus historia annotauimus: quæ in operis indice cõiuncta sunt.

V A S C O N E S Gallos audio in quadam parte Vasconice, in collibus qui à Pyrenæis extenduntur, propriam omnino linguam loqui.

V A L A C H I A perquam lata regio est, à Transsylvanis incipiens, usque in Euxinam protensa pelagus, plana ferme tota, & aquarum indiga: cuius meridiem Ister fluuius excipit, Septentrionem Roxani occupant, quos nostra ætas Ruthenos appellat, & uersus fluuium Thirannomadas Scytharum genus quos Tartaros hodie uocitamus. Hanc terram incoluerunt quondam Getae, qui & Darium Hystaspis filium turpi fuga repulerunt, & Lyfimachum regem uiuam in potestatem pertraxerunt, & Thraciam pluribus cladibus affecerunt. Postremo Romanis armis subacti ac deleti sunt. Et colonia Romanorum eò deducta, duce quodam Flacco, à quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu, corrupto (ut fit) uocabulo, Valachia dicta. **Sermo**

mo adhuc genti Romanus est, quamuis magna ex parte mutatus, & homini Italico uix intelligibilis, Aeneas Syluius.

V A N D A L I, aliàs Vuandali, & V E N E D I Illyrico sermone utuntur. Vide supra in Illyrijs.

V E L T A E etià, V I L A C I, V V A G R I I, V V I N V L I, Z A D R A V A N I, & Z A G O V A N I Illyricè loquuntur.

D E V A R I I S L I N G V I S, præsertim in remotissimis terris imperij Tartarici, & Orbis noui.

IN Adria uersus Istriam, non procul Pola, insula est, quam Velam aut Veglam uocant, bidui forte nauigatione Venetijs distans, non parua: cuius incolas lingua propria uti audio, quæ cum finitimis Illyrica & Italica commune nihil habeat.

Linguam propriam habent.

C Y A M B A prouincia (regnū) ad Oceanum orientalem. Prouinciæ nomine indocti quidam simpliciter pro regione uel regno abutuntur.

C A I T A C H I populi circa montem Caspium, ex quibus multi Christiani sunt, Iosaphat Barbarus.

L O A C H prouincia ultima Afrix uersus meridiem.

L A C C I V I T regnum in ultima parte Indiae uersus meridiem.

R A B A N T I regio Asiæ iuxta Sericam.

T H O L O M A N prouincia in Asia uersus Septentrionem, quam idololatræ habitant.

Regna **T A N A**, **C A M B A E T H**, **S E M E N A T H**, & **R E S M A C O R A M**, &c. singula habent regē & idioma propriū, Paulus Venetus. Item regnū Gozurath,

B A S M A N regnum in Tartaria; Idem lib. 3. cap. 15.

I N T B R regni Tartarici ciuitates Lop et Sachion, maxima solitudo triginta ferè dierum itinere sita est. Iuxta Sachion incipit prouincia magna Tagutli, ubi inter Mahumeti cultores pauci inueniuntur Christiani Nestoriani, Sunt quoq; ibi plurimi idololatræ, qui linguam propriam habent, Paul. Venetus 1. 45.

T R A I E C T O flumine Brio p̄uenitur ad prouinciam Caraiam, quæ septem continet regna, sub imperio magni regis Cham. habet aut̄ linguam propriā & difficilem, Idē 2. 39.

T R I B V S à Tanai itineribus uersus occidentem regio est Chremach: post quam multæ sunt regiones parum distantes, quæ linguis utitur diuersis, nempe Elipeha, Tararcosia, Sobai, Chenerthei, & Alania. Iosaphat Barbarus.

De Linguis in Orbe nouo.

V A R I A idiomata sunt in uarijs Cubæ prouincijs, Pet. Martyr.

C O L O N V S decē viros ex Hispaniā fecū in Hispaniam adduxit, a quibus posse omnium illarum insularum linguam nostris literis Latinis; sine ullo discrimine; scribi competum est. Vocant enim cœlum tūrē, domū bōa, aurū cāuni, uirum bōnum tayno, nihili mayāni. Reliquaq; omnia uocabula nōn minus liquide proferunt, atq; nōs Latina nōstra, Pet. Martyr.

I N Moluchis insulis Noui orbis Manuca diata, id est auicula Dei, nominatur auis quam aliqui auem paradisi appellant, alij phœnicē uel rhyntacem, ut Bellonius.

Canariæ magnæ (id est Fortunatarum insularū) incolę perrarō & submissa uoce loquuntur, eisdem quibus nōs accentibus utentes. suas ut plurimū uoces inter dēntes et labra formantes, *alijs utuntur uocabulis quān nōs. Plurimæ eorum sunt idiomatum uarietates, quoniā a centenario leucarum in centenarium diuersitatem linguarū se mutuo nullatenus intelligentium reperimus, Americus Vespucius.

*Hoc forte est τριδωιλιδ, quod de Troglodytis Aethi opibus scribitur.

M B D E R A E insulæ Noui orbis nomē est a copia lignōrum (& syluarum.) id enim indigenarum lingua Medera significat; Aloysius Cadamustus.

C O L O N V S in Orbe nouo reperit telurem uastam, quā incolę Quiriqueranam nominant, ipse uerō Ciambam nuncupauit. Idiomatica sunt penitus alia ab insularibus uicinis; Pet. Martyr. Et mox, Eius terrę partē orientis

est rubrum barbarissimum: cum interim omnibus ferè Europæ linguis utantur. Nā apud Germanos loquūtur Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè, &c. Hæc ille. Memini uidere libellum Germanicè publicatum, Basileæ apud Rodolphum Dekk typographum, de mendicis & uarijs eorum differentijs, in quo linguæ etiam fictitiæ uocabula plurima exponuntur, quæ mox recitabimus. ¶ Zogori & Heniochi montana & importuosa colūt loca, quæ ^{Zogori.} Caucaſi partes sunt. his uita ex maritimis latrocinijſ fuit. Hanc Zogorum (Zogororum) terram eā esse arbitramur, ex qua populi exierint, qui noſtra ætate cum liberis & uxoribus Europam peruagantur, Zigari appellati, inſignes fures & inter noſtros homines Nomadum more uiuentes, Aeneas Syluius.

DE GRÆCIS VOCABULIS FICTITIJS.

APUD Græcos (ait Cælius Rhodig.) quidam Onomatopœthæ dicti ſunt, id eſt uelut ^{Onomatopœthæ.} nominum uenatores, noua ſibi conſarcinantes uocabula, rerum intuitu proprietatem. cuiuſmodi fuiſſe uidetur Siculus Dionyſius, qui uirginē uocabat Menandrum, quia manet expectatq; uirum. ſtylon uerò id eſt columnam Menecratē, quoniam manet continetq; murium autē conceptacula, (*murium caua*, τὰς τῶν μῦθων διαδύουσι) rectè dici myſteria coniectabat, quia mures ſer-

nent. Idem etiam bouem nuncupabat garotam: porcum uero iacchum: (et iaculum, ballantion, *ἡ ἰαχίον βάλαντιον*.) Alexarchus quoque Vranopolin qui cōdidit, nomina sibi conformauit, nō audita multis. nam gallum orthobóan dicebat: drachmam, argyrida: (et tonsorem *βροτοκόμης*: et præconem *ἀπύκτης*.) chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes lignum quod inseritur rotis, trochopedā nuncupauit, quum peraccliuia (*decliuiā, κατὰ τὴν τόπον*) uectaretur, alijs epochléa uocātibus, Hęc ille ex Athenęi tertio Dipsosophistarum. Idem Alexarchus, ut refert Athenæus, ad Cassandrensiū senatores epistolam dedit huiusmodi: *Αλλήθῃς ὁ μάρτυρ. Πρώμοις* (forte *πρώμοις* ad inscriptionem pertinet, ut epistola incipiat à uerbo *γαθῆρ*) *γαθῆρ τὸς ἡλιοκρῆς οἰῶρ, οἷθα* *δυσπῶσα θεῶν ἕργων κρείττορας μορσίμω τῶν ἀκαυρῶμενῶσα* *θεῶν ὡς αὐτῶν ἀντὶς, καὶ φύλακας ὀριγῆς.* Quid uero hæc epistola sibi uelit (inquit Athenæus) ne ipsum quidē Pythium dignoscere arbitror. Germanicè etiam uocabula quædam consinguntur ingeniosè, ut wilhelmis pro causâ straminea: vilringis pro thorace annulis concatenato.

Thebani. Thebani (inquit idem Athenæus libro 14.) nouis & raris præcipuè dictionibus gaudent. Sepiam uocant opisthotilan, medicum factān, pontem phléphyran, ficus tyca, hirundines *καὶ τινάδας*, ridere *καρὶθῆμης: τὸ δὲ θῆσιρ δ' ἀποδορ.*
**Thomas Morus, Anglus, uir ingeniosus, Vro-
 piæ**

piæ insulæ à se confictæ incolas lingua peculia-
ri scribit uti, & caractères etiã fingit proprios.

Tetrastichon uernacula Vtropicisium
lingua à Moro positum.

Vtopos haboccas peula chama polia chamaan.
Bargol he maglomi maglomi baccan soma
gymnosophaon.

Agrama gymnosophon labarem bacha boda-
milomin.

Voluala barchin heman, la lauoluola dramme
pagloni.

Hoc est.

Vtopus me dux ex non insula fecit insulam.
Vna ego terrarum omnium absq; philosophia,
Ciuitatē philosophicam expressi mortalibus.
Libenter impartio mea, non grauatim accipio
meliora.

VOCABVLA LINGVAE
fictiuz Zigarorum et mendicorum, ex li-
bello cuius paulo antè men-
tionem fecimus.

Elemental

Das Elemental vñ Vocabulari
der Norwelschen Grammatic vñd
spraach / Von den hochgelerten Camesierern
in der Wanderschaft beschriben / Das nit ein
yeder Hautz verlunfchen vñd barlen
mög. Ja ein dert vff syn giel.

A

Adone	Gott
Achelen	Essen
Alchen	Gon/sich trollen
Alch dich	Gang hyn
mach dich über die wythe/oder	
Alch dich übern glentz.	

B

Breuhart	Wythin
Bosß	Fuß
Bosßhart	Fleysch
Bosßhartweizer	Metzger
Begam	Ein ey
Barlen	Reden
Bieger	Bedler
Biegen	Beulen
Bueff	Ein fart
Bueffen	Barten
Bussen	Zutragen
Biesem	Büch
Breuß	Vffeziger
Blechlin	Crützer
Blech	Blappart

Bfafs

Biaffot	Brieff
Bieffeluerzer	Schaber
Boppen	Wagen
Bhlen	Fellen
Beschöcher	Truncken
Beytfuß	Gang oder ende
Buzelman	Mansscham
Bosß dich	Schwyg
Bschuderlin	Edel volck
Bschuderich	Ampman

Caeller	Schinder
Claffot	Bleydt
Claffotuerzer	Schnyder
Christian	Jacobsbrüder
Caua	Ein ross

Derling	Würffel
Dittling	Schüh
Dart	Dack
Diern	Eben
Diffel	Rilch
Dallinger	Sencker
Dolman	Galg
Du ein har	Fluch
Dotsch	Weybscham
Doul	Pfenning
Dierling	Dug
Dippen	Geben

Elementar

Erlat	Meister
Erlatin	Meisterin
Ems	Gin
Erseckern	Reischen

F

Fundart	Fün
Flosshart	Wasser
Flößling	Fisch
Fünckeln	Sieden oder Braten
Flader	Badstüb
Fladeruerzer	Bader
Fladeruerzerin	Baderin
Flößen	Oyecken
Fluckart	Hün oder vogel
Fluck	Knab
Flöße	Extrencte
Functbarthol	Bachelofen
Feling	Brämery
Fetzen	Arbeiten

G

Glentz	Gelde
Glatbart	Tisch
Griffing	Finger
Genffen	Stelen
Gazam	Binde
Glid	Hür
Glidensezerin	Hürenwürtin
Glidenboß	Hürhuß
Goffen	Schlahen
Ganbart	Tüffel

Ges

Gebicken	Saben
Gerappelt	Gerädert
Glycher	Mittgell
Gallen	Statt
Gfar	Doiff
Gackenschert	Hün
Gurgeln	Landsknecht Berlin
Glyß	Milch
Galch	Pfaff
Galle	Pfow
Galchenboß	Pfaffenhuß
Giel	Munde
Gizlin	Stücklin Brot
Grimm	Güt
Günhart	Feldt
Glesterich	Glaß
Gänßcherer Bettler/verzerte/verfranchte handwercksknecht	
Gugelfranz	Müsch
Gugelfranzin	Kloane
Hanfftud	Bembd
Herterich	Messer/dägen
Himmelsteig	Pater noster
Hautz	Bur
Häuzin	Bürin
Hornbock	Rüh
Holderkuz	Hün
Horck	Bur
Hellerichter	Guldin

Elemental

Hanswalter	Luß
Har	Floch
Hegiß	Spital
Hocken	Ligen
Hans von geller	Grob Gros

3

Joham	Wyn
Jonen	Spilen
Joner	Spiler
Inuerbassen	Flüchen
Jtis	Starknecht
Juffart	Der da roth ist oder fryhet

B

Kamesterer	Gelert Betler
Keris	Wyn
Kümmern	Bouffen
Krönerin	Lefrow
Kielam	Statt
Kray	Kloster
Klebiß	Pferde
Klems	Gefencknuß
Klemsen	Saben
Kaspin	Jacobs brüder
Kleckstein	Verräther
Klingen	Lyrer
Klingenfegerin	Lyrerin
Krachling	Kuffz
Kabas	Soups

¶ Le

L
 Lehem Brot
 Loe Böß/falsch
 Lefrantz Priester
 Lefrentzin Pfaffenbür
 Linsmarckt Kopff
 Lyßling Ob:
 Lindrüschel Die Korn samlend
 Loe ötlin Tüffel

M
 Meß Gelt/münz
 Mencklen Essen
 Meng Kessler
 Megen Ertrencken
 Molsamer Verräther
 Mactum Statt

N
 Narung Thün spyß süchen

P
 Plickschlaher Der da nacket vmb-
 louffe

Platschierer Die vff den Bencken
 predigend

Platschiern Das selb ampt
 Polender Schloss/burg
 Pflüger Die in der kilchen mit
 schüsseln vmbgond

Q
 Quien Hunde
 Quienhoffer Hundtschlaher

Elemental

A

Keget	Würfel
Kibling	Würfel
Kären	Spylen
Kichtig	Gerod
Kübolc	Fryheit
Kuschart	Strosack
Kippart	Seckel
Korboß	Bellerherberg
Keiling	Suro
Regenwurm	Wurff
Keel	Schwerfichtig
Kunzen	Vermischen oder Bes

Kanz	Sack
Köl	Mül
Kölnetzer	Müller
Kauling	Ganz jung kindt
Kämpfling	Senff

S

Schöbern	Trincken
Schöberuetzer	Wirt
Spranckart	Salz
Schling	Flachs
Schreiling	Kind
Schieß	Zagel
Schosa	Fud
Schriß	Hir
Schiesenboß	Hirbuß
Srom	Hirbuß

See

Sefelgräber	Schatzgräber
Sonnenboß	Hürhuß
Senffrich	Beuh
Schnieren	Hencken
Schwartz	Nache
Sefel	Treck
Sefeln	Schysfen
Sefelboß	Schysßhuß
Sönzlin	Edelfrow
Sönz	Edelman
Schmuncf	Schmalz
floß	Supp
Spelting	Heller
Steringer	Gulden
Schlün	Schaffen
Stolffen	Ston
Stefung	Zyl
Sabuler	Brotfamlar
Stupart	Meel
Spizling	Habern
Schmalkachel	Ubelredner
Schrenz	Stub
Schmaln	Ubel reden oder sehen
Strobozer	Gangß
Schürnbriant	Bier
Streifling	Hofen
Stronbart	Wald
Schwentzen	Gon
¶ Terich	Land

Elemental des Norwäl.

V

Verneiffen	Verfton
Vermenecken	Verschlagen
Verfimmern	Verfouffen
Verfuchen	Verfezen
Doppen	Liegen
Vermonen	Betriegem
Doppart	Klarr
Verlunfchen	Verfton

W

Wetterhan	Hüt
Winthfang	Mantel
Wyßhulm	Einfeltig volck
Wenduch	Reß
Wunnenberg	Hüßch juncckfraw
Wilner	Silberfremet

Z

Zwirling	Oug
Zickuß	Ein blind
Zwicker	Gencker
Zwengering	Dammes.

E P I L.

HAB C haftenus de diuersis linguis, quantum hoc tempore praestare potui, tum meo opte studio et obseruatione, tum ex aliorum scriptis & lectionibus, (praecipue uero ex Guil. Postelli, uiri in omni doctrinarum & linguarum genere praestantissimi, de duodecim linguis libro, & altero de characteribus Phoenicum, nonnulla sum mutuatus:) tum bonorum uirorum collatione. Inter quos Theodorus Bibliander, theologus insignis, et uaria rerum linguarum scientia clarus, praceptor meus obseruandus, quod ad linguas Ebraicae affines, institutum meum promouit. Spero autem homines studiosos audaciam meam benigne interpretaturos. De omnibus enim linguis scribere sum ausus, non sane pro argumento me satisfacturum sperarem, qui ne de uernacula quidem hoc polliceri ausim, sed ut excitarem alios, qui de singulis pluribusue siue ipsi lucubrationibus proprijs, quod mallem: siue ad me nostra aliquando augendi aut emendandi gratia perscriberent.

F I N I S.